

Algemeen Ambtsbericht China

maart 2003

Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel- en Migratiezaken

	Inhoudsopgave	Pagina
1	INLEIDING	4
2	LANDENINFORMATIE	5
2.1	Basisgegevens	5
2.1.1	Land en volk	5
2.1.2	Geschiedenis	6
2.1.3	Staatsinrichting	8
2.2	Politieke ontwikkelingen	9
2.3	Veiligheidssituatie	11
2.4	Sociaal-economische situatie	15
2.4.1	Sociaal-economische situatie in Fujian	16
2.4.2	Sociaal-economische situatie in Zhejiang	17
3	MENSENRECHTEN	19
3.1	Juridische context	19
3.1.1	Verdragen en protocollen	19
3.1.2	Nationale wetgeving	19
3.2	Toezicht	22
3.3	Naleving en schendingen	23
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	23
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	26
3.3.3	Vrijheid van godsdienst en overtuiging	29
3.3.4	Falun Gong en andere verboden Qigong-bewegingen	34
3.3.5	Bewegingsvrijheid	36
3.3.6	Rechtsgang	41
3.3.7	Arrestaties en detenties	43
3.3.8	Mishandeling en foltering	44
3.3.9	Verdwijningen	44
3.3.10	Buitengerechtelijke executies en moorden	45
3.3.11	Doodstraf	45
3.4	Positie van specifieke groepen	46
3.4.1	Vrouwen	46
3.4.2	Homoseksuelen	49
3.4.3	Minderjarigen	51
3.4.4	Dienstplichtigen	55
3.5	Situatie in specifieke gebieden	58
3.5.1	Tibet	58
3.5.2	Xinjiang	63
3.5.3	Binnen-Mongolië	68
3.5.4	Hongkong	69

4	MIGRATIE	74
4.1	Migratiestromen en –motieven	74
4.1.1	Migratie uit China	74
4.1.2	Migratie naar China	76
4.2	Opvang in de regio	77
4.3	Activiteiten van internationale organisaties	78
4.4	Beleid van andere westerse landen	78
5	SAMENVATTING	80
	BIJLAGE I: GERAADPLEEGDE BRONNEN	82
	BIJLAGE II: VISA	85
	BIJLAGE III: IDENTITEITSKAART	89

1 INLEIDING

In dit algemene ambtsbericht wordt de huidige situatie in China beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit China en voor de besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Chinese asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere algemene ambtsberichten over de situatie in China (laatstelijk 28 november 2001, DPC/AM-733856) en beslaat de periode van december 2001 tot en met maart 2003.

Dit ambtsbericht is deels gebaseerd op informatie van openbare bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, verschillende niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is in bijlage I opgenomen. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordigingen in Beijing, Shanghai, Guangzhou en Hongkong en van EU-lidstaten aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag.

In dit algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar dergelijke bronnen zijn vermeld, is de tekst in veel gevallen ook gebaseerd op informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een overzicht van de geschiedenis van China. Ook is een korte passage over de geografie en de bevolking van China opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in China geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij China partij is, komen de mogelijkheden van toezicht aan de orde. Daarna volgt de eigenlijke beschrijving van de mensenrechtensituatie. In hoofdstuk drie wordt bovendien de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van binnenlandse ontheemden, minderjarigen, het beleid van een aantal andere Europese landen op het gebied van asielzoekers uit China en activiteiten van internationale organisaties, waaronder de positie van UNHCR, aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk vijf.

2 LANDENINFORMATIE

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

Het inwonersaantal van China bedraagt ongeveer 1,3 miljard mensen. De Han-Chinezen vormen 92% van de totale bevolking. China kent daarnaast 55 etnische minderheidsgroepen. In de tijd van Mao Zedong (1949-1976) konden minderheden een officiële status aanvragen. Ongeveer 400 groepen hebben gereageerd op de oproep maar daarvan zijn slechts 55 groepen officieel erkend als minderheid. Deze officieel erkende minderheden maken in totaal 8% uit van de totale bevolking in China. De grootste minderheid wordt gevormd door de Zhuang (16 miljoen, wonen vooral in Guangxi). Andere minderheden zijn de Manchu (10 miljoen), Hui (9 miljoen, moslim, wonen vooral in Ningxia), Miao (8 miljoen), Oeigoeren (7 miljoen, moslim, vormen de grootste bevolkingsgroep in de regio Xinjiang), Yi (7 miljoen), Tibetanen (5 miljoen, boeddhist, Tibet), Mongolen (5 miljoen, Binnen-Mongolië), Buyi (3 miljoen) en Koreanen (2 miljoen), Dai, Bai, She, Lahu, etc. De Hakka (40 miljoen), die onder andere een eigen taal hebben, zijn niet officieel erkend als minderheid maar worden gerekend tot de Han-bevolking. Er bestaat een grote groep die zichzelf aanduidt als Hakka. In de *hukou* (huishoudregistratie) van iedere inwoner van China staat aangegeven tot welke bevolkingsgroep hij of zij behoort.

Tijdens de Culturele Revolutie (1966-1976) werden de talen, religies en culturen van minderheden beschouwd als achterlijk en onderdeel van de 'vier ouden' (oud denken, oude cultuur, oude moraliteit en oude gewoonten) die moesten worden afgeschaft. Minderheden werden in die tijd gedwongen te assimileren met de Han-bevolking.

Met de komst van Deng Xiaoping in 1978 kwam er verandering in de situatie van de minderheden. De 'vier ouden' werden vervangen door de 'vier modernisering' en minderheden kregen een voorkeursbehandeling om hen te helpen zich sneller te ontwikkelen. Zo mochten minderheden meer kinderen hebben dan de Han-Chinezen, werd onderwijs op scholen in hun eigen taal gegeven en waren de toelatingseisen lager dan die voor Han-scholen. Er kwamen quota voor politieke vertegenwoordigers van minderheden in het Nationaal Volkscongres en er werden maatregelen getroffen om gebieden waar veel minderheden wonen sneller trachten te ontwikkelen. Het nieuwe beleid van de overheid leidde ertoe dat minderheden in aantal gegroeid zijn. China heeft in de jaren tachtig een nieuwe wet aangenomen waarin het mogelijk werd voor kinderen van gemengd Han-minderheidsbloed, zelf hun etnische identiteit te kiezen.

Taal

De dominante taal in China is het *Putonghua* (standaard-Chinees, Noord-Chinees, Mandarijn). Daarnaast komen nog 53 minderheidstalen en vele dialecten voor. Het Kantonees wordt gesproken in Guangdong, Hongkong, en delen van zuidelijk Guangxi. In de provincie Zhejiang wordt het Wu gesproken, in Fujian het Min en Hokkien. Het Chinese schrift wordt gebruikt in heel China. De schriftelijke communicatie tussen sprekers van verschillende Chinese talen en dialecten verloopt daardoor probleemloos. De standaard-transcriptie op het vaste land van China van het Chinese schrift in het Romeinse schrift heet *pinyin*.

Chinese kalender

Voor het vaststellen van de data van de traditionele festivals (Chinees Nieuwjaar, mid-herfst festival, etc.) wordt de Chinese kalender (ook wel maankalender of boerenkalender genoemd) gebruikt. Voor alle officiële documenten (identiteitskaart, *hukou*, paspoort) en historische feestdagen (*National Day*, 1 mei viering, etc.) wordt in China door de overheid de Gregoriaanse kalender gebruikt.

De Chinese kalender is een combinatie van zon- en maankalender die ernaar streeft om de jaren samen te laten vallen analoog aan het tropische jaar en de maanden met de synodische maanden. Een gewoon jaar heeft 12 maanden en een schrikkeljaar (eens in de vier jaar) heeft 13 maanden. Een gewoon jaar heeft 353, 354 of 355 dagen, een schrikkeljaar heeft 383, 384 of 385 dagen. De Chinese kalender kent cycli van 60 jaar. De eerste 60 jarencyclus startte in 2637 voor Chr. De westerse kalender werd in 1582 door de Jezuïeten geïntroduceerd in China maar pas na 1912 raakte het gebruik van de westerse kalender in zwang.¹ Op het platteland wordt vaak nog gerekend volgens de Chinese kalender. In de steden gebruikt de bevolking doorgaans de Gregoriaanse kalender. Op het internet zijn websites te vinden waar op eenvoudige wijze data van de maankalender omgezet kunnen worden naar data van de Gregoriaanse kalender en vice versa.

2.1.2 Geschiedenis²

Op 1 oktober 1949 riep Mao Zedong in Beijing de ‘Volksrepubliek China’ (VRC) uit. De regeerperiode van Mao werd gekenmerkt door sociale en economische experimenten van ongekennde schaal die miljoenen slachtoffers maakten. De ‘Grote Sprong Voorwaarts’ van 1958 was een experiment bedoeld om het land op korte tijd op een zelfde ontwikkelingsniveau te brengen als het westen. De Culturele Revolutie (1966-1976) was een nieuw experiment, waarmee Mao probeerde om zijn getaande machtspositie te herstellen. Mao riep daarbij de jeugd

---

¹ The Chinese Calendar, <http://webexhibits.org/calendars/calendar-chinese.html>

² Zie het algemeen ambtsbericht China van 28 augustus 2000 voor een uitgebreidere beschrijving.

op tot zuivering van het ‘corrupte en bourgeois’ partijkader. Rode Gardes bestaande uit fanatieke jongeren trokken massaal met Mao’s ‘rode boekje’ in de hand het land in om de volwassenen op te voeden in de ware communistische leer. De terreur van de eerste vier jaren leidde tot miljoenen slachtoffers onder de intelligentsia. Omdat de Culturele Revolutie dreigde te ontaarden in een burgeroorlog, kwam het leger in 1968 tussenbeide. Deze periode eindigde met de dood van Mao op 9 september 1976 en de arrestatie op 6 oktober 1976 van de zogenaamde ‘Bende van Vier’.³

De nieuwe politieke leider Deng Xiaoping gaf de aanzet tot hervormingen in de richting van privé-bedrijfsvoering en marktwerking in de economie. Daarmee begon voor China een periode van economische groei en een begin van politieke liberalisering. Er kwam meer tolerantie op cultureel gebied. Een roep om grotere politieke vrijheden leidde in 1979 en 1986 tot studentendemonstraties. De studentenopstand in april 1989 rond het Plein van de Hemelse Vrede (Tiananmenplein) in Beijing was voor de regering aanleiding in te grijpen en in de nacht van 3 juni op 4 juni 1989 de demonstraties bloedig neer te slaan. De schattingen over het aantal dodelijke slachtoffers liggen rond de 500. In november 1989 gaf Deng Xiaoping zijn laatste officiële functie op, maar hij behield zijn politieke invloed. Hij keerde in voorjaar 1992 terug om een nieuwe impuls te geven aan de economische liberalisering van het land.

Jiang Zemin werd in 1993 staatshoofd, nadat hij al in 1989 tot Secretaris-Generaal van de Chinese Communistische Partij (CCP) was benoemd. Onder zijn leiding is het door Deng ingezette beleid van geleidelijke liberalisatie van het economische stelsel voortgezet. Aantrekken van buitenlandse investeringen en behoud van sociale stabiliteit hadden daarbij prioriteit. De Chinese regering ziet zich geconfronteerd met de noodzaak het land economisch geleidelijk te hervormen om de concurrentie aan te kunnen met de wereldmarkt. Die noodzaak is nog sterker geworden door de toetreding van China tot de *World Trade Organisation* (WTO) in december 2001.

Tegelijkertijd wordt echter niet geduld dat de machtspositie van de CCP aangetast wordt. Periodes waarin iets meer politieke vrijheid lijkt te worden toegestaan, worden afgewisseld door periodes van repressie, vooral wanneer de politieke ontwikkelingen de leidende positie van de CCP in gevaar dreigen te brengen. In het handhaven van het primaat van de CCP zien de Chinese leiders een garantie dat het land zich geleidelijk kan ontwikkelen en dat economische excessen ten gevolge van ongecontroleerde liberalisatie kunnen worden vermeden. De Chinese regering is daarom erg gevoelig voor (grote) georganiseerde, onafhankelijke groeperingen die,

---

³ Zo genoemd naar het viermanschap van Mao’s weduwe Jiang Qing en haar medestanders Zhang Chunqiao, Yao Wenyuan en Wang Hongwen, allen afkomstig uit Shanghai, die tijdens de Culturele Revolutie een grote macht uitoefenden. Na de dood van Mao werd vermoed dat Jiang Qing de macht naar zich wilde toetrekken. De ‘Bende van Vier’ werd daarom op last van Mao’s opvolger Hua Guofeng op 6 oktober 1976 gearresteerd.

ongeacht hun aard, het gezag van de communistische partij aan zouden kunnen tasten. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om een vakbeweging, een godsdienst, een democratiseringsbeweging of een spirituele beweging. Een interne bedreiging voor het gezag van de communistische partij is corruptie. Om die reden lanceerde de regering eind jaren negentig een anti-corruptiecampagne en wordt tegen corruptie onder ambtenaren en partijleden hard opgetreden. Corruptie komt nog steeds veel voor.

2.1.3 Staatsinrichting⁴

De Volksrepubliek China is volgens de grondwet een socialistische staat onder de democratische dictatuur van het volk, geleid door de werkende klasse en gebaseerd op de alliantie van arbeiders en boeren. Het staatshoofd van China is de president bijgestaan door een vice-president. Het Nationale Volkscongres (*National People's Congress*, NPC, het parlement) bekleedt formeel het hoogste staatsgezag in China. Wanneer het NPC niet in zitting is, worden alle functies daarvan uitgeoefend door het Permanente Comité van het NPC (*Standing Committee*). De centrale regering van China wordt gevormd door de Staatsraad (*State Council*). De leden worden gekozen door het parlement en moeten formeel ook aan het parlement verantwoording afleggen. De Staatsraad wordt geleid door een kernkabinet van de vier vice-premiers en de vijf staatsraden, voorgezeten door de premier. De 'Staatsraad in ruime zin' omvat tevens de voorzitters van de staatscommissies, alle ministers, en de auditeur-generaal. De Centrale Militaire Commissie (CMC) geeft sturing aan het leger. Het gezag van de CCP, die over veel parallelle structuren beschikt, is groter dan dat van de staatsorganen. De CCP speelt een overheersende rol in het functioneren van zowel wetgevende, controlerende als uitvoerende macht.

Administratieve indeling

China is conform artikel 30 van de grondwet administratief ingedeeld in de volgende bestuurslagen:

1. provincies (*sheng*), autonome gebieden (*zizhiqu*), en gemeentes die direct onder het landsbestuur vallen (*zhixiashi*);
2. de provincies en autonome gebieden zijn onderverdeeld in autonome prefecturen (*zizhizhou*), gewesten (*xian*), autonome gewesten (*zizhixian*) en steden (*shi*).
3. de gewesten en autonome gewesten zijn onderverdeeld in agglomeraties (*xiang*), nationaliteitsagglomeraties (*minzuxiang*), en landelijke gemeentes (*zhen*).

---

⁴ Zie het algemeen ambtsbericht China van 28 augustus 2000 voor een uitgebreide beschrijving van de grondbeginselen van het staatsbestel, de belangrijkste staatsorganen, te weten het staatshoofd, de wetgevende macht (volkscongres en de *Chinese People's Political Consultative Conference*, CPPCC) en de regering. Daarin komen ook de Militaire Commissie en de administratieve indeling aan bod.

De eerste bestuurslaag bestaat uit 23 provincies⁵, 5 autonome gebieden⁶, en 4 stadsprovincies⁷ (tezamen 32). Daarnaast zijn er 2 gebieden met een aparte status (Hongkong en Macao). De autonome gebieden liggen vooral aan de grenzen en worden veelal door het leger bestuurd. Binnen-Mongolië en Ningxia in het noorden, Xinjiang en Tibet in het westen en zuidwesten, Guangxi in het zuiden. Hoewel deze gebieden aangemerkt worden als ‘autonoom’, hebben zij in de praktijk minder autonomie dan een provincie.

Verkiezingen

Voor de volkscongressen op gewestelijk niveau worden verkiezingen gehouden. Deze volksvertegenwoordigers kiezen vervolgens afgevaardigden voor de provincies, die op hun beurt weer afgevaardigden voor het Nationaal Volkscongres kiezen. Los hiervan worden directe verkiezingen gehouden op dorps- en wijkniveau. Dit zijn vooralsnog de laagste overheidsniveaus in ruraal en stedelijk China. Experimenten zijn gaande voor directe verkiezingen op weer een niveau hoger, van districten. In de praktijk hebben de parlementsleden zeer weinig invloed op het bestuur.

2.2 Politieke ontwikkelingen

Binnenlands beleid

Het jaar 2002 stond in China in het teken van de leiderschapswisseling van de CCP. In november tijdens het 16e Partijcongres, dat eens in de vijf jaar wordt gehouden, werd besloten dat Hu Jintao (59 jaar) de opvolger werd van president Jiang Zemin als algemeen partijsecretaris van de CCP. Het Politbureau van de partij werd uitgebreid van zeven naar negen leden.⁸ Hu Jintao werd in maart 2003 tijdens het Nationale Volkscongres aangewezen als de nieuwe president van de Volksrepubliek China. Wen Jiabao, voorheen vice-premier, volgde in maart 2003 Zhu Rongji op als premier. Verder trad tijdens het Nationale Volkscongres een nieuw kabinet aan.

De voornaamste zorgen van de huidige regering zijn het handhaven van het primaat van de CCP, het bewaren van de territoriale eenheid, het vermijden van sociale onrust, het scheppen van werkgelegenheid en het reduceren van de kloof tussen arm en rijk.

---

⁵ Taiwan geldt voor China formeel als 23ste provincie.

⁶ Tibet Autonomous Region; Xinjiang Uighur Autonomous Region; Inner Mongolia Autonomous Region, Ningxia Hui Autonomous Region, Guangxi Zhuang Autonomous Region.

⁷ Dit zijn Beijing, Shanghai, Tianjin, en Chongqing.

⁸ De negen leden van het Staand Comité van het Politbureau zijn: Hu Jintao, Wu Bangguo, Wen Jiabao, Jia Qinglin, Zeng Qinghong, Huang Ju, Wu Guangzheng, Li Changchun en Luo Gan.

De nieuwe leiders worden algemeen omschreven als de 'vierde generatie' na Mao Zedong, Deng Xiaoping en de derde generatie leiders waartoe Jiang Zemin behoort. Jiang Zemin blijft aan als voorzitter van de Centrale Militaire Commissie. Daardoor komt de macht niet volledig in handen van de nieuwe generatie, maar behoudt Jiang Zemin nog veel invloed.

Als onderdeel van zijn campagne om de geschiedenis in te gaan als één van China's grote leiders introduceerde Jiang een nieuw gedachtegoed in de partij, de zogeheten '*san ge daibiao*', de drie vertegenwoordigingen. In deze theorie wordt gesteld dat de CCP de meest moderne productieve krachten, de meest ontwikkelde cultuur en de fundamentele belangen van de algehele bevolking moet vertegenwoordigen. Op basis van deze theorie werd besloten dat ook ondernemers tot de CCP toegelaten konden worden. De drie vertegenwoordigingen-doctrine wordt algemeen gezien als strategie om de legitimiteit van de partij bij het Chinese volk uit te breiden. Vroeger konden slechts boeren en arbeiders partijlid worden.

Buitenlands beleid

De relatie met de Verenigde Staten staat centraal in China's buitenlands beleid. Na de terroristische aanslagen in de Verenigde Staten (VS) op 11 september 2001 maakten beide landen afspraken voor een bilaterale dialoog en samenwerking in de strijd tegen terrorisme. De aanslagen van 11 september 2001 boden China de gelegenheid internationaal legitimiteit te zoeken voor de binnenlandse strijd tegen terroristen (lees: onafhankelijkheidsstrijders) in Xinjiang.

Er was beide landen veel aan gelegen de bilaterale relatie goed te houden in 2002. Het grote afscheidsbezoek van Jiang Zemin aan de Amerikaanse president George W. Bush in oktober 2002 moest vlekkeloos verlopen. De Chinese regering gaf daar in de aanloop naar het bezoek middels terughoudende reacties op diverse incidenten blijk van.

China maakt deel uit van de *Shanghai Cooperation Organisation* (SCO), een regionaal forum waarin ook Rusland, Kirgizië, Kazachstan, Oezbekistan en Tadzjikistan vertegenwoordigd zijn. De SCO, opgericht als '*Shanghai Five*' in 1996 onder andere om grensgeschillen op te lossen tussen de lidstaten, wordt door China gezien als gremium om onderlinge militaire spanningen te voorkomen en om afspraken te maken over het gezamenlijk bestrijden van terroristische groeperingen. Na '11 september' lijkt de SCO extra relevant geworden, al treedt de organisatie weinig op de voorgrond. In oktober 2002 vonden internationale oefeningen van Chinese en Kirgizische legereenheden plaats.⁹ Er zijn inmiddels VS-troepen gelegerd in diverse Centraal-Aziatische landen die door China van oudsher als bondgenoot werden beschouwd (bijvoorbeeld Pakistan).

---

⁹ CNN, Exploiting a favourable climate, 26 september 2002.

China heeft aangekondigd de samenwerking in de strijd tegen terrorisme ook te willen uitbreiden naar andere landen in de regio (ASEAN¹⁰), alsook de EU.¹¹

2.3 Veiligheidssituatie

Algemeen

De binnenlandse veiligheid valt onder de verantwoordelijkheid van het volksbevrijdingsleger (*People's Liberation Army*, PLA) en de militaire afdeling van de politie (*People's Armed Police*, PAP), samen met het ministerie van Openbare Veiligheid (= de politie). Uit hoofde van de wet op de staatsveiligheid van 22 februari 1993 staan zij onder leiding van het Nationaal Volkscongres. In de praktijk echter worden zij aangestuurd door de Communistische Partij.

De veiligheidssituatie in China is relatief stabiel te noemen, zij het dat diverse arbeidersdemonstraties in Noordoost-China afgelopen jaar door de regering met harde hand werden neergeslagen.¹² De steeds groter wordende aantallen werklozen vormen een potentiële bedreiging voor de stabiliteit in China.

De in april 2001 gestarte *strike hard* campagne, gericht op het tegengaan van corruptie, criminaliteit en sociale instabiliteit vindt nog altijd plaats.¹³

In januari 2002 werd een speciaal anti-terrorisme bureau in het leven geroepen, ressorterend onder het ministerie van Nationale Veiligheid.¹⁴ Dit bureau richt zich onder meer op de monitoring van grensovergangen, de beoordeling van visumaanvragen en de beveiliging van luchthavens.

De grensbewaking is sinds eind 2001 geïntensiveerd om te voorkomen dat 'vijandige krachten' het land in of uit gaan. Deze vijandige krachten kunnen terroristen, separatisten, religieus extremisten of leden van de Falun Gong zijn, aldus de voormalige minister van Openbare Veiligheid, Jia Chunwang.¹⁵

---

¹⁰ De ASEAN (*Association of South East Asian Nations*) wordt gevormd door Brunei, Cambodja, Indonesië, Filippijnen, Laos, Maleisië, Myanmar, Singapore, Thailand en Vietnam.

¹¹ South China Morning Post, Beijing to extend anti-terror network, 23 september 2002.

¹² Zie paragraaf 3.3.2.

¹³ Voor meer informatie over de *strike hard* campagne zie paragraaf 3.3.7. (arrestaties en detenties), 3.3.8. (mishandeling en foltering), 3.3.11 (doodstraf) en 3.5.2. (Xinjiang).

¹⁴ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, April 2002 par. 4.71.

¹⁵ South China Morning Post, Border Force Put on Alert for Separatists and Cults, 14 januari 2002.

Taiwan

China streeft ernaar dat Taiwan, net als Hongkong en Macao, weer met het vasteland verenigd wordt. Begin augustus 2002 liep de spanning op toen de Taiwanese president Chen Shui Bian in een toespraak stelde dat de Taiwanese bevolking in een referendum zelf over zijn toekomst diende te beslissen. Ook zei hij dat aan elke kant van de Straat van Taiwan beide zijden een eigen land vormen en Taiwan geen provincie is van 'een ander land'. China reageerde met dreigementen Taiwan economisch te zullen beschadigen en verder ook het gebruik van geweld niet uit te sluiten. Na enkele dagen koelde de situatie weer enigszins af, waarbij duidelijk werd dat zowel Chen als Jiang Zemin weinig belang hadden bij het uit de hand laten lopen van de situatie.¹⁶

In januari 2003 landde voor het eerst sinds vijftig jaar een Taiwanees vliegtuig op het Chinese vasteland. Op 26 januari 2002 vond de eerste van 16 chartervluchten van China naar Taiwan plaats om Taiwanese zakenmensen voor het Chinese Nieuwjaar terug naar huis te vliegen. Hierbij werd overigens wel een tussenlanding in Hongkong gemaakt omdat Taiwan sinds 1949 directe vluchten verboden heeft. Deze semi-directe vluchten zijn een stap in de richting van verbetering van de verhouding tussen het vasteland en Taiwan.¹⁷

Binnen-Mongolië

In de verslagperiode hebben zich voor zover bekend geen veranderingen voorgedaan in de veiligheidssituatie in Binnen-Mongolië. Er zijn geen berichten van verhoogde repressie in Binnen-Mongolië sinds 11 september 2001.

Tibet

In 2002 werden zeven Tibetaanse politieke gevangenen vervroegd vrijgelaten door de Chinese autoriteiten, hetgeen opmerkelijk is. De broer van de Dalai Lama, Gyalo Thondup, bracht in juli 2002 voor het eerst sinds 1952 weer een bezoek aan Lhasa. Het bezoek in september 2002 van twee afgevaardigden van de Dalai Lama aan Beijing en Lhasa wordt beschouwd als vooruitgang in de situatie.¹⁸ Voor het eerst in negen jaar vond officieel contact plaats tussen de Tibetaanse regering in ballingschap en de Chinese leiders. Deze stap werd toegejuicht door westerse regeringen en een aantal Tibetaanse NGO's.

De Chinese strategie lijkt ook te zijn gericht op imagoverbetering. Onderdeel van de campagne is het vergemakkelijken van reizen naar Tibet voor toeristen, buitenlandse journalisten en diplomaten. Voor de laatste doelgroepen wordt tijdens strak geregisseerde bezoeken veel aandacht besteed aan de economische ontwikkeling van Tibet.

---

¹⁶ Reuters, Taiwan won't press ahead with referendum, 8 augustus 2002; Nederlands Dagblad, Kortstondige flirt met eigen weg Taiwan, 13 augustus 2002; Economist, Strait talk, 10 september 2002.

¹⁷ Reuters, First Taiwan flight for 50 years lands in China, 26 januari 2003.

¹⁸ South China Morning Post, China: Tibetans mission breaks the ice, 11 september 2002.

Bovenstaande positieve ontwikkelingen werden echter gevolgd door de arrestatie en veroordeling tot de doodstraf van de Tibetaanse boeddhistische monnik en religieus leider, Tenzin Deleg Rinpoche. Op 26 januari 2003 werd bekend dat de uitvoering van zijn doodstraf werd uitgesteld met twee jaar. De tegelijkertijd met hem opgepakte en Tibetaan Lobsang Dhondup werd echter gelijk na de veroordeling in hoger beroep op 26 januari 2003 geëxecuteerd.¹⁹

Xinjiang

De veiligheidssituatie in Xinjiang krijgt veel aandacht van de Chinese autoriteiten. Zo hield het Chinese volksbevrijdingsleger in de zomer van 2001 grootschalige acties in Xinjiang gericht tegen onafhankelijkheidsgroeperingen, als onderdeel van de *strike hard* campagne.²⁰ China lijkt, na de aanslagen in de Verenigde Staten van 11 september 2001, de internationale strijd tegen terrorisme aan te grijpen om een harde aanpak van moslim-separatisten in Xinjiang te legitimeren.²¹ Op 11 oktober 2001 vroeg China internationale steun voor de bestrijding van terrorisme.

De positie van Oeigoeren in China vormt een belangrijk onderwerp in de bilaterale betrekkingen van China en zijn Turkstalige naburen. Onderling wordt informatie uitgewisseld en van terrorisme verdachte personen kunnen worden uitgeleverd.²² In 2001 werd besloten tot de oprichting van een SCO-antiterrorismecentrum in Bishkeke in Kirgizië.²³ De leden van de SCO geven geen steun aan Oeigoeren.

Beijing heeft sinds “11 september” de campagne om separatisme in Xinjiang c.q. de strijd tegen de onafhankelijkheidsbeweging te onderdrukken, geïntensiveerd. Zo zijn er 40.000 soldaten van het volksbevrijdingsleger naar Xinjiang gestuurd met als doel het ‘uitroeien van de separatisten en voorkomen dat terroristen vanuit het grensgebied infiltreren’.²⁴ Ook *People's Armed Police* (PAP)-eenheden in Xinjiang zijn uitgebreid. Na 11 september 2001 is het aantal arrestaties van verdachte separatisten sterk toegenomen, waarbij naar schatting duizenden mensen zijn opgepakt en verscherpte controles hebben plaatsvonden bij moskeeën en universiteiten. Politieke indoctrinatiecampagnes vinden plaats, en ook gewone Oeigoeren wordt volledig de mond gesnoerd. Onschuldige incidenten of kleine misdrijven worden al snel bestempeld als separatisme.²⁵ Voorts heeft Beijing een anti-terreur departement in het leven geroepen binnen het ministerie van Openbare Veiligheid (MPS). Deze afdeling concentreert zich op het afwenden van

---

¹⁹ Zie paragraaf 3.5.1. voor meer informatie over deze veroordelingen.

²⁰ CNN, *Exploiting a favourable climate*, 26 september 2002.

²¹ NRC, *Waarschuwing Amnesty*, China gaat eigen moslims aanpakken, 12 oktober 2001.

²² South China Morning Post, *Beijing to Extend Anti-Terror Network*, 23 september 2002.

²³ Zie over de SCO paragraaf 2.2.

²⁴ South China Morning Post, *Fresh Troops Sent to Muslim Region, 40,000 PLA Soldiers Deployed to Xinjiang as Clampdown on Uyur Separatism Stepped Up*, 13 januari 2002.

²⁵ Economist, *Tarred with Bin Ladens brush*, 30 maart 2002.

activiteiten van pro-onafhankelijkheidsstrijders en individuen die door de Chinese autoriteiten als terrorist worden gezien. Hiermee worden voornamelijk de Oeigoeren bedoeld die voorstander zijn van een onafhankelijk Oost-Turkestan.²⁶ Overall in het land worden speciale politieteams ingezet om terroristen te bestrijden. De definitie van wie terrorist is wordt steeds ruimer gehanteerd. Sinds half september 2002 zijn extra troepen naar het westen en zuiden van Xinjiang gestuurd.²⁷

Door buitenlandse media gevraagd naar voorbeelden van terroristische acties in de afgelopen twee jaar, noemden Chinese overheidsfunctionarissen in Xinjiang drie incidenten. Een moord op een ambtenaar en zijn vrouw in Kashgar in februari 2001, een schietpartij in Kuqa in augustus 2001 waarbij een hoofd van de politie omkwam en een steekpartij in Hotan in mei 2002. Volgens dezelfde eerder genoemde buitenlandse media zou hier eerder sprake zijn van etnische conflicten dan van terrorisme.²⁸

Op 26 augustus 2002 werd na een Chinese lobby de *East Turkestan Islamic Movement* aan de VS-lijst van internationale terroristische organisaties toegevoegd.²⁹ Vervolgens werd de *East-Turkestan Islamic Movement* (ETIM) in september 2002 ook op de VN-lijst van terroristische organisaties geplaatst. Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken zei in september 2002 dat recentelijk meer dan 44 schuilplaatsen en ETIM-bases waren opgerold.³⁰

Volgens een in de Hongkongse pers geciteerde ambtenaar van het Chinese ministerie van Openbare Veiligheid heeft het feit dat de ETIM op de VN-lijst van terroristische organisaties is geplaatst, China een wettelijke basis verschaft om actie te voeren tegen de terroristen.³¹ Oeigoerse en mensenrechtenorganisaties in het buitenland zien het als vrijbrief aan China om de vervolging van Oeigoeren te intensiveren.³²

---

²⁶ South China Morning Post Mainland Anti-Terror Bureau to Target Xinjiang Separatists, 12 september 2002.

²⁷ CNN.com, Beijing Takes Preventative Steps, 14 oktober 2002.

²⁸ Washington Post, In China's West, Ethnic Strife becomes 'Terrorism', 15 juli 2002.

²⁹ NRC, Op verzoek van China, Oeigoerse groep op terreurlijst VS, 27 augustus 2002.

³⁰ CNN, Exploiting a favourable climate, 26 september 2002.

³¹ China Daily, Police Salute UN Rule on ETIM, East Turkestan's Terrorist Activities Pose Threat to World Peace and Security, 21 september 2002.

³² Uyghur Information Nieuwsbrief, The US Has Justified Chinese Persecution of the Uyghur People, 27 augustus 2002; AFP, Beijing Hailed a UN Decision to List as Terrorist-Linked Group, 12 september 2002.

2.4 Sociaal-economische situatie

China's toetreding tot de WTO in december 2001 is een stap in een proces naar het openen van de markt voor buitenlandse investeringen en het vergroten van de export. Dit proces is sinds de jaren tachtig aan de gang. Reeds voor de WTO-toetreding behaalde China resultaten, die belangrijk zijn voor de sociaal-economische situatie. Hoewel de cijfers niet altijd even betrouwbaar zijn, hebben de economische hervormingen geleid tot een zeer sterke groei van het inkomen per hoofd van de bevolking (verdubbeling in de periode 1980 - 1990 en nogmaals een verdubbeling in de tien jaren daarna). Het aantal mensen dat leeft van een dollar per dag is tussen 1990 en 1998 met 150 miljoen afgenomen.³³ Deze ontwikkeling vond plaats in een relatief stabiele politieke en sociale omgeving.

Er is geografisch gezien sprake van grote ongelijkheid in de ontwikkeling van China. Vooral de kustprovincies profiteerden van de economische groei, maar het westen van het land is ver achter gebleven. Deze ongelijkheid is er voornamelijk de oorzaak van dat mensen (al dan niet legaal) migreren van de rurale gebieden naar de stad, van het westen naar het rijkere oosten van China. In de rijkere provincies is migratie naar het buitenland voor velen een logische stap.³⁴ De hervormingen hebben geleid tot een situatie waarin garanties op werk en inkomen niet langer bestaan. Verwacht wordt dat het aantal werklozen in China, officieel 6.8 miljoen in 2001, de komende jaren zal verdrievoudigen. Stedelijke werkloosheid wordt geschat op 10%, waarbij de miljoenen plattelandsmigranten die naar de steden komen om werk te zoeken niet zijn meegerekend.³⁵ Voorts heeft niet meer iedereen even gemakkelijk als vroeger toegang tot gezondheidszorg en onderwijs, omdat daar nu eigen bijdragen voor worden gevraagd. Dit treft met name migranten (de *floating population*), maar bijvoorbeeld ook mensen die werden ontslagen door staatsbedrijven. De overheid biedt nog geen adequaat sociaal vangnet en een alternatief ontbreekt. De ongelijke behandeling van mannen en vrouwen verbeterde niet. De milieuproblemen nemen toe.

De moeilijkste en meest risicovolle hervormingen met betrekking tot het behoud van een stabiele economische situatie moeten nog plaatsvinden (verdere privatisering, hervorming van de financiële sector, grondeigendom).

In zijn afscheidsrede in maart 2003 verklaarde de aftredende premier Zhu Rongji dat hernieuwde aandacht voor het armoedeprobleem noodzakelijk is: 'De corruptie

---

³³ Wereldbank, China Country Assistance Evaluation, 12 juni 2002.

³⁴ Zie paragraaf 4.1.

³⁵ South China Morning Post, It's a dirty job but everyone wants to do it, 21 september 2002.

en de groeiende welvaarts kloof tussen de steden en het platteland waar 70% van de 1,3 miljard mensen leven is uitermate gevaarlijk'.³⁶

2.4.1 Sociaal-economische situatie in Fujian³⁷

De provincie Fujian heeft een bevolking van 33 miljoen mensen, die voornamelijk uit Han-Chinezen bestaat maar ook vele etnische minderheden kent. Fujian heeft een warm klimaat met overvloedige regenval, wat het een ideale regio maakt voor het verbouwen van rijst, citrusfruit, lychees, olijven en andere subtropische gewassen. Daarnaast heeft de provincie bodemschatten als wolfram, bauxiet, silicaat en kaolien.

De kustprovincie Fujian heeft een lange geschiedenis van zeevaarders. De migratie van Fujian-Chinezen naar Zuid-Aziatische landen en later naar andere delen van de wereld begon enkele eeuwen geleden. De strategische ligging van de provincie in Zuidwest-China heeft geresulteerd in talloze scheepsverbindingen met de rest van Zuidoost-Azië, en sinds twee jaar bestaan er directe scheepsverbindingen met Taiwan. De sterke banden tussen Taiwan en Fujian (veel Taiwanese zijn van Fujianese oorsprong) zijn de belangrijkste factor voor de economische bloei van Fujian. Ook in de toekomst zal bovengenoemde verwantschap naar verwachting de drijfveer achter verdere economische groei in de regio blijven.

Een andere bron van inkomsten voor de provincie komt van overzee. De meerderheid van de Chinezen overzee, in totaal ongeveer 12 miljoen mensen, komt oorspronkelijk uit Fujian.

In de afgelopen twintig jaar van hervormingen in China heeft de provincie Fujian een snelle economische ontwikkeling bereikt. De gemiddelde economische groei van 1979 tot 2001 was ongeveer 13%. Fujian genereerde in 2001 4,3% van het Chinese BNP. Als een van de eerste provincies die zich naar de buitenwereld geopend hebben, is in Fujian een aantal gebieden aangewezen die als vrijhavens voor handel fungeren (zoals de *Xiamen Special Economic Zone*, de *Taiwan Investor Areas* en de *Bonded Areas*). In 2000 groeiden de buitenlandse investeringen met ongeveer 10%.

Fuzhou

De hoofdstad van Fujian, Fuzhou, is de zevende rijkste stad van China. Fuzhou heeft enkele economische ontwikkelingszones, waar vooral buitenlandse bedrijven investeren. Eén van de grootste is de *Fuzhou Economic and Technological Development Zone*, welke in 1985 door de Staatsraad goedgekeurd is.

---

³⁶ Trouw, 14 maart 2003.

³⁷ Aangezien veel Chinezen in Nederland afkomstig zijn uit Fujian, wordt hier kort een omschrijving van de sociaal-economische situatie in deze provincie gegeven.

Changle

Een gebied waar vele overzeese Fujianezen hun oorsprong hebben is Changle. Er zouden zich ongeveer 100.000 mensen uit Changle in het buitenland bevinden.³⁸ Volgens de vice-burgemeester van Changle zou dit aantal in 2002 300.000 bedragen. De regio valt onder de jurisdictie van het relatief welvarende Fuzhou. Changle, dat 717 km² beslaat en een bevolking heeft van 673.700 mensen (2000), is een voornamelijk agrarisch gebied dat direct aan zee ligt. Het inkomen per hoofd van de bevolking was in 2001 op het platteland ongeveer 3400 renminbi (RMB) per jaar (1 euro = ongeveer 8.90 RMB) in de stad ongeveer 8300 RMB.³⁹

In Changle zelf is weinig economische bedrijvigheid, maar de nabijheid van Fuzhou biedt kansen voor de lokale werkgelegenheid. Fuzhou is met het openbaar vervoer binnen een uur te bereiken. De nieuwe internationale luchthaven van Fuzhou bevindt zich in Changle.

De omgeving van Changle ziet er welvarender uit dan op basis van de lokale agrarische economie verwacht zou mogen worden. Het is waarschijnlijk dat veel families in Changle financiële steun ontvangen van hun familieleden die in het buitenland verblijven.

2.4.2 Sociaal-economische situatie in Zhejiang⁴⁰

De totale oppervlakte van de provincie Zhejiang is 101.800 km² en de provincie heeft 46 miljoen inwoners. In het jaar 2000 was het BNP van Zhejiang 603 miljard RMB. Zhejiang staat daarmee op de vierde plaats in China. Het gemiddelde per capita besteedbare inkomen van inwoners van Zhejiang in 2000 was 9.279 RMB per jaar.⁴¹ In Shanghai was het per capita besteedbare inkomen van stedelingen in het jaar 2000 11.718 RMB⁴² en landelijk was dit gemiddelde 6.280 RMB.

Wenzhou

De stad Wenzhou ligt in het midden van de 'Gouden Kust' van China. Het is het economisch, cultureel en communicatie centrum van Zhejiang en heeft drie districten, twee districtssteden en zes gewesten. Wenzhou beslaat een gebied van 11.784 km² en heeft 7,55 miljoen inwoners waarvan 1,15 miljoen in de stad zelf woont. Wenzhou telt 300.000 overzeese Chinezen.

---

³⁸ Fujian Sheng Ditu (Fujian Provincie Atlas), Fujian Sheng Ditu Chubanshe, 2000.

³⁹ Statistical Yearbook 2001 China.

⁴⁰ Aangezien veel Chinezen in Nederland afkomstig zijn uit Zhejiang, wordt hier kort een omschrijving van de sociaal-economische situatie in deze provincie gegeven.

⁴¹ <http://www.zjonline.com.cn>.

⁴² National Statistics Bureau China.

Wenzhou heeft een mild klimaat en is een erg vruchtbaar gebied. Voorts heeft Wenzhou een grote voorraad non-ferro mineralen en natuurlijke gas en olie. Er zijn twee grote toeristische gebieden in Wenzhou.⁴³ Wenzhou ontwikkelt zich zeer snel en er zijn vergevorderde plannen om het Wenzhou-model⁴⁴ als richtlijn te gebruiken bij de ontwikkeling van het westen van China. De belangrijkste producten zijn kleding, schoenen, relatiegeschenken, brillmonturen en knopen. Het gemiddelde besteedbare inkomen van stedelingen is 13.200 RMB en van dorpelingen is dat 4.683 RMB per jaar.⁴⁵

Sinds begin vorige eeuw is Wenzhou een emigratiegebied. In Nederland arriveerden de eerste immigranten vanuit dit gebied in de jaren twintig van de twintigste eeuw. Er zijn in het gebied Wenzhou enkele plaatsen (onder andere Yuhu in Wencheng en Li'ao in Rui'an) waarvan meer dan 50% van de bevolking in het buitenland woont. De overzeese Chinezen investeren in hun oude woonplaatsen en zorgen zo voor een instroom van geld in de lokale economie. Met dat geld worden o.a. scholen, tempels, ziekenhuizen, wegen en energiestations gebouwd.

Qingtian

Qingtian valt administratief onder Lishui Stad⁴⁶, ten westen van Wenzhou, en telt 10 gemeenten, 23 dorpsgewesten, 626 administratieve dorpen en 2.786 natuurlijke dorpen. De totale oppervlakte van Qingtian is 2.493 km² en het inwonertal is 490.000. Van de bevolking woont ongeveer 33% in het buitenland waarvan het grootste gedeelte in Europa. Het gebied Qingtian heeft van de provincie Zhejiang de meeste overzeese Chinezen. Van enkele gemeenten woont meer dan 60% van de bevolking in het buitenland.⁴⁷

---

⁴³ <http://www.wenzhou.gov.cn>.

⁴⁴ Het Wenzhou-model houdt in dat de ondernemingen voornamelijk privé- en/of familie ondernemingen zijn en dat er nauwelijks of geen overheidsbemoediging is. De overheid verleent slechts diensten aan het bedrijfsleven.

⁴⁵ Wenzhou Statistics Bureau, 2001.

⁴⁶ Zie paragraaf 2.1.3, administratieve indeling.

⁴⁷ <http://202.96.114.69/huaqiao/hqls.htm>.

3 MENSENRECHTEN

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen en protocollen

China is onder meer partij bij de internationale verdragen tegen rassendiscriminatie (CERD), vrouwendiscriminatie (CEDAW), foltering (CAT), ter bescherming van de rechten van het kind (CRC) en over de status van vluchtelingen (CSR 1951) met bijbehorend protocol (CSR-OP 1967).

Het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (ICCPR) werd op 5 oktober 1998 door China ondertekend, maar dit verdrag is nog niet geratificeerd.

Het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (ICESCR) is op 28 februari 2001 door China geratificeerd. Daarbij is echter een voorbehoud gemaakt ten aanzien van artikel 8 sectie 1 onder a, waardoor China zich niet verplicht acht onafhankelijke vakbonden toe te staan. China erkent alleen de *All China Federation of Trade Unions* (ACFTU), die door de staat gecontroleerd wordt.

China is geen partij bij het Internationaal Strafhof.

3.1.2 Nationale wetgeving

Wetgeving met betrekking tot terrorisme en separatisme

Op 29 december 2001 is door het Staand Comité van het Nationaal Volkscongres (NPC) een aantal amendementen op de strafwet van China aangenomen die tot doel hebben 'terroristische misdaden te bestraffen, nationale veiligheid en de veiligheid van leven en bezit van de bevolking te waarborgen en sociale orde te bewaren'.⁴⁸ De amendementen maken het mogelijk zwaardere straffen op te leggen aan personen die terroristische activiteiten organiseren of leiden. De term 'terroristisch' is echter niet nader gespecificeerd. Hierdoor is het voor overheidsinstanties mogelijk zelf een interpretatie te geven aan deze term. Ook de formulering van de teksten is niet altijd even duidelijk en kan op vele verschillende manieren worden uitgelegd. In de praktijk blijkt de term ruim ingevuld te worden.

---

⁴⁸ Amnesty International, *China's Anti-Terrorism Legislation and Repression in the Xinjiang Uighur Autonomous Region* (ASA 17/010/2002), maart 2002.

Er zijn twee amendementen toegevoegd aan artikel 120 van de strafwet, vier aan de artikelen 114, 115, 125 en 127, twee aan artikel 191 en een aan artikel 291 van de strafwet.⁴⁹

Wetgeving met betrekking tot heropvoedingskampen

Re-education through Labour (RTL), *laojia* in het Chinees, bestaat sinds 1957 en is bedoeld voor bestraffing van vergrijpen die niet ernstig genoeg zijn om te leiden tot strafvervolgning. De basis voor regelgeving op het gebied van RTL is de regeling *Trial Implementation Methods for Labour Re-education*, uitgevaardigd door het ministerie van Openbare Veiligheid (MPS) en 'in principe' goedgekeurd door de Staatsraad in 1982. De regeling geeft Bureaus voor Openbare Veiligheid (PSB=politiebureau's) het recht burgers, zonder proces, hun persoonlijke vrijheid te ontnemen voor een periode van één tot vier jaar. Arrestatiebevelen zijn niet nodig. RTL werd onder andere gebruikt voor bestraffing van contra-revolutionairen. Deze term is inmiddels vervangen door de term 'misdaden tegen de nationale veiligheid' (niet nader gespecificeerd).

De regelgeving uit 1982 wordt nog steeds gebruikt, maar conflicteert met meerdere wetten die tussen 1996 en 2000 door het Nationaal Volkscongres (NPC) zijn aangenomen en met het Internationale Convenant voor Burger- en Politieke Rechten dat door China in 1998 werd getekend (maar nog niet werd geratificeerd).

Tegenwoordig worden onder andere ook prostituees en hun klanten en drugsgebruikers naar heropvoedingskampen gestuurd. RTL wordt de laatste jaren ook veelvuldig gebruikt voor aanhangers van Falun Gong, politieke activisten en leden van ongeregistreerde kerken.⁵⁰ Volgens *Amnesty International* waren begin 2001 310.000 personen opgesloten in heropvoedingskampen.

Er is nog geen nieuwe wetgeving in de maak op het gebied van heropvoedingskampen. Wel zijn discussies gaande over het opstellen van een nieuwe wet, waarin zou moeten worden vastgelegd welk orgaan verantwoordelijk is voor 'veroordeling' tot RTL.⁵¹ Het systeem is al langer dan tien jaar omstreden onder Chinese rechtsgeleerden.⁵² Juridische experts zeggen dat heropvoeding door arbeid in zijn huidige vorm op termijn zal verdwijnen. Hervorming van het heropvoedingssysteem maakt deel uit van het huidige vijfjarenplan van het

---

⁴⁹ Voor de volledige Engelse tekst van de amendementen, zie: Amnesty International, *China's Anti-Terrorism Legislation and Repression in the Xinjiang Uighur Autonomous Region* (ASA 17/010/2002), maart 2002.

⁵⁰ Amnesty International, *China Report 2002* (covering 2001).

⁵¹ Law of the People's Republic of China on Administrative Penalty, 1 oktober 1996, Ch.III, Art.16.

⁵² *The Change to Labour Re-education: A Balanced Abolitional Approach*, paper van Vincent YANG voor 'Seminar on the Punishment of Minor Crimes' georganiseerd door het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken en de VN Hoge Commissaris voor Mensenrechten ter gelegenheid van haar bezoek aan Beijing in februari 2001.

Nationale Volkscongres dat nog loopt tot 2004. In diverse kringen worden momenteel hervormingsvoorstellen besproken.

Wetgeving met betrekking tot gezinsplanning

De één-kindpolitiek werd sinds de jaren zeventig door middel van lokale administratieve regelgeving uitgevoerd, maar was nog niet in nationale wetgeving vastgelegd. De eerste nationale wet over gezinsplanning, waaraan 23 jaar is gewerkt, is op 1 september 2002 in werking getreden. Deze wet geeft verdere invulling aan constitutionele voorzieningen die tot voor kort de enige richtlijnen voor lokale regelgeving vormden voor dit onderwerp.

Omdat voorheen op het Chinese platteland door de overheid gefinancierde gezinsplanningorganisaties niet aanwezig waren, bepaalden gezinsplanningambtenaren zelf hoeveel en hoe vaak boetes en belastingen geïnd werden bij gezinnen die meer dan één kind hadden gekregen. Deze gelden werden mede gebruikt voor de directe financiering van de gezinsplanningcomités. Dit leidde nogal eens tot machtsmisbruik en corruptie. De bedoeling van de nieuwe wetgeving is dat daaraan een einde zal komen.⁵³ De codificering van het één-kindbeleid leidt naar verwachting tot meer inzicht van burgers in hun rechten.

De nieuwe wet bevat de volgende elementen:

- de benaming van de boete die betaald moet worden voor het krijgen van een extra kind is nu *social fostering fee* of *social compensation fee* in plaats van *unplanned birth fee*. Men wil duidelijk maken dat extra kinderen een extra last zijn voor de openbare fondsen. De kosten daarvan worden op de ouders verhaald; dit kan per provincie worden vastgesteld;
- de hoogte van de boete dient te worden gerelateerd aan het besteedbare jaarinkomen (inkomen na aftrek van sociale lasten, belasting etc.) in plaats van aan het totale gemiddelde jaarinkomen van een lokale arbeider; de exacte hoogte van de *social compensation fee* wordt per provincie bepaald;
- een beroepsmogelijkheid; er kunnen klachten worden ingediend;
- vanaf 1 september 2002 worden alle geïnde boetes in de nationale schatkist gestort en krijgen leden van de gezinsplanningcomités hun salaris betaald uit overheidsgelden;
- een verbod op het uitvoeren van echo's om het geslacht van de baby vast te stellen.⁵⁴

Het is toegestaan een tweede kind te krijgen indien:

- beide ouders enig kind zijn;
- het eerste kind een niet-erfelijke handicap heeft;

---

⁵³ South China Morning Post, New Family Planning Law Might End Abuses, 2 september 2002.

⁵⁴ Population and Family Planning Law of the People's Republic of China (1 september 2002), Ch. V, Art. 35.

- een echtpaar overzeese Chinezen binnen 6 jaar na terugkeer naar China een tweede kind krijgt;
- een hertrouwd echtpaar één kind heeft uit één van beide vorige huwelijken;
- één van beide ouders een etnische minderheid is, zoals de Miao of Tibetanen.⁵⁵

Iedere provincie kan complementair aan de nationale wetgeving zijn eigen richtlijnen opstellen met betrekking tot de voorwaarden voor echtparen om een tweede kind te krijgen.⁵⁶ Op het platteland is het vaak toegestaan na een interval van vijf jaar ongestraft een tweede kind te krijgen. De specifieke regelingen hiervoor wisselen per provincie. Echtparen die zich aan de richtlijnen houden krijgen bepaalde voordelen. Wanneer men huwelijk en geboorte langer uitstelt krijgt men onder andere langer zwangerschapsverlof (artikel 25) en kan men bijvoorbeeld voorrang krijgen bij het verkrijgen van leningen (artikel 28).

Het VN-bevolkingsfonds (UNFPA) heeft een samenwerkingsprogramma met de *State Family Planning Commission*.⁵⁷ De organisatie is werkzaam in 32 van de 2600 districten (bereik 17 miljoen mensen), maar meer dan 800 districten hebben volgens UNFPA inmiddels het UNFPA-beleid of delen daarvan overgenomen. Belangrijke onderdelen van dit beleid zijn:

- in de districten zijn de *targets*/quota met betrekking tot gezinsplanning die vroeger gehaald moesten worden, afgeschaft;
- concepten als kwaliteit van zorg en voorlichting over de redenen van het gezinsplanning beleid zijn geïmplementeerd;
- gezinsplanningoverheidsmedewerkers zijn beter opgeleid.

3.2 Toezicht

NGO's dienen in China geregistreerd te zijn bij de overheid. Onafhankelijke mensenrechtenorganisaties zijn niet toegestaan in China. In Hongkong bevindt zich wel een aantal mensenrechtenorganisaties.

De voormalige Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties, Mary Robinson, bezocht China verscheidene malen tijdens haar ambtstermijn. In november 2001 had zij een ontmoeting met president Jiang Zemin. Tijdens haar bezoek werd een *Memorandum of Understanding* voor uitbreiding van technische samenwerking getekend. Robinson drong tijdens haar

---

⁵⁵ Shanghai Daily, One-Child Policy to be Revised, New National Law and Local Rules, 13 augustus 2002.

⁵⁶ Shanghai Daily, City Will Amend Family Statute, Birth Control to be more Practical, 20 februari 2002.

⁵⁷ Tijdens het Nationale Volkscongres van maart 2003 werd de naam *State Family Planning Commission* (SFPC) officieel veranderd in *State Population and Family Planning Commission*. De toevoeging 'population' geeft de SFPC meer ruimte zich breder bezig te houden met bevolkingsbeleid.

bezoeken aan China diverse malen aan op toelating van de speciale VN-rapporteur inzake foltering. Ook waarschuwde zij China de strijd tegen terrorisme niet te misbruiken om het optreden in Xinjiang te rechtvaardigen. Inmiddels hebben de Chinese autoriteiten de VN-rapporteur inzake foltering uitgenodigd, alsook een uitnodiging gestuurd aan de VN-rapporteur inzake vrijheid van godsdienst en de VN-rapporteur inzake onderwijs. Ook de voorzitter van de werkgroep inzake willekeurige detenties ontving een uitnodiging. De eind 2002 aangetreden nieuwe VN Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, Sergio Vieira de Mello, zal China in juni 2003 bezoeken.

De Europese Unie, alsook diverse individuele landen, onderhouden een dialoog met China over de mensenrechten. Ook in andere politieke ontmoetingen worden de mensenrechten aan de orde gesteld.

De EU-China dialoog wordt tweemaal per jaar gehouden en aangevuld met mensenrechtenseminars waaraan academische experts, NGO's en andere vertegenwoordigers uit de EU en China deelnemen. Aandachtspunten tijdens de dialoog zijn onder meer de doodstraf, administratieve detentie, de situatie in Tibet en Xinjiang, vrijheid van religie, vrijheid van vergadering, en vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. Verder worden individuele zaken van gevangenen opgebracht. De EU is van mening dat de mensenrechtensituatie in China zorgelijk is en dat de algehele ontwikkelingen niet bemoedigend zijn.⁵⁸ Een aantal positieve ontwikkelingen kan op de lange termijn bijdragen aan een verbetering van de mensenrechtensituatie, zoals de deelname van China aan internationale verdragen en institutionele en gerechtelijke hervormingen.

In februari 2003 bracht de Nederlandse mensenrechtenambassadeur een bezoek aan China waarbij onder meer werd gesproken over de doodstraf, vrijheid van religie, Falun Gong, Tibet, Xinjiang, arbeidsonlusten en vakbonden.

3.3 Naleving en schendingen⁵⁹

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

De Chinese grondwet garandeert de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. In de praktijk zijn persvrijheid en vrijheid van meningsuiting aan aanzienlijke beperkingen onderworpen. Informatie die China (internationaal) in verlegenheid zou kunnen brengen kan worden aangemerkt als staatsgeheim. Deze term is in de wet echter niet duidelijk gedefinieerd. Er vindt veel controle van de media plaats en er is ook een grote mate van zelfcensuur op politiek gevoelige onderwerpen.

---

⁵⁸ EU-China dialogue in EU Annual Report on Human Rights 2002, oktober 2002.

⁵⁹ In deze en volgende paragrafen worden regelmatig individuele gevallen genoemd. Deze dienen slechts ter illustratie en vormen geen uitputtende opsomming.

De autoriteiten laten niet toe dat de leidende rol van de Chinese Communistische Partij aangetast of in gevaar wordt gebracht, en dat kritiek wordt geleverd op regeringsleiders of officiële beleidsuitgangspunten van de partij. Het is verboden artikelen te schrijven die

- a. in tegenspraak zijn met de 'Vier Fundamentele Principes' (de weg van het socialisme, het denken van Marx, Lenin en Mao Zedong, het leiderschap van de CCP en de dictatuur van het proletariaat);
- b. de onafhankelijkheid van Tibet, Xinjiang, Binnen-Mongolië en Taiwan bevorderen;
- c. 'bijgeloof' uitdragen (hieronder vallen teksten met betrekking tot de Falun Gong, de Zhong Gong en andere religieuze of semi-religieuze bewegingen).

Met betrekking tot niet-politiek gevoelige onderwerpen is het mogelijk om in China zonder consequenties kritiek te uiten.

In toenemende mate wordt de buitenlandse pers toegang verleend tot China, maar bij verslaggeving van gevoelige onderwerpen als sociale of politieke onrust wordt vaak toegang tot plaatsen of betrokkenen geweigerd.⁶⁰

Volgens de Amerikaanse mensenrechtenorganisatie *Committee to Protect Journalists* (CPJ) zaten eind 2001 in China 35 journalisten gevangen op beschuldiging van onder meer het publiceren en verspreiden van materiaal via internet en het lekken van staatsgeheimen.⁶¹ In maart 2003 meldde CPJ dat zich op dat moment 39 journalisten in hechtenis bevonden.⁶²

In november 2002 werd een Chinese journalist ontslagen, omdat hij in een artikel kritiek uitte op Hu Jintao, die toen net was aangetreden als nieuwe leider van de CCP.⁶³

Internet

Het aantal gebruikers van internet in China stijgt snel. Er zouden thans ongeveer 59 miljoen internetgebruikers zijn.⁶⁴ De huidige internetgebruikers blijken vooral in de grote steden aan de oostkust te wonen en bestaan voornamelijk uit jongeren. Het aandeel vrouwen en minder hoog opgeleiden neemt toe. Chinezen gebruiken internet vooral om informatie te vergaren.⁶⁵ De autoriteiten trachten de toegang tot internetsites te controleren. Daartoe is een internetpolitie in het leven geroepen,

---

⁶⁰ Reuters 7 oktober 2002.

⁶¹ CPJ, *Attack on the Press 2001: China*.

⁶² CPJ, *CPJ calls on Chinese government to release imprisoned journalists*, 12 maart 2003.

⁶³ ANP, *Kritiek op Hu leidt tot ontslag journalist*, 26 november 2002.

⁶⁴ ANP, *Internetgebruik in China stijgt enorm*, 16 januari 2003.

⁶⁵ *Internationale Spectator*, *Internet en democratisering in China*, oktober 2002

opererend onder het ministerie voor Openbare Veiligheid. De toegang tot politiek gevoelige websites, waaronder die van buitenlandse persbureaus en mensenrechtenorganisaties, maar ook tot zoekmachines, wordt regelmatig beperkt en is in sommige gevallen geblokkeerd. Naar schatting 50.000 sites worden soms geblokkeerd, en de toegang tot 19.000 andere sites is onmogelijk. Internetcafés hebben programmatuur moeten plaatsen die de toegang tot het wereldomspannende computernetwerk beperkt. Herhaaldelijk worden internetcafés gesloten. Een brand in een internetcafé in juni 2002 was voor de regering aanleiding om duizenden internetcafés (tijdelijk) te sluiten.⁶⁶ Meer dan 3300 internetcafés moesten hun deuren permanent sluiten.⁶⁷

Amnesty International heeft 33 zaken gedocumenteerd waarin personen zijn aangehouden en gevangen genomen vanwege overtredingen als het verspreiden van informatie en het uitdragen van hun opvatting via internet. Het betreft politieke activisten, schrijvers en leden van onofficiële bewegingen als de Falun Gong. De meeste van hen zijn tussen de twee en twaalf jaar veroordeeld op grond van ondermijning van de staatsveiligheid.⁶⁸

In september 2002 was de zoekmachine *Google* tien dagen lang niet bereikbaar in China. Na opheffing van de blokkade bleken bepaalde websites nog steeds niet toegankelijk te zijn via *Google*. Ook werd de toegang tot *Altavista* tijdelijk geblokkeerd.⁶⁹

In augustus 2002 werd aids-activist Wan Yanhai opgepakt en beschuldigd van het verspreiden van staatsgeheimen, nadat hij via e-mail een overheidsrapport had verspreid over Aids. In september 2002 werd hij vrijgelaten.⁷⁰

Voormalig politieagent Li Dawei werd tot elf jaar cel veroordeeld, omdat hij artikelen van buitenlandse pro-democratie websites had gedownload.⁷¹

Amnesty International en CPJ meldden in december 2002 dat studente Liu Di op 7 november door de politie was opgepakt, vermoedelijk vanwege kritische opmerkingen op internet over de regering.⁷²

---

⁶⁶ NRC 18 juni 2002.

⁶⁷ Reuters 27 december 2002.

⁶⁸ Amnesty International, State Control of the Internet in China, 27 november 2002. Twee van de gedetineerden (Falun Gong aanhangers) zouden in gevangenschap zijn overleden als gevolg van mishandeling of foltering.

⁶⁹ Reuters 13 september 2002; Human Rights Watch, 7 september 2002.

⁷⁰ Human Rights Watch, monthly email update, oktober 2002.

⁷¹ ANP 6 augustus 2002; CPJ, Activist sentenced to 11 years for downloading articles from Internet, 6 augustus 2002.

⁷² Amnesty International, bliksemactie (ASA 17/061/2002), 11 december 2002; CPJ, college student missing after posting essays online, 10 december 2002.

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De macht in China is volledig in handen van de Chinese Communistische Partij (CCP). In de Chinese *People's Political Consultative Conference* zijn enkele andere legale politieke partijen vertegenwoordigd, die de machtspositie van de CCP ondersteunen: zij zijn onder andere de *China Association for Promoting Democracy*, de *China Democratic League* en de *China Democratic National Construction Association*.⁷³ Het is niet toegestaan om onafhankelijke partijen op te richten die zich kritisch tegenover de CCP opstellen. Ook het pleiten voor meer democratie wordt niet geduld. Onschuldige lijkende massabewegingen, die spreekbuis zouden kunnen worden voor ontevreden en daardoor een bedreiging kunnen worden voor het gezag van de CCP, worden door de autoriteiten bestreden. Er zijn nauwelijks illegale politieke partijen actief in China, omdat iedere poging een onafhankelijke partij op te richten in de kiem wordt gesmoord. In 1991 verscheen een aantal kleine politieke organisaties, maar reeds een jaar later waren die door tussenkomst van de autoriteiten alle niet meer actief.⁷⁴

Democratiseringsbeweging van 1989

Het ingrijpen van het leger op 4 juni 1989 tegen demonstrerende studenten op het Plein van de Hemelse Vrede (Tiananmenplein) betekende een terugslag voor al diegenen die destijds hoopten op een grotere vrijheid van meningsuiting en meer democratie.⁷⁵ Leidende personen ontvingen meerjarige gevangenisstraffen. Na de eerste golf strenge veroordelingen werd het vervolgingsbeleid geleidelijk aan minder streng. Reeds vanaf najaar 1989 werd bekend gemaakt dat studenten die bij de gebeurtenissen geen leidende rol hadden gespeeld, bij terugkeer naar China niet hoefden te vrezen voor vervolging.⁷⁶ Hernieuwde activiteiten voor meer politieke vrijheid en discussie over de gebeurtenissen van 1989 worden echter niet geduld (zie ook hierna onder 'dissidenten'). Sommige activisten uit 1989 zijn weer gearresteerd nadat ze opnieuw actief werden. Ex-activisten staan nog steeds onder controle en worden soms opgeroepen voor ondervraging. Ook actieve activisten in het buitenland zouden in de gaten worden gehouden.

China Democracy Party

De *China Democracy Party* (CDP) werd in 1997 opgericht door Wang Youcai, oorspronkelijk onder de naam *China Justice Party*. Doel was te komen tot directe

---

⁷³ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, April 2002, paragraaf 4.3.

⁷⁴ Zie voor een lijst van deze organisaties: UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, April 2002, paragraaf 5.31 en Annex A en Human Rights Watch, *Nipped in the Bud: The suppression of the China Democracy Party*, september 2000.

⁷⁵ Voor een beschrijving van de gebeurtenissen op 4 juni 1989 en de daarop volgende vervolging van studentenleiders en andere leidende personen, zie het ambtsbericht China van 29 november 1991 (DAZ/BA-42179).

⁷⁶ Zie ambtsbericht *Terugkeer in China* van 15 april 1998 (DPC/AM-599620), paragraaf 4.4.

verkiezingen en een meerpartijensysteem. In 1998 leken de autoriteiten zich enige tijd meer tolerant op te stellen ten aanzien van politieke bewegingen. Toen een aantal personen trachtte de *China Democracy Party* officieel als politieke partij te registreren, traden de autoriteiten onverwachts toch streng op. De partij werd verboden.

Eind 1999 waren tenminste 30 leiders van de partij opgepakt, veroordeeld op grond van subversiviteit of vastgezet zonder formele aanklacht.⁷⁷ De CDP is thans in Washington gevestigd. De campagne tegen activisten van de *China Democracy Party* duurt nog steeds voort.⁷⁸ Leiders van de CDP die in China activiteiten ontplooiën zouden arrestatie en gerechtelijke vervolging kunnen verwachten. Dit geldt niet voor minder actieve of bekende leden.

Dissidenten

Er zouden zich meer dan 200 politieke gevangenen in China bevinden.⁷⁹ Een aantal dissidenten heeft strafvermindering gekregen of is voorwaardelijk vrijgelaten. Een aantal dissidenten leeft in ballingschap in het buitenland. In 2002 zijn 30 tot 40 dissidenten gearresteerd. Dit aantal is vergelijkbaar met het jaar daarvoor.

Zolang als politiek dissident bekend staande personen niet actief worden, hebben zij weinig van de autoriteiten te vrezen. Wel worden dissidenten geïntimideerd. Voorafgaand aan belangrijke bezoeken van buitenlandse staatslieden of Chinese nationale feestdagen worden bij de autoriteiten bekende dissidenten vaak opgepakt. De meesten worden slechts voor enkele dagen vastgehouden. In de aanloop naar het 16e partijcongres (8-14 november 2002) was een toename te bespeuren van arrestaties en het intimideren van dissidenten en politieke activisten. Onder de arrestanten bevonden zich onder meer enkele personen die pro-democratische berichten via internet hadden verspreid en zes van de 192 personen die in november 2002 een petitie hadden ondertekend. Deze petitie riep de regering op om de veroordeling van de protesten in 1989 op het Tiananmenplein te herroepen en drong aan op democratische hervormingen en de vrijlating van politieke gevangenen. In januari 2003 werd een zevende dissident in verband met bovenstaande petitie opgepakt. De zeven⁸⁰ riskeren vijftien jaar cel.

Voorafgaand aan het bezoek van president Bush aan China werd in januari en februari 2002 een aantal dissidenten vervroegd vrijgelaten, namelijk: Wang Ce, Liu Yaping, de Tibetaan Ngawang Choepel, Wang Yiliang en Wei Quanbao.

---

⁷⁷ Voor een uitgebreid verslag over de China Democracy Party, zie: Human Rights Watch, *Nipped in the Bud: The suppression of the China Democracy Party*, september 2000.

⁷⁸ Foreign and Commonwealth Office, *China Country Profile*, 23 april 2002.

⁷⁹ Reuters 26 december 2002; Amnesty International, news release 31 mei 2002.

⁸⁰ Het betreft Zhao Changqing, Sang Jiancheng, Ouyang Yi, Dai Xuezhong, Jiang Lijun, He Depu en Han Lifa.

In mei 2002 werd activist Yang Jianli, ingezetene van de Verenigde Staten, gearresteerd op beschuldiging van illegale inreis in China.

Drie Chinese dissidenten, Wang Bingzhang (ingezetene van de Verenigde Staten), Zhang Qi (ingezetene van de Verenigde Staten) en Yue Wu (ingezetene van Frankrijk), werden in juni 2002 bij de Vietnamees/Chinese grens opgepakt. Wang Bingzhang werd beschuldigd van spionage en terroristische activiteiten en kreeg na een kort proces achter gesloten deuren in februari 2003 levenslange gevangenisstraf opgelegd. Tegen Yue Wu en Zhang Qi is geen aanklacht ingediend en zij bevinden zich inmiddels niet meer in detentie.⁸¹

In december 2002 werden, vlak na een bezoek van de Amerikaanse afgezant op het gebied van mensenrechten, Lorne Craner, de prominente dissidenten Xu Wenli en Tegexi en de hiervoor reeds genoemde dissident Yue Wu vrijgelaten.⁸² Xu Wenli was in 1998 tot 13 jaar cel veroordeeld voor zijn aandeel in het opzetten van de *China Democracy Party* (zie hierboven). Hij werd vrijgelaten op medische gronden en onder voorwaarde dat hij het land zou verlaten.

In januari 2003 werd dissident Fang Yue het land uitgezet. Fang Yue werd in november 2002 gearresteerd tijdens een operatie tegen vermeende onruststokers aan de vooravond van het partijcongres van de CCP. De wetenschapper Fang riep in 1998 op tot rechtstreekse verkiezingen, vrijheid van pers en het recht om politieke partijen en onafhankelijke vakbonden te stichten. Hij werd kort daarna gearresteerd en veroordeeld wegens illegale handel in olie. In de zomer van 2002 kwam Fang Yue vrij en riep in interviews en verklaringen weer op tot hervormingen.⁸³

Arbeidersonrust

In China heerst onrust onder arbeiders. Arbeiders demonstreren tegen massaontslagen, afvloeiingsregelingen, achterstallige loonbetalingen, slechte arbeidsomstandigheden, corruptie van het bedrijfsmanagement en het openbaar bestuur en vertragingen bij de uitbetaling van uitkeringen en pensioenen.

In maart 2002 vonden grote demonstraties plaats van arbeiders in het noordoosten van China. Op 1 maart 2002 demonstreerden 50.000 mensen, onder wie voormalige arbeiders uit de olie-industrie in Daqing (Heilongjiang), tegen ontslagen, onvoldoende sociale verzekeringen en de verhoogde pensioenpremies. Op 11 maart 2002 gingen 5.000 ontslagen arbeiders in Liaoyang (Liaoning) de straat op om te demonstreren tegen het niet betalen van ontslaguitkeringen. Op 20 mei 2002 demonstreerden nog eens 30.000 arbeiders voor de regeringsgebouwen

---

⁸¹ AFP 10 februari 2003, AFP 2 maart 2003.

⁸² Reuters 26 december 2002.

⁸³ Reuters 25 januari 2003.

in Liaoyang. De leiders en organisatoren van de demonstraties werden opgepakt. In december 2002 werden twee van de vier leiders die op dat moment nog vastzaten, vrijgelaten. De leiders Yao Fuxin en Xiao Yunling worden beschuldigd van ondermijning van de staat, waar mogelijk de doodstraf op staat. Hun proces begon in januari 2003, maar was niet openbaar. Demonstraties voor hun vrijlating vonden plaats in Lioayang. Enkele familieleden van de twee leiders werden opgepakt en kort erna weer vrijgelaten.

Op 30 mei 2002 werden Wang Sen en Hu Mingjun (beiden lid van de verboden *China Democracy Party*) veroordeeld tot respectievelijk 10 en 11 jaar cel. Zij zijn veroordeeld op grond van ondermijning van de staat vanwege hun steun aan arbeidersstakingen.⁸⁴

De grote arbeidersdemonstraties zijn weliswaar op zichzelf staande gebeurtenissen, maar vinden plaats door het hele land. Gedurende het hele jaar vonden meer kleine demonstraties plaats van ontevreden arbeiders. Zowel de grote als kleine demonstraties waren losse, spontane acties en werden niet centraal georganiseerd. De Chinese autoriteiten proberen de onrust de kop in te drukken door in te gaan op enkele klachten, maar de leiders van de demonstraties te arresteren. De autoriteiten beseffen dat er een probleem is en besteden meer aandacht aan bestrijding van de werkloosheid, ook om de sociale spanningen in te dammen.

3.3.3 Vrijheid van godsdienst en overtuiging

Algemeen

Er zijn vijf officieel erkende religies in China: katholicisme, protestantisme, boeddhisme, islam en taoïsme.

Volgens een witboek van de regering, gepubliceerd in april 2002, zijn meer dan 200 miljoen Chinezen gelovig. De meesten daarvan hangen het boeddhisme of het taoïsme aan, maar het christendom en de islam kennen ook tientallen miljoenen gelovigen. Naar schatting 8 procent van de bevolking is boeddhist (meer dan 100 miljoen mensen), 1,4 procent moslim (meer dan 20 miljoen mensen), 0,4 procent aanhanger van de officiële katholieke kerk, naar schatting 0,4 tot 0,8 procent is aanhanger van de aan het Vaticaan gelieerde, niet-erkende katholieke kerk (naar schatting 10 miljoen mensen), tussen de 0,8 en 1,2 procent is protestant (ongeveer 15 miljoen mensen) en tussen de 2,4 en 6,5 procent gaat naar de niet-geregistreerde onofficiële protestantse kerken (naar schatting 30 miljoen mensen).

---

⁸⁴ Human Rights Watch, World Report China and Tibet 2003.

Traditionele inheemse volksreligies, gelieerd aan het taoïstische of het boeddhistische geloof, worden door honderden miljoenen burgers gepraktiseerd en in wisselende mate getolereerd door de Chinese autoriteiten.

In de Chinese grondwet staat vrijheid van godsdienst en de vrijheid om niet te geloven omschreven. Leden van de CCP mogen geen geloof aanhangen. Religieuze instellingen worden in China streng gecontroleerd, zijn verplicht zich te registreren en worden aan strikte regels gebonden. Het Bureau voor Religieuze Zaken, ressorterend onder de Staatsraad, is verantwoordelijk voor het algehele toezicht en beoordeelt de legitimiteit van religieuze activiteiten. Voor iedere officieel erkende religie bestaat een overkoepelend toezichthoudend orgaan. In december 2001 werd in Beijing op het hoogste politieke niveau een grote religieuze conferentie gehouden, waarna de verwachting was dat regelgeving zou worden geïntroduceerd die de grote erkende godsdiensten meer bewegingsvrijheid zou geven. Vervolgens vonden op lager niveau in de provincies religieuze conferenties plaats over de rol van religie in de samenleving. Het resultaat is dat nu vrijer over religie kan worden gesproken in China. Vooralnog is echter op het gebied van versoepeling van de regelgeving weinig vooruitgang waargenomen.⁸⁵ Integendeel, sinds de anti-Falun Gong campagne hebben ook veel niet-erkende godsdiensten het moeilijker gekregen. De autoriteiten sluiten of breken niet-geregistreerde kerken of tempels af, verbieden niet-geregistreerde kerkgenootschappen of verbieden ze als zijnde sektes.⁸⁶

Christenen

De door de Chinese overheid erkende christelijke kerken zijn de 'Katholieke Patriottische Beweging' (*Catholic Patriotic Association*), en de protestantse 'Drie-Zelf Patriottische Beweging' (*Three-Self Patriotic Movement/Chinese Christian Council*). Katholieken en protestanten die onafhankelijk van deze twee staatskerken hun geloof wensen te belijden, overtreden de wet. Het is aan de rooms-katholieken in China niet toegestaan het gezag te erkennen van de Paus en het Vaticaan. De Chinese overheid tracht hen daarmee af te scherm van 'buitenlandse invloeden'. Sinds 1982 bestaat een verbod op huiskerken. Niet-geregistreerde plaatsen, zoals ondergrondse huiskerken, zijn daarom sinds 1982 illegaal. Volgens een regeling van 6 mei 1991 dienen alle plaatsen waar religieuze activiteiten plaatsvinden, te worden geregistreerd. Ingevolge het bepaalde in artikel 36 van de grondwet dienen religieuze groeperingen zich te onthouden van activiteiten die de openbare orde verstoren, de gezondheid van burgers in gevaar brengen, of inbreuk maken op het onderwijssysteem van China. Ook is het voor buitenlanders verboden zendingsarbeid te verrichten.

---

⁸⁵ Far Eastern Economic Review, Religion Is Being Heard, 22 augustus 2002.

⁸⁶ US Department of State, International Religious Freedom Report 2002, 7 oktober 2002.

De mogelijkheid tot godsdienstbeoefening van ongeregistreerde kerken is in de praktijk afhankelijk van de opstelling van de lokale autoriteiten en varieert per regio (de provincies Jiangsu en Hunan zijn bijvoorbeeld toleranter). Sommigen kunnen openlijk in kerken bijeenkomen, andere kerkgemeenschappen veranderen continu van ontmoetingsplaats om ontdekking te voorkomen.⁸⁷

De autoriteiten treden met enige regelmaat op tegen praktiserende leden van niet-geregistreerde huisgemeenten. De aanpak van ongeregistreerde kerken lijkt in 2002 te zijn verscherpt. Volgens het Vaticaan zijn in China meer dan 50 bisschoppen en priesters gedetineerd of worden zij nauwlettend gevolgd, met als doel de positie van de ondergrondse katholieke kerk te verzwakken.⁸⁸ In het algemeen worden opgepakte leden van huisgemeentes verhoord, maar na korte tijd weer vrijgelaten.

In mei 2002 werden twee onofficiële kerken in Fujian door de Chinese autoriteiten gesloopt. Twintig tot dertig priesters zouden tien dagen zijn vastgehouden. In juli 2002 werden dertig katholieken, de meesten kinderen, enkele uren vastgehouden vanwege het bijwonen van een illegale religieuze bijeenkomst. Een vrouw werd tot 15 dagen cel veroordeeld vanwege het ongeoorloofd geven van godsdienstles bij haar thuis.⁸⁹

Drie priesters van een ondergrondse katholieke kerk werden in juli 2002 tot drie jaar werkkamp veroordeeld vanwege het verstoren van de openbare orde.⁹⁰

De Chinese politie heeft tijdens het bezoek van de Amerikaanse president Bush aan China in februari 2002, 47 christenen gearresteerd in een dorp in de buurt van Beijing. Ze waren daar samengekomen voor een godsdienstige bijeenkomst, die door de politie als onwettig werd aangemerkt. Na enkele dagen werden alle arrestanten weer vrijgelaten. Ook werden in dezelfde periode in de Chinese provincie Hubei negen protestante leiders opgepakt die de wet hadden overtreden door te bidden, te vasten, te collecteren dan wel door het verspreiden van materiaal.⁹¹

Boeddhisten

Het boeddhisme is de grootste religie in China. Volgens de Chinese overheid zijn er 16.000 boeddhistische tempels en meer dan 320.000 boeddhistische nonnen en monniken in China. Buiten de *Tibetan Autonomous Region* bestaat een grotere

---

⁸⁷ US Department of State, International Religious Freedom Report China 2002, 7 oktober 2002; Boston Globe 3 februari 2002.

⁸⁸ AP 13 februari 2002; Human Rights Watch, World Report China en Tibet 2003.

⁸⁹ South China Morning Post 22 juli 2002.

⁹⁰ Reuters 27 juli 2002; Human Rights Watch, World Report China and Tibet 2003.

⁹¹ ANP 24 februari 2002, AP 25 februari 2002.

vrijheid om religie uit te oefenen en religieuze training te geven dan in Tibet.⁹²
Een beschrijving van de situatie in Tibet is opgenomen in paragraaf 3.5.1.

Moslims

Volgens de Chinese overheid zijn er 35.000 islamitische gebedsplaatsen en 45.000 imams in China. De Hui zijn de grootste officieel erkende moslingroep in China (ca. 9 miljoen) en leven verspreid over heel China. Hui identificeren zich niet heel sterk met hun etniciteit.⁹³ Ze zijn etnisch en linguïstisch Chinees, dit in tegenstelling tot de Oeigoeren die etnisch en linguïstisch verwant zijn aan de Turken. De grootste concentraties Hui leven in de Hui Autonome Regio in Ningxia en in de provincies Gansu en Qinghai.

De behandeling van islamitische minderheden varieert in China. De Hui-minderheid zit in een minder benarde positie dan de Oeigoeren. Zo worden de Hui niet belemmerd in de uitoefening van hun godsdienst en bijvoorbeeld het bouwen en renoveren van moskeeën. De Chinese overheid verleent steun aan de moslingemeenschap door onder andere het subsidiëren van een pelgrimreis naar Mekka en steun voor het vasten tijdens de ramadan.⁹⁴

Een beschrijving van de situatie in Xinjiang is opgenomen in paragraaf 3.5.2.

*Illegale sektes*⁹⁵

In 1995 werd door de Staatsraad een verordening uitgegeven waarin de volgende religieuze bewegingen tot illegale sektes werden verklaard: *the Shouters (Huhan Pai)*, *Eastern/Oriental Lightning (Dongfang Shandian)*, *Society of Disciples (Mentu Hui)*, *the Full Scope Church*, *the Spirit Sect*, *the New Testament Church*, en de Guan Yin Methode. In later jaren werden ondermeer de volgende sektes verboden: *the Lord God Sect*, *the Established King Church*, *the Unification Church*, *the Family of Love*, *the Dami Mission*.⁹⁶ In 1996 is door het Staand Comité van het Nationaal Volkscongres een besluit aangenomen om alle sektes te verbieden en leden te vervolgen op basis van artikel 300 van de strafwet.

Lokale autoriteiten maken geregeld gebruik van administratieve procedures zonder rechtsgang om leden van niet-geregistreerde kerkgenootschappen te veroordelen tot heropvoeding door arbeid (zie paragraaf heropvoeding door arbeid). In december 2001 werden in de provincie Gansu leiders van de *Society of Disciples (Mentu Hui)*, onder meer Shui Xinlong en Wang Maochen, veroordeeld tot heropvoeding door arbeid. Qin Baocai en Mu Sheng, leiders van een niet-officiële

---

⁹² US Department of State, International Religious Freedom Report China 2002, 7 oktober 2002.

⁹³ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, april 2002, 5.152.

⁹⁴ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, april 2002, 5.221.

⁹⁵ Zie voor Falun Gong paragraaf 3.3.4.

⁹⁶ US Department of State, International Religious Freedom Report 2002 China, 7 oktober 2002.

protestantse huiskerk zitten eveneens vast op basis van een administratieve straf. Leiders van ongeoorloofde kerken lopen het risico te worden geïntimideerd, verhoord, vastgezet en mishandeld.

De *Shouters (Huhan Pai)* werden in 1983 tot contrarevolutionaire organisatie verklaard, waarbij meer dan 2000 mensen werden gearresteerd en in 1995 tot illegale sekte verklaard. In december 2001 werd een zakenman uit Hongkong veroordeeld tot twee jaar cel en een geldboete omdat hij bijbels voor de *Shouters* China in zou hebben gesmokkeld. Uiteindelijk heeft hij drie maanden vastgezet, maar kon hij daarna naar Hongkong terugkeren.⁹⁷

De Guan Yin Methode, onder leiding van Ching Hai die naar Taiwan gevlucht is, werd eind 1996 door de Chinese overheid bestempeld als een reactionaire religieuze organisatie. Guan Yin is een boeddhistische godin die op zichzelf niet verboden is. In 2000 werd de organisatie echter beschouwd als een duivelse sekte. Twee Guan Yin Methode-aanhangers zijn naar de gevangenis gestuurd op grond van dezelfde anti-sekte wetgeving die van kracht is voor de Falun Gong.⁹⁸

De *Born Again Movement (Cong Sheng)*, ook wel bekend als *New Birth, Total Church, Holistic Church (Quanfanwei Jiao)* of *the Crying Faction (Ku Pai)* werd door de politie in 1996 beschuldigd van ondermijning van kerk structuren en politieke activiteiten. Hun leider, Xu Yongze, werd gearresteerd in 1997, samen met de leiders van de *Shouters* en de *True Jesus Church*. De *Born Again Movement* zou in 1998 drie miljoen volgelingen hebben gehad.⁹⁹

De leider van de *Blood and Water Holy Spirit*, opgericht door Taiwanese christenen, werd opgepakt in 1996 samen met twaalf andere aanhangers.¹⁰⁰

De leider van de *Fangcheng Church* werd in 1999 twee jaar naar een werkkamp gestuurd.¹⁰¹

Zowel de leiders van de *South China Church*, een afsplitsing van de *Full Scope Church*, als leiders van de *Full Scope Church* worden beschouwd als evangelistische fundamentalisten.¹⁰² De grondlegger van de *South China Church*, Gong Shengliang, werd in december 2001 ter dood veroordeeld op grond van diverse aanklachten, waaronder verkrachting, brandstichting en ondermijning van

---

⁹⁷ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, april 2002, 5.77-5.80, Reuters 10 februari 2002.

⁹⁸ Canada Immigration and Refugee board, Research Directorate, CHN36385.E, februari 2001.

⁹⁹ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, april 2002, 5.81.

¹⁰⁰ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, april 2002, 5.81.

¹⁰¹ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, april 2002, 5.81.

¹⁰² UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, april 2002, 5.81.

de staat. Deze straf werd in oktober 2002 herroepen en omgezet in levenslang wegens belediging en verkrachting. Ook de straffen van vier andere leiders van de *South China Church* werden omgezet in levenslang en 15 jaar cel. Li Baozhi, leider van de *Full Scope Church*, werd veroordeeld tot twee jaar heropvoedingskamp.

3.3.4 Falun Gong en andere verboden Qigong-bewegingen¹⁰³

Onderdrukking Falun Gong

De Falun Gong, een zogeheten Qigong-beweging¹⁰⁴, is sinds 1999 een verboden sekte. De Falun Gong wordt door de Chinese autoriteiten aangemerkt als *evil cult*. Aanhangers worden door de Chinese autoriteiten zeer actief vervolgd. Duizenden Falun Gong aanhangers worden bestraft of naar intensieve anti-Falun Gong studiesessies gestuurd waar ze onder grote druk gezet worden om afstand te nemen van de Falun Gong. Volharden zij in hun overtuiging dan worden ze naar heropvoedingskampen gestuurd.¹⁰⁵ Leiders van de Falun Gong worden onmiddellijk in deze kampen opgesloten. De Chinese overheid betreft familieleden, burens en werkgevers van Falun Gongers in haar strijd tegen de beweging. Familieleden of de werkgever worden verantwoordelijk gesteld voor de Falun Gong aanhanger en dienen te voorkomen dat betrokkene nog participeert in Falun Gong activiteiten.

Staatsmedia worden geïnstrueerd om de Falun Gong in diskrediet te brengen. De Chinese overheid heeft een zogeheten bureau '610' opgezet om de Falun Gong te bestrijden. Dit bureau heeft meer macht dan de gebruikelijke openbare veiligheidsorganen. Mensenrechtenorganisaties rapporteren over mishandeling en foltering door bureau '610', waarbij meerdere slachtoffers zijn overleden. Er zijn berichten dat enkele honderden Falun Gong aanhangers in detentie aan de gevolgen van foltering zijn overleden sinds 1999.¹⁰⁶ Ook worden veel Falun Gong aanhangers in psychiatrische detentiecentra opgesloten (zie hierna onder arrestaties en detenties). De media berichtten minder over arrestaties van Falun Gong aanhangers in het afgelopen jaar, wat geïnterpreteerd wordt als een teken van het succes van de onderdrukking.¹⁰⁷ Falun Gong beoefenaars worden in het openbaar niet meer waargenomen.

---

¹⁰³ Zie algemeen ambtsbericht China van 28 november 2001 voor meer informatie over de Falun Gong.

¹⁰⁴ *Qigong* betekent letterlijk een ademhalingsmethode.

¹⁰⁵ Het betreft hier veelal speciaal op Falun Gong aanhangers gerichte heropvoedingskampen in het kader van *re-education through labour*. Zie ook paragraaf 3.1.2. over heropvoedingskampen.

¹⁰⁶ US Department of State, International Religious Freedom Report 2002 China, 7 oktober 2002; Amnesty International, China Report 2002 (covering 2001); Amnesty International, China: Serious Human Rights Violations and the Crackdown on Dissent Continue, september 2002.

¹⁰⁷ US Department of State, International Religious Freedom Report 2002 China, 7 oktober 2002.

Publieke betogingen

In de verslagperiode waren er nauwelijks berichten over publieke betogingen van Chinese Falun Gong aanhangers. Wel werden eind 2001 en in de eerste helft van 2002 ongeveer honderd buitenlandse Falun Gong aanhangers voor één á twee dagen opgepakt en vervolgens het land uitgezet, nadat zij op het Tiananmenplein spandoeken wilden uitrollen en folders uitdelen om zo te betogen tegen de onderdrukking van de Falun Gong in China.¹⁰⁸

In de loop van 2002 kwam de Falun Gong in het nieuws met nieuwe tactieken om de aandacht op de beweging te vestigen; het kraken ('*hacken*') van televisiestations. Dit gebeurde onder meer in Chongqing in het zuidwesten, en Changchun, Anshan en Harbin in het noordwesten. De uitzending in Harbin op 21 april 2002 duurde ongeveer vijf minuten. In reactie daarop werden veel Falun Gong aanhangers opgepakt. Naar aanleiding van het incident in maart in Changchun, waarbij gedurende drie kwartier een Falun Gong film op televisie te zien was, werden 2.000 aanhangers opgepakt en 150 naar een detentiekamp gebracht. In mei werden in Chongqing vier Falun Gong aanhangers tot gevangenisstraffen veroordeeld variërend van zeven tot 16 jaar.¹⁰⁹ In september 2002 werden vijftien Falun Gong aanhangers die de Chinese kabeltelevisie hadden gekraakt, veroordeeld tot gevangenisstraffen van vier tot twintig jaar, voor het beschadigen van eigendommen van de staat en samenzwering om de staatsorde te ondermijnen.¹¹⁰ In januari 2003 werden vier Falun Gong aanhangers veroordeeld tot hoge celstraffen vanwege het illegaal uitzenden van televisieprogramma's. Een van hen kreeg twintig jaar cel.¹¹¹ In januari 2003 werd tevens een Amerikaanse aanhanger van Falun Gong in China gearresteerd op beschuldiging van het saboteren van systemen voor televisie- en radio-uitzendingen.¹¹² Regelmatig stuurt de Falun Gong op grote schaal e-mail berichten rond waarvan de afzender niet traceerbaar is.¹¹³

Arrestaties en detenties

Falun Gong en ook andere Qigong-aanhangers worden meestal opgepakt op basis van aanklachten die variëren van lidmaatschap van een verboden organisatie of *evil cult*, verstoring van de openbare orde, verspreiden van verboden publicaties, maar ook op aanklachten als verkrachting en fraude. In 1996 is door het Standaard Comité van het Nationaal Volkscongres een besluit aangenomen om alle sektes te verbieden en leden te vervolgen op basis van artikel 300 van de strafwet. Ook heeft de Hoge Raad aanwijzingen gegeven over hoe overige strafwetgeving op Falun Gong aanhangers kan worden toegepast.

---

¹⁰⁸ Reuters 13 mei 2002.

¹⁰⁹ Economist Intelligence Unit, Country Report juni 2002; AFP 23 mei 2002.

¹¹⁰ AP 19 september 2002; Reuters 20 september 2002.

¹¹¹ Reuters 7 januari 2003.

¹¹² Reuters 30 januari 2003, Reuters 12 maart 2003.

¹¹³ Internationale Spectator, Internet en democratisering in China, oktober 2002.

Sinds de start in 1999 van de onderdrukkingcampagne tegen de Falun Gong door de autoriteiten is het beoefenen van Falun Gong of het bezit van Falun Gong boeken al voldoende reden voor straffen variërend van ontslag tot detentie.¹¹⁴ Falun Gong aanhangers lopen het gevaar te worden opgepakt zodra het openbaar is dat ze Falun Gong aanhanger zijn.

Heropvoedingskampen

Volgens verschillende mensenrechtenorganisaties en de Falun Gong beweging zelf bevinden duizenden Falun Gong aanhangers zich in heropvoedingskampen. Naar verluidt worden de meeste opgepakte Falun Gong aanhangers zonder proces voor korte of langere tijd naar heropvoedingskampen gestuurd.¹¹⁵ Dit is een veelgebruikte methode om Falun Gong aanhangers en andere sekteleiden te straffen. Inschatting van mensenrechtenorganisaties is dat het overgrote deel van de Falun Gong aanhangers dat wordt opgepakt zonder proces naar heropvoedingskampen wordt gestuurd.

Qigong-bewegingen

Ook andere zogeheten Qigong-bewegingen hebben te maken met toegenomen repressie van de Chinese autoriteiten. Vooral de Zhong Gong, Guo Gong en de Xian Gong groep staan onder streng toezicht van de Chinese overheid. In de ‘anti-bijgeloof’ campagne van de Chinese overheid die van start ging in 1998 kwamen de Guo Gong, de Cibie Gong en de Zhong Gong onder vuur te liggen. Leaders werden opgepakt en activiteiten aan banden gelegd. Ook de Zhong Gong, met een groot aantal leden en een omvangrijk budget, moest zijn activiteiten beperken. Honderd Zhong Gong studiecetra werden gesloten en zes miljoen dollar werd door de Chinese overheid in beslag genomen.¹¹⁶

3.3.5 Bewegingsvrijheid¹¹⁷

Hukou

Ieder gezin heeft een *hukou ben* (*hukou ben* = familiehuishoudregistratieboekje) waarin alle mutaties zoals verhuizing, geboorte, huwelijk, sterven, etcetera worden geregistreerd. Het huishoudregistratiebewijs is eigenlijk tevens een ‘binnenlands paspoort’ waarmee de Chinese overheid migratie van het platteland naar de steden probeert te reguleren. De enige instantie die wijzigingen mag maken in de *hukou* is

---

¹¹⁴ US Department of State, International Religious Freedom Report 2002 China, 7 oktober 2002.

¹¹⁵ US Department of State, International Religious Freedom Report 2002 China, 7 oktober 2002.

Personen kunnen voor enkele dagen tot enkele jaren naar een heropvoedingskamp worden gestuurd.

¹¹⁶ Canada Immigration and Refugee board, Research Directorate, CHN38165.E30, November 2001.

¹¹⁷ Zie de algemene ambtsberichten China van augustus 2000 en november 2001 voor een overzicht van documenten en persoonsregistratie (*hukou*, identiteitskaart, geboorteaktes, overlijdensaktes, paspoorten, laissez-passer) en een beschrijving van de verhuisprocedure.

het Bureau voor Openbare Veiligheid (*Public Security Bureau*, PSB), verantwoordelijk voor de bevolkingsregistratie in China.

Onder het huishoudregistratiesysteem zijn alle families in China verdeeld in plattelandse huishoudens en stedelijke huishoudens. Het is moeilijk maar niet onmogelijk om deze classificatie te wijzigen. Sommige steden hebben soepele regels voor mensen die nodig zijn bij de ontwikkeling van de lokale economie (hooggeschoolden, investeerders, etc.) en aan bepaalde voorwaarden voldoen.¹¹⁸ Degenen die een stedelijke huishoudregistratie hebben, krijgen gemakkelijker toegang tot onderwijs, medische zorg, huisvesting en andere sociale voordelen. Voor mensen die hun huishoudregistratie op het platteland hebben zijn deze voordelen niet beschikbaar, ook al wonen en werken zij in een stad. Vaak is het zelfs zo dat deze mensen extra toeslagen moeten betalen bijvoorbeeld om hun kinderen in de stad waar zij wonen naar school te kunnen laten gaan.

In de China Daily van 11 januari 2002 werd bericht dat China in de komende vijf jaar het huidige huishoudregistratiesysteem gaat afschaffen en vervangen door een *employment registration system*.¹¹⁹ Vice-minister van Openbare Veiligheid, Bao Suixian, stelde in een artikel in de South China Morning Post echter dat 'de *hukou* (*hukou* = huishoudregistratie) niet wordt afgeschaft - niet nu, noch in de toekomst'.¹²⁰ Wel is het zo dat de beperkingen op de mobiliteit van de bevolking langzaam afgeschaft zullen worden en dat gewerkt wordt aan de ontwikkeling van een 'tweede generatie' identiteitskaarten (zie hieronder), aldus dezelfde Bao Suixian.¹²¹

Hoewel het *hukou*-systeem niet afgeschaft zal worden, is de classificatie platteland/stedelijk eind 2001 in een aantal provincies wel afgeschaft. Uiteindelijk zal er een geünificeerd systeem komen dat dit onderscheid niet meer kent.¹²²

Vanaf 1 oktober 2001 zijn hervormingen ingevoerd, waardoor het mogelijk wordt voor personen die langere tijd legaal werken en over huisvesting beschikken in een andere plaats dan die waar hun *hukou* is geregistreerd, om een permanente verblijfsvergunning te krijgen voor de plaats waar ze daadwerkelijk verblijven.¹²³

---

¹¹⁸ China Daily, City Dwells on Residency Issue, Policy Launched to Attract Investment, Well-educated Professionals, 4 april. 2002.

¹¹⁹ China Daily, Decades-old Residence System Being Replaced, 11 januari 2002.

¹²⁰ South China Morning Post, Household Registration System Plays Vital Role, Says Minister, 26 februari 2002.

¹²¹ Xinhua News Agency, China to Cut Limits on Population Mobility, 25 februari 2002.

¹²² Xinhua News Agency, China to Cut Limits on Population Mobility, 25 februari 2002.

¹²³ People's Daily, Residency Barriers to be Lifted, 28 augustus 2001.

Hukou-registratie

In principe kan iedereen met de Chinese nationaliteit zich laten registreren in het *hukou*-systeem, ook op latere leeftijd. Mensen die zich na langdurig verblijf in het buitenland na terugkeer opnieuw willen laten registreren, kunnen dat doen zonder dat sprake is van een boeteheffing. Wel kan het voorkomen dat mensen als gevolg van bureaucratische hindernissen enige moeite moeten doen voordat de registratie geaccepteerd wordt. Ook komt het voor dat Chinezen zich niet laten uitschrijven bij vertrek uit China en bij terugkeer vaak nog in het bezit zijn van de *hukou*-registratie.

In dorpen wordt de huishoudregistratie over het algemeen jaarlijks gecontroleerd. Van degenen die langer dan een half jaar verdwenen zijn worden de namen doorgegeven aan de PSB. Uit ervaring (in met name Wencheng, provincie Zhejiang) blijkt dat inwoners van dat gebied worden uitgeschreven uit de *hukou* wanneer zij langer dan drie jaar weg zijn. Volgens de PSB van Shanghai is het niet mogelijk te controleren wie nog wel en wie niet meer aanwezig zijn, omdat migratie veel voorkomt. Slechts wanneer men zich officieel laat uitschrijven wordt de *hukou* opgeheven. Er blijven over de betrokken personen echter nog wel tientallen jaren data beschikbaar in de passieve registers/archieven.

Wanneer Chinezen met hun in Nederland geboren kinderen terugkeren naar China, kunnen zij de kinderen laten inschrijven in hun *hukou*. Zij hoeven daarvoor slechts de geboortebewijzen van de kinderen te overleggen. Er wordt geen boete opgelegd voor deze registratie na terugkeer. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen legaal of illegaal verblijf in het buitenland.

Indien Chinezen zich tijdens verblijf in het buitenland niet aan de één-kind-politiek gehouden hebben, is men verplicht na terugkeer een *social compensation fee* te betalen.¹²⁴ Registratie van kinderen en het betalen van een boete gaan meestal gelijk op, maar de concrete invulling verschilt per provincie.

Identiteitskaart

Elke Chinese burger die woonachtig is in China is verplicht binnen één maand na zijn zestiende verjaardag een identiteitskaart aan te vragen én te verkrijgen.¹²⁵

Daarop zijn twee uitzonderingen:

1. indien de burger in actieve dienst is van de *People's Liberation Army* of de *People's Armed Police*. In deze gevallen dragen soldaten en bewapende agenten een speciale identiteitskaart bij zich die wordt uitgegeven door het Centrale Militaire Comité respectievelijk de *People's Armed Police*.

---

¹²⁴ Zie paragraaf 3.1.2 inzake wetgeving met betrekking tot gezinsplanning.

¹²⁵ Artikel 2 van de Regulations of the PRC concerning Resident Identity Cards (the ID regulation), 6 september 1985 en artikel 6 van de Implementation Rules of the ID Regulation van 28 november 1986, geamendeerd op 1 oktober 1999.

2. Indien de burger is veroordeeld tot dienstverlening, onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor een bepaalde periode, heropvoeding door arbeid of gedetineerd is. In deze gevallen dient de identiteitskaart onmiddellijk na vrijlating te worden aangevraagd.

Volgens de Chinese wet- en regelgeving dient een Chinees staatsburger zijn identiteitskaart te allen tijde bij zich te dragen.¹²⁶ Het is bij een groot aantal handelingen en gebeurtenissen verplicht om de identiteitskaart te tonen (zie bijlage III).

De identiteitskaart wordt aangevraagd bij het lokale politiebureau dat in elke wijk (stad) of gewest (dorp) te vinden is. De kosten van de identiteitskaart bedragen 5, 10 of 20 RMB (voor respectievelijk arme gebieden, gewone gebieden en speciale economische zones). Indien men de kosten niet kan betalen, kunnen deze worden kwijtgescholden.¹²⁷ Het komt echter in sommige rurale en zeer arme gebieden voor dat burgers geen identiteitskaart aanvragen vanwege het ontbreken van vervoer, of geld voor vervoer, naar het lokale politiebureau. Een Chinees burger kan pas een identiteitskaart aanvragen en verkrijgen als hij zestien jaar oud is.

Nieuwe identiteitskaart

Op 24 juni 2002 is in Chongqing de eerste genotype identiteitskaart uitgegeven. Deze kaart is twee maal zo groot als een gewone identiteitskaart en bevat 24 geneloci (DNA-gegevens). Eerder was in Wuhan reeds een identiteitskaart uitgegeven met 18 geneloci. Op de kaart staan een foto van de houder, geboortedatum, nationaliteit, naam van de ouders en geslacht.¹²⁸

De kaart is verdeeld in twee categorieën, namelijk een identiteitskaart voor kinderen en één voor volwassenen. In de loop van de komende vijf jaar zal deze 'tweede generatie' identiteitskaart ingevoerd worden in heel China. De huidige kaart is relatief eenvoudig te vervalsen, maar bij de nieuwe kaart wordt dat vrijwel onmogelijk, aldus het ministerie van Openbare Veiligheid.¹²⁹

Tevens is er een wet in de maak om bij de nieuwe identiteitskaarten gebruik te maken van een geïntegreerd circuit. Vervalsing wordt daardoor nog moeilijker. Dit soort kaarten kan door een computer gelezen worden en is daarom sneller en makkelijker te controleren. Het zal tevens mogelijk worden voor militairen, gevangenen, mensen afkomstig uit Hongkong, Macao, Taiwan en buitenlanders en

---

¹²⁶ Artikel 33 van de Implementation Rules of the ID Regulation.

¹²⁷ Notice on Fees for Forge-prevention ID Card, Ministry of Justice and the State Planning Committee, 3 juli 1995.

¹²⁸ Shanghai Star, Genetic ID Card Debuts in China, 27 juni 2002.

¹²⁹ China Daily, Launch of Foolproof ID-Card Expected, 6 december 2001.

staatlozen die in China wonen om de kaart aan te vragen, terwijl dit vroeger voor deze groepen niet mogelijk was.¹³⁰

De plannen om vingerafdrukken te gaan toevoegen op identiteitskaarten zijn nog niet gerealiseerd, maar deze mogelijkheid wordt wel onderzocht.

Paspoort

Om naar het buitenland te kunnen reizen moeten Chinezen een paspoort aanvragen. Sinds 1 januari 2002 moet men hiervoor een identiteitskaart en de *hukou*-registratie overleggen. Op het aanvraagformulier moet een stempel van de werkgever staan waar de aanvrager werkzaam is. Er zijn diplomatieke, dienst- en gewone paspoorten.¹³¹ Publieke paspoorten zijn steeds minder in gebruik.

In het ambtsbericht van november 2001 (pagina 38) werd reeds vermeld dat de procedure voor het aanvragen van een paspoort vereenvoudigd zou worden. Experimenten met de versimpelde procedure hebben plaatsgevonden in Zhongshan, Shunde en zeven andere steden in de provincie Guangdong, voordat hij als eerste officieel in gebruik is genomen in Shanghai op 1 september 2002.¹³² De tweede experimentele fase wordt uitgevoerd in tien steden, waaronder Shanghai, Zhongshan (Guangdong) en Fushun (Liaoning). Verwacht wordt dat deze procedure voor 2005 eveneens ingevoerd wordt in andere grote en middelgrote steden in China.¹³³

Voorheen moesten aanvragers van een paspoort verscheidene documenten inleveren met toestemming van hun werkgever of school en een uitnodiging uit het buitenland. Aanvraagformulieren waren slechts op één plaats verkrijgbaar en er waren lange wachttijden. In de nieuwe procedure is slechts nog de identiteitskaart nodig, een pasfoto en een identiteitsbewijs waaruit blijkt dat de aanvrager geregistreerd is in de stad waar de aanvraag gedaan wordt. Bovendien hebben de afgeevende instanties hun persoonsregistratie databestanden geactualiseerd, waardoor controle van de opgegeven gegevens sneller wordt uitgevoerd.¹³⁴ De paspoortaanvraagformulieren zijn af te halen bij postkantoren en politiebureaus door de hele stad en ze zijn te downloaden van internet. Het paspoort kan binnen tien werkdagen worden afgehaald.

De vereenvoudigde procedure is niet voor iedereen toegankelijk. Hoge ambtenaren moeten nog steeds om toestemming vragen van hun departement en personen die

---

¹³⁰ China Daily, Lawmakers Draft Law to Improve ID Management, 28 oktober 2002.

¹³¹ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de verschillende soorten paspoorten in China het Algemeen ambtsbericht China van november 2001.

¹³² China Daily, Passport Application Reform to Undergo Testing, 30 augustus 2002.

¹³³ Shanghai Daily, Passport Policy Hailed, Number of Local Applicants Sees Big Jump, 3 september 2002.

¹³⁴ Shanghai Daily, Passport Procedure Simplified, Reference Letter No Longer Needed, 29 augustus 2002.

gezocht worden voor een misdrijf of tegen wie een rechtszaak loopt, kunnen evenmin van de procedure gebruik maken.¹³⁵ Wanneer men geen verblijfsstatus heeft in één van de tien deelnemende steden, kan men geen gebruik maken van de nieuwe procedure. Wel kunnen bijvoorbeeld werknemers afkomstig uit de provincies die langer dan een jaar in één van de *Joint Ventures* in bijvoorbeeld Shanghai hebben gewerkt, een paspoort aanvragen voor zakenreizen.

Reizen naar het buitenland

Steeds meer Chinezen reizen naar het buitenland. Tussen januari en september 2002 ondernamen 12,3 miljoen Chinezen een buitenlandse reis, 25 procent meer dan een jaar ervoor.¹³⁶

Voor alle landen ter wereld heeft een Chinees staatsburger een inreisvisum nodig. Officieel kunnen Chinese burgers slechts als toerist reizen naar landen waarmee China een *Approved Destination Status* (ADS)-overeenkomst heeft afgesloten.¹³⁷ Men gebruikt dan een toeristenpaspoort. Aanvragen van een dergelijk visum gebeurt in speciaal daarvoor aangewezen reisbureaus.

Wanneer men naar een niet ADS-land wil afreizen, is men verplicht zich aan de inreisregels van het desbetreffende land te houden. Een visumaanvraag geschiedt via de desbetreffende ambassade of het desbetreffende consulaat.

In bijlage II is een overzicht opgenomen van vereisten voor het reizen van Chinezen naar Hongkong, Macao, de Russische Federatie, Frankrijk, Joegoslavië en Italië.

Het uitreisvisum is sinds januari 2002 afgeschaft. Voorheen hadden Chinese burgers voor de eerste uitreis een uitreisvisum nodig. Dit was een briefje voorin het paspoort waarop de naam, geboortedatum en het paspoortnummer van betrokkene stonden vermeld evenals de reden voor de uitreis en het land van bestemming. Zonder uitreisvisum of met een uitreisvisum naar een andere bestemming dan die op het vliegticket kon men China niet uitreizen.

3.3.6 Rechtsgang

Verbetering van het rechtssysteem krijgt veel aandacht van de Chinese autoriteiten. De Chinese regering investeert in het verhogen van de kwaliteit van rechters. De kennis op het gebied van handels- en civielrecht neemt toe en het

---

¹³⁵ Shanghai Star, Getting Passport Easier, 5 september 2002.

¹³⁶ South China Morning Post, 31 december 2002.

¹³⁷ Landen waarmee China een ADS-overeenkomst heeft gesloten zijn: Hongkong, Macao, Thailand, Singapore, Maleisië, Filippijnen, Australië (alleen voor Beijing, Shanghai, Guangzhou), Nieuw Zeeland (alleen Beijing, Shanghai, Guangzhou), Zuid-Korea, Japan (alleen Beijing, Shanghai, Guangzhou), Vietnam, Cambodja, Myanmar, Brunei, Nepal, Indonesië, Malta, Turkije, Egypte en Duitsland.

rechtsbewustzijn van Chinezen groeit. Men tracht de justitiële sector te professionaliseren en de rechterlijke macht meer onafhankelijk te laten worden.¹³⁸ Dit wordt nagestreefd door meer gerichte werving van rechters en advocaten en strengere examens en opleidingen.¹³⁹ Anderzijds vormt het rechtssysteem nog steeds een middel voor de CCP om macht uit te oefenen en is het recht ondergeschikt aan de politiek. Veel verdachten hebben slechts zeer beperkt toegang tot een advocaat. Met grote regelmaat vinden processen achter gesloten deuren plaats.

In oktober 2001 is een gedragscode voor rechters gepubliceerd. Met de gedragscode wil de Hoge Raad één maatstaf bieden voor een professionele en onafhankelijk instelling van rechters, het bewustzijn van rechters over dit onderwerp vergroten en het imago van rechters verbeteren. In februari 2002 verklaarde de Chinese minister van Justitie dat een toelatingsexamen voor toekomstige rechters, advocaten en officieren van justitie is ingevoerd. Op dit moment heeft slechts de helft van de 110.000 advocaten een universitaire graad.¹⁴⁰

Een burgerlijk wetboek waarin tenminste 1200 civielrechtelijke artikelen worden opgenomen, is in de maak. Op dit moment bestaat er geen equivalent. De verwachting is dat het nog enkele jaren kan duren voordat het wetgevingsproject is voltooid.

Veel veranderingen van het rechtssysteem hebben tevens een economische motivatie. Enerzijds zijn er verplichtingen voortkomend uit toetreding tot de WTO, anderzijds zijn de aanpassingen bedoeld om buitenlandse bedrijven en investeerders aan te trekken. Ook Chinese burgers worden zich steeds meer bewust van hun rechten en stappen de laatste jaren vaker naar de rechtbank.

De overheid heeft in alle provincies en grote gemeenten bureaus voor rechtshulp opgericht. In totaal zijn er 2.156 bureaus voor rechtshulp, waarvan 32 op provinciaal niveau. Ook komen er steeds meer niet-gouvernementele bureaus voor rechtshulpverlening. Deze bureaus richten zich vooral op wet- en regelgeving bij verschillende arbeidsverhoudingen en de toepassing ervan bij arbeidsconflicten.

Diverse landen, waaronder ook Nederland en de EU, hebben met China samenwerkingsprogramma's op het gebied van goed bestuur en mensenrechten, waarbij vaak de nadruk ligt op het bevorderen van een eerlijke wetshandhaving.

---

¹³⁸ Reuters 8 juli 2002.

¹³⁹ AP 7 augustus 2002.

¹⁴⁰ Reuters 7 februari 2002.

3.3.7 Arrestaties en detenties

In april 2001 startte de Chinese overheid een *strike hard* campagne. Deze campagne is gericht tegen geweldsmisdrijven en georganiseerde misdaad en corruptie, maar ook tegen onafhankelijkheidsstrijders, sektes, criminele groeperingen, massale bijeenkomsten en betogingen van boeren en arbeiders. Na '11 september' is de *strike hard* campagne verscherpt, in het bijzonder tegen onafhankelijkheidsstrijders.¹⁴¹ Sindsdien is een stijging waar te nemen in het aantal veroordelingen en executies. In 2001 werden bijna 730.000 strafzaken behandeld, een stijging van 30,8% vergeleken met het jaar 2000. Er werden 340.000 mensen veroordeeld wegens zware misdrijven. Van hen kregen 150.913 mensen de doodstraf of minimaal vijf jaar cel. Het Openbaar Ministerie onderzocht meer dan 36.000 corruptiezaken, waarmee een totaalbedrag van 559 miljoen euro was gemoeid.¹⁴² In zijn rapportage aan de leden van het Nationale Volkscongres meldde de president Xiao Yang van het Chinese hooggerechtshof in maart 2003 dat Chinese rechters sinds 1998 819.000 mensen ter dood of tot zeker vijf jaar cel hebben veroordeeld. Dit aantal ligt 25% hoger dan in de periode 1993-1998 volgens Xiao Yang.¹⁴³

De Chinese autoriteiten laten weinig tot geen onafhankelijke inspecteurs toe tot gevangenen en heropvoedingskampen.¹⁴⁴ China heeft echter in december 2002 tijdens de mensenrechtendialoog met de VS toegezegd om de voorzitter van de werkgroep inzake willekeurige detentie toe te laten.

Re-education through Labour (RTL)

Er zijn geen officiële cijfers beschikbaar over het aantal Chinezen in heropvoedingskampen. Volgens *Amnesty International* waren begin 2001 310.000 personen opgesloten in heropvoedingskampen (RTL). In 1996 waren het er 200.000. Als gevolg van de *strike hard* campagne en de *crackdown* van de Falun Gong verwacht *Amnesty International* dat het huidige aantal veel hoger ligt.¹⁴⁵

Psychiatrische instellingen

Human Rights Watch rapporteert dat tenminste 3.000 dissidenten, met name aanhangers van de Falun Gong en mensen die in het openbaar kritiek hebben geuit over politieke vervolging of misdragingen van overheidsdienaren, gedurende de afgelopen twintig jaar voor gedwongen psychiatrische behandeling zijn

---

¹⁴¹ Zie ook de paragrafen 2.3 en 3.5.2.

¹⁴² Reformatorisch Dagblad 12 maart 2002.

¹⁴³ AFP, Ruim 800.000 Chinezen in vijf jaar tijd zwaar gestraft, 11 maart 2003.

¹⁴⁴ Zie het algemeen ambtsbericht China van 28 november 2001 voor een beschrijving van de situatie in gevangenen en heropvoedingskampen.

¹⁴⁵ Amnesty International, *Establishing the Rule of Law and Respect for Human Rights: The Need for Institutional and Legal Reforms*, oktober 2002.

opgenomen. Sinds 1999 (start campagne tegen de Falun Gong) zou er van een toename van het aantal opnames sprake zijn.¹⁴⁶ Ook het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken meldt dat personen, met name Falun Gong aanhangers, veroordeeld worden tot opname in een psychiatrische instelling.¹⁴⁷

Corruptie

Corruptie is wijdverspreid in China. De Chinese overheid voert een actieve anti-corruptie campagne. De autoriteiten pakken corruptie aan door verdachte ambtenaren te arresteren en gerechtelijk te vervolgen. In 2000 zijn volgens de CCP 136.161 ambtenaren bestraft voor het aannemen van smeergeld, omkoperij en wangedrag. In 2001 zijn tegen 175.364 ambtenaren maatregelen genomen voor een breed scala aan misdaden waaronder corruptie en omkoperij.¹⁴⁸ Over deze zaken wordt uitgebreid in de Chinese media bericht.

3.3.8 Mishandeling en foltering

Volgens de wet is foltering verboden. In de praktijk echter komen mishandeling en foltering door autoriteiten voor.¹⁴⁹ Het recht van de verdachte om te zwijgen is in het Chinese recht niet ingevoerd hetgeen tot verhoogd risico op gedwongen bekentenissen en foltering leidt. De politie gebruikt vaak excessief geweld om bekentenissen te verkrijgen. Door foltering overlijden verdachten in detentie.¹⁵⁰ De overheid erkent het probleem van foltering en afgedwongen bekentenissen, maar lijkt onvoldoende maatregelen te nemen om dit tegen te gaan.¹⁵¹ Met name tijdens *strike hard* campagnes, waar processen onder grote tijdsdruk staan, wordt gebruik gemaakt van foltering om bekentenissen af te dwingen, hoewel dat officieel verboden is.

3.3.9 Verdwijningen

In 2001 waren er geen nieuwe berichten van verdwijningen.¹⁵² Sinds juni 2002 werden drie politieke dissidenten Wang Bingzhang, Yue Wu en Zhang Qi enige

---

¹⁴⁶ Human Rights Watch, *Dangerous minds*, augustus 2002.

¹⁴⁷ US Department of State, *China Country Report on Human Rights Practices 2001*, 4 maart 2002.

¹⁴⁸ Reuters 23 januari 2002.

¹⁴⁹ US Department of State, *China Country Report on Human Rights Practices 2001*, 4 maart 2002; Amnesty International, *China Report 2002 (covering 2001)*.

¹⁵⁰ Zie ook paragraaf 3.3.4.

¹⁵¹ US Department of State, *China Country Report on Human Rights Practices 2001*, 4 maart 2002; Amnesty International, *Establishing the Rule of Law and Respect for Human Rights: The Need for Institutional and Legal Reforms*, oktober 2002.

¹⁵² US Department of State, *China Country Report on Human Rights Practices 2001*, 4 maart 2002.

tijd vermist. In december 2002 werd bekend dat zij werden vastgehouden door de Chinese autoriteiten.¹⁵³

3.3.10 Buitengerechtelijke executies en moorden

Door de Chinese staatsmedia werd een aantal buitengerechtelijke executies gerapporteerd. Er zijn echter geen statistieken beschikbaar.¹⁵⁴

3.3.11 Doodstraf

Het Chinese wetboek van strafrecht noemt 73 misdrijven waar mogelijk de doodstraf op staat, waaronder:

- politieke misdrijven als het verraden van militaire geheimen en contra-revolutionaire activiteiten;
- delicten als moord, drugsmokkel, handel in vrouwen en kinderen, brandstichting, smokkel, verspreiding van bijgeloof, vandalisme, het exploiteren van prostituees, en groepsgevechten;
- economische overtredingen als diefstal, omkoping, corruptie, verduistering, belastingontduiking, vervalsing, bankfraude met gebruik van valse documenten en het indienen van valse verzekeringsclaims.

Voltrekking van de doodstraf is uitgesloten voor personen die tijdens het plegen van een vergrijp nog minderjarig of zwanger zijn.

De Chinese overheid maakt het aantal gevallen waarin de doodstraf werd opgelegd en/of uitgevoerd niet openbaar. Volgens *Amnesty International* zijn in het jaar 2000 1.939 personen ter dood veroordeeld en vonden er 1.356 gerechtelijke executies plaats.¹⁵⁵ De jaarcijfers over 2001 geven aan dat er 4.015 mensen ter dood zijn veroordeeld en 2.468 gerechtelijk geëxecuteerd.¹⁵⁶ Over 2002 zijn momenteel nog geen betrouwbare gegevens beschikbaar. De aantallen betreffen grotendeels berekeningen op basis van berichtgeving in de media van individuele zaken. Volgens mensenrechtenorganisaties als *Amnesty International* is het werkelijke aantal gerechtelijke executies waarschijnlijk veel hoger. China executeert jaarlijks meer mensen dan andere landen in de rest van de wereld tezamen.¹⁵⁷

---

¹⁵³ Zie ook paragraaf 3.3.2. vrijheid van vereniging en vergadering/dissidenten.

¹⁵⁴ US Department of State, China Country Report on Human Rights Practices 2001, 4 maart 2002.

¹⁵⁵ Amnesty International, China: The Death Penalty in 2000, juli 2002.

¹⁵⁶ Amnesty International, China Report 2002 (covering 2001).

¹⁵⁷ Volgens Amnesty International werden in 2001 tenminste 3.048 gevangenen gerechtelijk geëxecuteerd in 31 landen en 5.265 mensen veroordeeld tot de doodstraf in 69 landen (Amnesty International website against the death penalty: Facts and Figures on the Death Penalty).

In 2000 en 2001 nam het aantal doodstraffen toe ten opzichte van voorgaande jaren, vooral sinds de start van de *strike hard* campagne in april 2001. Volgens *Amnesty International* werden alleen al in de periode april-juli 2001 2.960 personen ter dood veroordeeld en 1.781 personen ter dood gebracht, velen na een onzorgvuldige procedure.¹⁵⁸ Ook het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken meldt dat in het kader van de *strike hard* campagne meer dan 2.000 gerechtelijke executies zijn uitgevoerd.¹⁵⁹ Executies vinden soms al enkele uren na veroordeling plaats.

In december 2002 vond in Xiangtan in de zuidelijke provincie Hunan een besloten seminar over de doodstraf plaats met Chinese en buitenlandse academici. Uitkomst van het seminar was dat de doodstraf op de lange termijn zou moeten worden afgeschaft, en wellicht in de meer nabije toekomst kan worden begonnen met afschaffing van de doodstraf voor enkele economische delicten. Hoewel vaker besloten seminars plaatsvinden over dit onderwerp, en slechts sprake lijkt van een discussie in academische kringen, was het bijzonder dat de Chinese pers er melding van maakte.¹⁶⁰

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Vrouwen

Sociaal-economische positie

Chinese vrouwen maken 46% uit van de werkende bevolking. Vrouwen zijn vaak werkzaam in de laagst betalende sectoren. In het algemeen bekleden mannen vaak hogere posities. Met de liberalisering van de arbeidsmarkt neemt de inkomensongelijkheid tussen mannen en vrouwen toe. Met name bij de privatisering van staatsbedrijven zijn veel vrouwen werkloos geworden. Ook in hogere politieke en ambtelijke functies zijn vrouwen ondervertegenwoordigd. In het onderwijs wordt de genderongelijkheid kleiner. Steeds meer meisjes gaan naar school. Er gelden voor Chinese vrouwen geen bijzondere gedrags- en kledingcodes. Wel zijn de rolpatronen en verwachtingen nog traditioneel.

Handelingsbekwaamheid

Vrouwen in China zijn volgens de wet gelijk aan mannen. Vrouwen in China zijn

---

¹⁵⁸ Amnesty International, China Report 2002 (covering 2001); UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Assessment, oktober 2002; AP 10 april 2002.

¹⁵⁹ US Department of State, Country Report on Human Rights Practices China 2001, 4 maart 2002.

¹⁶⁰ Volkskrant, Chinese juristen pleiten voor afschaffing doodstraf, 17 januari 2003.

handelingsbekwaam.¹⁶¹ Er is geen onderscheid tussen gehuwde en ongehuwde vrouwen.¹⁶² Een vrouw kan zelfstandig een identiteitsdocument of paspoort aanvragen zonder dat daarvoor toestemming nodig is van bijvoorbeeld haar echtgenoot. Vrouwen kunnen in vergelijking tot vroeger redelijk gemakkelijk een scheiding aanvragen onder de *Marriage Law* van 1980. Scheiden is maatschappelijk geaccepteerd in China, maar pakt vaak financieel nadelig uit voor vrouwen.

*Militaire dienst*¹⁶³

Vrouwen kunnen worden opgeroepen voor militaire dienst vanaf hun achttiende jaar. Op basis van vrijwilligheid kunnen jongens en meisjes die nog geen 18 zijn eveneens dienst nemen. Vrouwen kunnen dienst nemen als beroepsmilitair.

Geweld tegen vrouwen

Toen in 2001 de huwelijkswet werd herzien, kreeg de discussie over huiselijk geweld een nieuwe impuls. In de krant en op televisie werd veel aandacht geschonken aan dit verschijnsel. Volgens een onderzoek van de *All China Women's Federation* (ACWF) komt in 30% van de 270 miljoen huishoudens in China huiselijk geweld voor. Het eigenlijke percentage kan zelfs nog hoger liggen, omdat een taboe rust op het naar buiten brengen van 'de vuile was'.¹⁶⁴ Chinese vrouwen kunnen volgens de wet terecht bij de nationale en lokale ACWF voor hulp en bij buurtcomités, dorpscomités, werkeenheden en bij de politie.¹⁶⁵ Daar zal men proberen de problemen door bemiddeling op te lossen, en mocht dat niet werken, de zaak doorverwijzen naar de rechtbank.¹⁶⁶ In de huwelijkswet is nu opgenomen dat huiselijk geweld en mishandeling, wanneer bemiddeling niet slaagt, wettelijk erkende redenen zijn voor echtscheiding.¹⁶⁷ Voorts zijn er telefonische hulplijnen en privé-organisaties die vrouwen gratis juridische bijstand verlenen en advies geven. Het probleem hierbij is echter dat veel vrouwen, vooral op het platteland, niet weten waar ze voor advies moeten zijn.

In dertien provincies in China zijn lokale wetten aangenomen tegen huiselijk geweld. De Werkgroep tegen Huiselijk Geweld in China en de ACWF sporen misbruikte en mishandelde vrouwen aan om de daders aan te klagen. Daartoe zijn

---

¹⁶¹ Grondwet van de Volksrepubliek China, Art. 33, 34 en 48. Law of the People's Republic of China on the Protection of Rights and Interests of Women, 1 oktober 1992, Ch. VIII, Legal Responsibility, Artt. 48-52 en General Principles of the Civil Law of the People's Republic of China, 1 januari 1987, Ch. II, Artt. 9-11.

¹⁶² Marriage Law of the People's Republic of China, 1 jan. 1981, geamendeerd op 28 april 2001, Ch. III, Art. 13

¹⁶³ Zie ook paragraaf 3.4.4.

¹⁶⁴ US Committee for UN Population Fund, 12 juni 2002.

¹⁶⁵ Marriage Law of the People's Republic of China, 1 jan. 1981, geamendeerd op 28 april 2001, Ch.V, Art. 43.

¹⁶⁶ Marriage Law of the People's Republic of China, 1 jan. 1981, geamendeerd op 28 april 2001, Ch.V, Art. 45.

¹⁶⁷ Marriage Law of the People's Republic of China, 1 januari 1981, geamendeerd op 28 april 2001, Ch.V, Art. 32-2.

tevens speciale kantoren opgezet die de vrouwen kunnen helpen met het verzamelen van bewijs. In sommige gebieden zijn opvanghuizen voor vrouwen opgericht.¹⁶⁸

Mishandeling en verkrachting van vrouwen is strafbaar volgens het Chinese strafrecht.¹⁶⁹

Op 26 november 2001 berichtte de Chinese nieuwsdienst Xinhua over de eerste rechtszaak inzake seksuele intimidatie op het werk. De zaak werd verloren door de vrouw wegens een gebrek aan bewijs en omdat relevante wetgeving niets zegt over seksuele intimidatie op het werk.

Zelfmoord

Het aantal zelfmoorden onder vrouwen, en dan met name onder plattelandsvrouwen, is groot. Vrouwen in China plegen 25% vaker zelfmoord dan mannen. Zelfmoord is doodsoorzaak nummer één in de leeftijdsgroep van vrouwen tussen de 20 en 34 jaar.¹⁷⁰ Volgens berekeningen van de WHO is 56% van het aantal vrouwen in de hele wereld dat zelfmoord pleegt, Chinees.¹⁷¹

Abortus

Wereldwijd gezien staat China met het gemiddelde aantal abortussen in de middengroep, met 24 abortussen op de 1.000 vrouwen.¹⁷² Gedwongen abortus is bij de wet verboden. Het is echter niet uitgesloten dat het in sommige gebieden incidenteel nog wel voorkomt.¹⁷³ Door de nieuwe wet is er hernieuwde aandacht voor het geboortebeleid. Er is meer aandacht voor het maken van keuzes in geboorteplanning op basis van informatie. Burgers en ambtenaren zijn beter op de hoogte van hun rechten en plichten. De verwachting is dat daardoor minder excessen zullen voorkomen.

Ongehuwde moeders

Ongehuwde moeders zijn in China een vrijwel onbekend fenomeen. In China is vrijwel iedereen die kinderen heeft getrouwd. Vrouwen die buiten het huwelijk zwanger worden zullen al snel wegens sociale druk besluiten tot een abortus. Naast de sociale druk vanuit de omgeving, is er ook nog de financiële druk. Voor een kind dat zonder toestemming geboren wordt, moet een *social compensation fee* worden betaald, voordat het kind kan worden geregistreerd. Vrouwen met een

---

¹⁶⁸ Wereldbank, China Country Gender Review, juni 2002.

¹⁶⁹ Criminal Law of the People's Republic of China, 14 maart 1997, Ch.IV, Artt. 236 en 237.

¹⁷⁰ Reuters 10 oktober 2001; Reuters 4 april 2002.

¹⁷¹ Opzij, Gehoorzaam tot het Bittere Eind, oktober 2002.

¹⁷² UN Economic and Social Council, Commission on Population and Development, Concise Report on world population monitoring, 14 december 2001.

¹⁷³ US Department of State, China Country Report on Human Rights Practices 2001, 4 maart 2002.

in het buitenland geboren kind kunnen terugkeren in de Chinese maatschappij. In China bestaan geen opvanghuizen voor alleenstaande (minderjarige) moeders. Bij terugkeer naar China kunnen zij hulp vragen bij het buurtcomité in de plaats van herkomst. Via het buurtcomité kan een bijstanduitkering (*dibao*) worden aangevraagd. Behalve een uitkering kan een ongehuwde moeder ook sociale ondersteuning krijgen. Het buurtcomité is uiteindelijk verantwoordelijk voor zorg en begeleiding. Kinderen van ongehuwde moeders die jonger zijn dan 16 jaar kunnen eventueel ook worden opgevangen in een kindertehuis.

3.4.2 Homoseksuelen

Geschiedenis van de homoseksualiteit in China

China kent een lange geschiedenis van homoseksualiteit. In vroegere dynastieën vanaf de Shang Dynastie (16e-11e eeuw v. Chr.) kwamen keizers, ministers, vorsten en kunstenaars openlijk uit voor hun homoseksualiteit en zolang de traditionele familie waarden (huwelijk en kinderen krijgen) in ere werden gehouden was er niets aan de hand. Pas in 1740 werd voor het eerst een ‘anti-homo’ decreet uitgevaardigd waarin het vrijwillig aangaan van homoseksuele contacten als illegaal werd bestempeld. In de periode 1949-1997 beschouwde de overheid homoseksualiteit als een sociale schande en een geestesziekte. Homoseksuelen werden regelmatig opgepakt, maar omdat er geen wetgeving was die homoseksualiteit verbiedt, werden homoseksuelen beschuldigd van straatschenderij en het verstoren van de openbare orde.¹⁷⁴ In 1997 werd straatschenderij geschrapt uit het strafrecht¹⁷⁵ en daarmee werd ook homoseksualiteit gedecriminaliseerd.¹⁷⁶

Huidige situatie

De situatie voor homoseksuele mannen en vrouwen is de laatste decennia aanzienlijk verbeterd. De Chinese overheid tolereert homoseksualiteit zolang homoseksuelen niet openlijk kritiek uiten op het regime en niet al te openlijk voor hun seksuele geaardheid uitkomen.¹⁷⁷ Hoewel homoseksualiteit een taboe blijft voor de massamedia, zijn de laatste jaren meerdere boeken verschenen over het onderwerp en worden geen beperkingen opgelegd aan websites over homoseksualiteit op internet.¹⁷⁸ In april 2001 is homoseksualiteit geschrapt van de lijst van geestesziektes, hoewel het nog wel wordt aangemerkt als psychische stoornis of identiteitscrisis.

---

¹⁷⁴ History of homosexuality, Shanghai Star 3-9 oktober 2002.

¹⁷⁵ Criminal law of the People's Republic of China, van kracht geworden op 1 augustus 1997.

¹⁷⁶ Homosexuality Depathologized in China, Chinese Society for the Study of Sexual Minorities (CSSSM) News Digest, 5 maart 2001.

¹⁷⁷ ABC News april 2001.

¹⁷⁸ Volgens de Chinese Society for the Study of Sexual Minorities (CSSSM) in een artikel van 26 oktober 2000.

Homoseksualiteit werd ook na de wijziging in het strafrecht in 1997 nog wel beschouwd als een ziekelijke afwijking. Ook nu nog beschouwen veel Chinese familieleden een homoseksueel als 'ziek', en het komt vaak voor dat de familie druk uitoefent op betrokkene om toch te trouwen en zelfs kinderen te krijgen.¹⁷⁹ In 1999 werd homoseksualiteit door een gerechtshof te Beijing nog aangemerkt als abnormaal seksueel gedrag, dat niet aanvaardbaar is voor het publiek.¹⁸⁰

Voor homoseksuelen is het niet eenvoudig om openlijk uit te komen voor hun geaardheid. Het is sociaal niet geaccepteerd dat personen van hetzelfde geslacht een relatie met elkaar aangaan. Een Chinese woordvoerder van een 'homohotline' was van mening dat de gemiddelde Chinese homoseksualiteit weliswaar niet langer ziet als crimineel gedrag, maar het wel nog steeds beschouwt als een ziekte. Maatschappelijk gezien, overheerst het Confucianistische idee dat een Chinees uit piëteit aan de ouders en trouw aan de familiestamboom moet trouwen en voor nageslacht moet zorgen. Het komt daarom nog veel voor dat homoseksuelen onder druk van de familie een heteroseksueel huwelijk aangaan en kinderen krijgen.¹⁸¹

Er zijn nu ongeveer zes 'homohotlines' waar homoseksuelen terecht kunnen voor hulp en advies. Verder zijn er ongeveer 250 websites die als onderwerp homoseksualiteit hebben. In veel grote steden zijn homobars en cruiseplekken te vinden. Een aantal bekende popsterren komt openlijk uit voor hun homoseksualiteit. Zolang eigenaars en klanten van homobars de wetten niet overtreden, worden zij in het algemeen met rust gelaten door de politie.¹⁸² Er is nauwelijks sprake van een zichtbare lesbische gemeenschap. Lesbiennes zijn in het algemeen minder te vinden in homobars en geven de voorkeur aan *chatten* via internet en privé-salons.¹⁸³ In Beijing bevindt zich een bar voor lesbiennes.

Omdat homoseksualiteit sociaal nauwelijks geaccepteerd is, stellen homoseksuelen mogelijke discriminatie niet aan de kaak en durven ze ook de hulp van de politie niet in te roepen in geval van discriminatie.

Strafbaarheid

Homoseksualiteit is sinds de komst van het communisme in 1949 als zodanig nooit strafbaar geweest in het Chinese wetboek van strafrecht. Een bericht in de *People's Daily* meldt dat de overheid wel optreedt tegen illegale activiteiten die verband houden met homoseksualiteit. In januari 2002 zijn vier jongeren in Shenyang (Liaoning) voor het gerecht gebracht wegens chantage na zich voorgedaan te hebben als homoseksuelen. In Huaihua (Hunan) heeft de politie een

---

¹⁷⁹ CSSSM News Digest, 26 oktober 2000.

¹⁸⁰ South China Morning Post, 13 oktober 1999.

¹⁸¹ International Herald Tribune, China's emerging gays keep a foot in the closet, 13/14 april 2002.

¹⁸² New Shanghai, Pamela Yatsko, pp. 204-207 (John Wiley and Sons, 2001)

¹⁸³ Reuters, China's first lesbian film quietly tests limits, 9 augustus 2002.

online service provider gesloten die het woord ‘homoseksualiteit’ zou gebruiken om pornografie te verspreiden.¹⁸⁴

3.4.3 Minderjarigen

Het ambtsbericht “minderjarigen in China; zelfredzaamheid, opvang en terugkeer” van 9 april 2001 (DPC/AM-709612) is nog steeds actueel. Hieronder volgt deels een samenvatting en deels een aanvulling op het daarin gestelde.

Beleid minderjarigen

Sinds 1992, het jaar waarin werd gestart met de uitvoering van het *National Programme of Action (NPA) for Child Development in China in the 1990's*, hebben de Chinese overheid en organisaties voor kinderen veel bereikt op het gebied van de promotie van kinderrechten en ontwikkeling van kinderen. De staatsraad heeft inmiddels een nieuw *NPA for Child Development* voor de periode 2001-2010 goedgekeurd. Aandachtspunten daarbij zijn het verminderen van de ongelijkheid in de ontplooiing van kinderen in de diverse regio's, het creëren van een betere leefomgeving, gezondheidszorg, opleiding en bescherming van de bevolking, en het beteugelen van de verdere verspreiding van HIV/aids onder kinderen.¹⁸⁵

Onderwijs

De leerplicht geldt in principe vanaf zes jaar. In sommige gebieden mag dit uitgesteld worden tot het kind de leeftijd van zeven jaar heeft bereikt.¹⁸⁶ Ieder kind in China heeft een leerplicht voor de duur van negen jaar.¹⁸⁷ Volgens de Chinese overheid volgt 99 procent van de kinderen de verplichte zes jaar lagere school en 91 procent de verplichte drie jaar middelbare school.¹⁸⁸

Het komt voor dat kinderen niet toegelaten worden op scholen ondanks het feit dat in artikel vier van de leerplichtwet neergelegd is dat overheid, scholen en ouders ervoor moeten zorgen dat het recht van de kinderen om onderwijs te volgen wordt gewaarborgd. Uitsluiting van onderwijs gebeurt in het geval dat ouders hun kind niet hebben geregistreerd, of in geval van migrantenkinderen, die in een andere woonplaats wonen dan waar hun huishoudregistratie staat geregistreerd. De term migrantenkinderen verwijst hier naar kinderen van ouders die van het platteland naar de stad zijn verhuisd, veelal vanuit economische overwegingen, en veelal zonder dat hun huishoudregistratie is aangepast. De overheid uit de woonplaats,

---

¹⁸⁴ People's Daily, Homosexuals in China: more tolerance, less prejudice, 4 maart 2002

¹⁸⁵ Xinhua, 5 mei 2002.

¹⁸⁶ Compulsory Education Law of the People's Republic of China (1 juli 1986), Art. 5.

¹⁸⁷ Idem Art. 2 en Education Law of the People's Republic of China (1 sep. 1995), Art. 18.

¹⁸⁸ People's Daily, China expands Compulsory Education in Rural Areas, 10 mei 2002.

waar het kind geregistreerd is, wordt verantwoordelijk geacht voor het verschaffen van de verplichte negen jaar onderwijs.¹⁸⁹ Onder de huidige regelgeving kunnen migranten hun kinderen slechts naar school laten gaan in hun feitelijke woonplaats, indien zij beschikken over de juiste vergunningen en indien er plek over is in de klassen.¹⁹⁰

Voor kinderen die geboren worden zonder dat de ouders van te voren “gezinsplanningstoestemming” hebben gekregen, is het eveneens moeilijk om toegelaten te worden op een school en dan vooral wanneer ze niet woonachtig zijn in de woonplaats zoals geregistreerd in de huishoudregistratie van de ouders. Het is voorgekomen dat geboorteplanningsbureaus scholen die ongeregistreerde kinderen aannamen een boete gaven.¹⁹¹ Ook komt het veelvuldig voor dat openbare scholen allerlei extra gelden heffen voor migrantenkinderen of ongeregistreerde kinderen. Niet-geregistreerde kinderen kunnen overigens alsnog geregistreerd worden na betaling van een boete. Ook komt omkoping van ambtenaren wel voor met als resultaat dat kinderen toch geregistreerd kunnen worden of toch naar school kunnen.

Veel migranten en ouders van niet-geregistreerde kinderen laten hun kinderen naar privé-migrantenscholen gaan die vaak goedkoper maar ook minder van kwaliteit zijn (zowel voor wat betreft niveau van het onderwijs als van de huisvesting). Diploma's van deze (veelal illegale) scholen worden echter niet erkend waardoor de kinderen niet verder kunnen leren. De Chinese autoriteiten besluiten regelmatig deze illegale scholen te sluiten. In het jaar 2001 en begin 2002 zijn door het hele land honderden migrantenscholen gedwongen hun activiteiten te staken. In deze gevallen gaat de overheid over tot het slopen van de gebouwen en geregeld vindt arrestatie van de schoolleiding plaats.¹⁹²

Studeren in het buitenland

Een goede opleiding heeft in China een hoog aanzien. De plaatsen aan universiteiten in China zijn echter beperkt en de toelatingseisen zijn vaak hoog. Chinese ouders zijn bereid tot zware offers om hun (enig) kind toch te laten studeren. Studeren in het buitenland is daarom een alternatief. Er zijn in China vele bemiddelingsbureaus die reclame maken voor studies in het buitenland en bemiddelen bij het verkrijgen van visa. Een meerderheid daarvan is illegaal. De Chinese overheid waarschuwt tegen bemiddelingsbureaus die studenten grote sommen geld afhandig maken door hen in te schrijven voor niet bestaande studies.

---

¹⁸⁹ Shutting out the Poorest, Discrimination against Migrant Children in City Schools, China Rights Forum, No. 2, 2002, pp. 4.

¹⁹⁰ Idem, pp. 6.

¹⁹¹ Idem, pp. 7.

¹⁹² Privately Run Migrant Schools in Beijing, Vital Community Resources Existing on Sufferance, China Rights Forum, No. 2, 2002, pp.18-19.

Ook wordt vaak ten onrechte een verblijfsvergunning in het vooruitzicht gesteld.¹⁹³

Leeftijdsopgave Chinese minderjarigen

Het leeftijdsverschil dat kan bestaan tussen opgave van leeftijd volgens de westerse of volgens de Chinese telling heeft niet te maken met de Chinese kalender, maar is een traditioneel gebruik.¹⁹⁴ Het verschil zit in het feit dat Chinese kinderen bij hun geboorte reeds als één jaar oud worden beschouwd. Iedere Chinees wordt voorts op Chinees Nieuwjaar een jaar ouder. Wanneer een kind dus een dag voor Chinees Nieuwjaar geboren is, kan het voorkomen dat wanneer het een dag oud is volgens westerse telling, het volgens de Chinese telling reeds twee jaar oud is.¹⁹⁵

Meerderjarigheid en handelingsbekwaamheid

Een Chinees burger is meerderjarig vanaf 18 jaar.¹⁹⁶ Volgens de Chinese wetgeving, zijn burgers vanaf de leeftijd van 16 jaar strafrechtelijk aansprakelijk. Kinderen tussen de 14 en de 16 jaar oud die een zware misdaad hebben begaan (zoals moord of verkrachting), zijn eveneens strafrechtelijk aansprakelijk.¹⁹⁷

De Chinese burger is handelingsbekwaam vanaf 18 jaar. Minderjarigen tussen de 16 en 18 jaar die door werk grotendeels in eigen onderhoud voorzien, worden geacht volledig handelingsbekwaam te zijn in het maatschappelijk verkeer. Een kind van 10 jaar of ouder heeft beperkte handelingsbekwaamheid. Een kind jonger dan 10 heeft geen handelingsbekwaamheid.¹⁹⁸

Opvang

Minderjarigen die alleen komen te staan, worden in China in eerste instantie opgevangen door familieleden of (als er geen familie meer is) door goede bekenden uit de directe omgeving. Alleen in die gevallen dat een kind helemaal alleen staat, komt overheidsopvang aan de orde. Alleenstaande jongeren onder 16 jaar worden als regel ondergebracht in een weeshuis in de regio van herkomst. Alleenstaande jongeren van 16 of 17 jaar zullen eerder geplaatst worden in een verzorgingstehuis. Onderwijs of beroepstraining wordt vanuit die tehuizen gevolgd. Bij het bereiken van de leeftijd van 16 jaar kan desgewenst bemiddeld worden voor het vinden van werk of zelfstandig onderdak. In landelijke gebieden zorgt het dorpscomité tezamen met de lokale gemeenschap voor onderdak en begeleiding.

---

¹⁹³ Volkskrant, 18 juni 2002.

¹⁹⁴ Zie ook paragraaf 2.1.1. voor de Chinese kalender in het algemeen.

¹⁹⁵ Lee Siow Mong, *Spectrum of Chinese Culture*, Petaling Jaya Malaysia, 1986.

¹⁹⁶ Law on the Protection of Minors, Ch. 1, Art. 2. en website voor Chinees recht.

¹⁹⁷ Criminal Law of the People's Republic of China, Ch. II, Art.17.

¹⁹⁸ General Principles of the Civil Law of the People's Republic of China, 1 jan. 1987, Ch. II, Artt. 11 en 12 en artikel 34 van de grondwet van de Volksrepubliek China.

Er zijn in China 127 staatsweeshuizen of *Child Welfare* instituten. Dit aantal neemt niet toe. De Chinese overheid streeft ernaar om kinderen via de zogenaamde *community based approach* bij familie of pleegouders in lokale gemeenschappen onder te brengen. In Shanghai zijn bijvoorbeeld 400 licht gehandicapte kinderen door bemiddeling van het *Shanghai Zhongren Children's Welfare Institute* in pleeggezinnen geplaatst.¹⁹⁹ Verder bestaan er in kleinere gemeenten verzorgingstehuizen, de *Social Welfare* instituten, waar zowel senioren als weeskinderen of gehandicapte kinderen worden opgevangen. Deze instituten staan onder toezicht van de lokale overheid. Er bestaan tevens veel particuliere opvanghuizen.

Door medewerkers van de Nederlandse vertegenwoordigingen in China werden in 2002 bezoeken afgelegd aan weeshuizen in de volgende plaatsen: Guangzhou (provincie Guangdong), Leshan (Sichuan provincie), Tianjin en Urumqi (provincie Xinjiang).²⁰⁰

Telefonisch contact om informatie te verkrijgen werd in 2002 opgenomen met weeshuizen en *Social Welfare Institutes* in de volgende plaatsen: Changchun (provincie Jilin), Changsha (provincie Hunan), Guiyang (provincie Guizhou), Huiyang (provincie Anhui), Kunming (provincie Yunnan), Lanzhou (provincie Gansu), Nanning (autonome regio Guangxi), Shijiazhuang (Hebei provincie), Xi'an (Shaanxi provincie), Yinchuan (Ningxia autonome regio), Zhengzhou (Henan provincie).

Het algemene beeld dat ontstaat naar aanleiding van deze bezoeken en telefoongesprekken is dat de Chinese autoriteiten de laatste vijf jaar veel aandacht besteden aan opvang van weeskinderen. Dit beeld wordt bevestigd door UNICEF. De organisatie is in veel van de weeshuizen actief, en assisteert ook bij het vinden van alternatieve opvang voor minderjarigen, bijvoorbeeld in gastgezinnen. Het voor kinderopvang verantwoordelijke ministerie van Burgerzaken werkt intensief samen met UNICEF, maar ook met veel andere internationale en nationale NGO's.

Terugkeer

In het ambtsbericht van 9 april 2001 over de positie van minderjarigen in China wordt een beschrijving gegeven van de behandeling van illegale emigranten bij terugkeer in China (pagina 22). Minderjarigen worden bij terugkeer niet gestraft wegens illegale emigratie. Het beginsel van niet-bestrafing van minderjarigen is

---

¹⁹⁹ Far Eastern Economic Review 28 maart 2002; Shanghai Daily 11 april 2002.

²⁰⁰ In 2001 werden bezoeken afgelegd aan staatsweeshuizen en *Social Welfare Institutes* in de volgende plaatsen: Beijing; Chongqing; Fuzhou (provincie Fujian); Guangzhou (provincie Guangdong); Nanchang (provincie Jiangxi); Ningbo, Qingtian en Wenzhou (provincie Zhejiang); Shanghai; Wuhan (provincie Hubei). Sommige tehuizen zijn meerdere malen bezocht. Verslagen van deze bezoeken zijn opgenomen in het Ambtsbericht Minderjarigen in China van 9 april 2001.

vastgelegd in de wet op de bescherming van minderjarigen (*Law on the Protection of Minors*) van 4 september 1991, van kracht vanaf 1 januari 1992. Ingevolge artikel 38 van deze wet dienen minderjarigen vooral te worden opgevoed, overtuigd en verbeterd, en wordt opvoeding door de samenleving (ouders etc.) beschouwd als belangrijkste methode, en straf als een secundaire.

Bij aankomst op het vliegveld van Beijing wordt de minderjarige opgevangen door de immigratiedienst. Betrokkene wordt daarna overgedragen aan zijn (naaste) familieleden die reeds tevoren gewaarschuwd zijn en als regel naar het vliegveld komen. Indien de familie armlastig is, zal het ministerie van Burgerzaken zorgdragen voor begeleiding naar de plaats van herkomst. Dit zelfde geschiedt indien er geen familieleden meer bestaan. Betrokkene wordt in dit laatste geval door het ministerie van Burgerzaken begeleid naar zijn plaats van herkomst en door bemiddeling van dat ministerie daar ondergebracht in een weeshuis of verzorgingshuis of overgedragen aan het dorpscomité.

3.4.4 Dienstplichtigen

Militaire dienst

Er bestaat dienstplicht voor alle mannen tussen 18 en 22 jaar.²⁰¹ De duur van de militaire dienst was voorheen drie jaar in de landmacht en vier jaar bij de marine en luchtmacht. In december 1999 is de diensttijd teruggebracht tot twee jaar voor alle militaire onderdelen. Tevens worden mannen aangemoedigd een aantal jaren als vrijwilliger dienst te nemen. Reserve-eenheden zijn oproepbaar in tijd van oorlog. De dienstplicht wordt als regel niet vervuld in het gebied waar een dienstplichtige vandaan komt, maar elders.

Mannelijke en vrouwelijke leerlingen en studenten die doorleren na de negen jaar leerplicht krijgen verplicht militaire training op school. De duur varieert van één tot enkele weken. De jongeren leren onder andere marcheren en schieten. Toetreden tot het leger is voor jongeren op het platteland een manier om het rurale leven te ontvluchten en een van de weinige mogelijkheden voor een opleiding en werk. Een baan bij het leger biedt veiligheid, prestige en carrièrekansen en is daarom gewild.

Registratie, keuring en oproep

Alle mannelijke burgers die voor 31 december van dat jaar 18 worden, zijn vanaf dat moment oproepbaar voor militaire dienst. Zij blijven oproepbaar totdat zij de leeftijd bereiken van 22 jaar. Werkeenheden dienen ervoor te zorgen dat alle

---

²⁰¹ Een Nederlandse vertaling van de dienstplichtwet uit 1984, gewijzigd 1998, is te vinden op: www.law.kuleuven.ac.be/chineesrecht/staatsrecht/staatsinrichting/leger/leger2.htm.

mannelijke 18-jarigen worden geregistreerd. Het ieder jaar op te roepen aantal dienstplichtige rekruten wordt vastgesteld door de *Central Military Commission* (artikel 11). Vanwege het grote reservoir aan kandidaten wordt slechts een klein percentage van de geregistreerde en medisch goedgekeurde mannelijke burgers daadwerkelijk opgeroepen. Volgens de geldende regels kunnen jonge vrouwen van 18-22 jaar opgeroepen worden als en voor zover daaraan behoefte bestaat (artikel 12). In de praktijk wordt ongeveer 10% van degenen die beschikbaar zijn voor militaire dienst daadwerkelijk in dienst genomen.

Dienstplichtigen krijgen een speciale identiteitskaart. In het Chinees heet deze: *junren shengfenzhen*, wat letterlijk betekent: identiteitskaart voor dienstplichtigen. Er zijn geen aparte paspoorten voor dienstplichtigen; ze gebruiken het reguliere paspoort.

Uitstel en vrijstelling

Uitstel van militaire dienst is mogelijk, indien de betrokkene studeert of kostwinner is (artikel 15). Vrijstelling van militaire dienst wordt verleend, indien de betrokkene een ernstig fysiek gebrek heeft (artikel 3). Uitgesloten van militaire dienst zijn diegenen van wie conform het wetboek van strafrecht de politieke rechten zijn ontnomen (artikel 3).²⁰² Ook worden dienstplichtige burgers die worden vastgehouden voor onderzoek, vervolging of vonnis, niet gerekruteerd, evenmin als dienstplichtige burgers die een gevangenisstraf uitzitten of onder toezichtstelling staan (artikel 16).

Alternatieve dienstplicht

De mogelijkheid vrijstelling te verkrijgen wegens gewetensbezwaren bestaat niet. Een alternatieve dienstplicht bestaat evenmin.²⁰³

Dienstplichtontduiking

Dienstplichtontduiking (ontduiking van registratie of keuring of het niet opkomen in daadwerkelijke dienst na te zijn geselecteerd) wordt ingevolge artikel 61 van de *Military Service Law* van 1 oktober 1984²⁰⁴ gestraft met een boete, terwijl betrokkene door de lagere overheid alsnog opgeroepen wordt om de dienstplicht te vervullen. Indien men na goedkeuring niet opkomt voor militaire dienst of weigert militaire oefeningen te doen, wordt men gedurende twee jaren uitgesloten van werk bij de overheid of een staatsbedrijf, van buitenlandse reizen, of hoger

---

²⁰² De artikelen 54-58 van het Chinese wetboek van strafrecht regelen het ontnemen van politieke rechten. Het gaat hier om het recht te stemmen en te worden verkozen, de vrijheid van meningsuiting, en een verbod tot functies bij de overheid of staatsbedrijven (artikel 54). De straf kan worden uitgesproken als iemand de staatsveiligheid in gevaar bracht (artikel 56); schuldig is aan moord, verkrachting, brandstichting, een ontploffing, vergiftiging, roof of ernstige verstoring van de sociale orde (artikel 56); of veroordeling tot levenslang of de dood (artikel 57).

²⁰³ War Resisters' International 1998, p. 80 onder 2. Achterliggende bron is het Amnesty International rapport 'Conscientious objection to military service' van 1991.

²⁰⁴ Zoals gewijzigd door artikel 10 van de Military Service Law Amendment Decision van 29 december 1998.

onderwijs.²⁰⁵ In de grote steden onttrekken dienstplichtigen zich in toenemende mate aan selectie. Een aantal daarvan slaagt daarin door diverse redenen aan te voeren verband houdend met familieomstandigheden of fysieke gesteldheid, teneinde aldus vrijstelling te verkrijgen (zie hierboven). Omdat gekozen kan worden uit een groot aantal oproepbare dienstplichtigen, nemen de autoriteiten weinig maatregelen om dit tegen te gaan of te bestraffen.

Dienstweigering en desertie

Dienstweigering of het verlaten van de legereenheid wordt in vreedstijd administratief gestraft. In oorlogstijd is het een strafrechtelijk delict.²⁰⁶ Ingevolge artikel 428 van het Chinese wetboek van strafrecht wordt het niet opvolgen van een dienstbevel door een officier gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaar, en indien dit gedrag leidt tot zware militaire verliezen, met ten minste vijf jaar. Het verlaten van de post of het verwaarlozen van de opgedragen taak wordt ingevolge artikel 425 bestraft met ten hoogste drie jaar gevangenis. Desertie (het verlaten van de troep) is ingevolge artikel 435 in ernstige gevallen strafbaar met een vrijheidsstraf van ten hoogste drie jaar, in oorlogstijd met ten minste drie en ten hoogste zeven jaar. Desertie naar het buitenland wordt ingevolge artikel 430 bestraft met ten hoogste vijf jaar gevangenisstraf, in ernstige gevallen ten minste vijf jaar.²⁰⁷

---

²⁰⁵ Artikel 61 (nieuw) luidt:

- In the event that the citizen obliged to perform military service (1) refuses or evades military service registration and physical examination; or (2) being eligible for military service refuses or evades drafting; the county-level government shall issue a reprimand for correction within a limited time.
- Where it is not remedied within the time limit, the county-level government shall enforce him to perform his military service and may impose a penalty fine.
- Those who commit the act (2) and refuse to remedy the situation shall, for a period of 2 years, be rejected to be recruited as a civil servant or an employee of a state enterprise, or to go abroad, or be enrolled in higher education.

²⁰⁶ Artikel 62 van de Military Service Law stelt terzake: Military servicemen in actual service who refuse to perform duty or flee the armed forces with the aim of evading performance of military service shall be sanctioned with administrative punishments in accordance with the provisions of the Central Military Commission. Fleeing the armed forces during wartime shall constitute a criminal offence and [those persons] shall be investigated for criminal responsibilities according to law.

²⁰⁷ Artikel 435: A serviceman who violates the draft laws and regulations by *deserting his troop*, if the circumstances are serious, shall be sentenced to fixed-term imprisonment of not more than three years or criminal detention. A serviceman who commits the crime in the preceding paragraph during wartime shall be sentenced to fixed-term imprisonment of not less than three years and not more than seven years.

Artikel 430: A serviceman who leaves his post without permission, flees the country or defects to a foreign country while outside the country during the course of performing official duties, undermines the national military interests and shall be sentenced to fixed-term imprisonment of not more than five years or criminal detention. Where circumstances are involved, the sentence shall be fixed-term imprisonment of not less than five years. A serviceman who uses an aircraft or a ship to desert or if other exceptionally serious circumstances are involved, shall be sentenced to fixed-term imprisonment of not less than ten years, life imprisonment or death.

Minderheden

In de *Military Service Law* staat dat burgers van de Volksrepubliek China, ongeacht hun nationaliteit, ras, beroep, familiale herkomst, godsdienstige overtuiging en onderwijspeil, de plicht hebben hun militaire dienst te vervullen (artikel 3).

In het algemeen worden militairen gerekruteerd uit de grootste bevolkingsgroep in China, de Han. Over de oproep tot dienstplicht bij etnische minderheden is geen informatie beschikbaar. Er zijn geen aanwijzingen dat leden van etnische minderheden vanwege hun etnische achtergrond vaker gerekruteerd of bij overtredingen extra zwaar bestraft worden.

3.5 Situatie in specifieke gebieden

3.5.1 Tibet²⁰⁸

Bevolking

Het aantal Tibetanen, één van China's 55 minderheden, wordt geschat op zes miljoen. Iets minder dan de helft van de Tibetanen bevindt zich in de 'Autonome Regio Tibet' (hierna: Tibet), maar veel Tibetanen wonen ook in de ongeveer twaalf kleinere autonome Tibetaanse gebieden die zijn gelegen in de Tibet omringende provincies Sichuan, Qinghai, Gansu en Yunnan.

Veel Han-Chinezen zijn de afgelopen decennia naar Tibet gemigreerd, daartoe aangemoedigd door overheidssubsidies. Meer dan de helft van de bevolking in Lhasa is Han-Chinees. Volgens cijfers van de Chinese overheid is slechts vijf procent van de bevolking in Tibet Han-Chinees, maar in dat percentage worden de grote aantallen Han-Chinese militairen en hun families niet meegerekend.²⁰⁹

Economische ontwikkelingen

De Chinese regering steekt veel geld in de economische ontwikkeling van Tibet. De economische groei in Tibet was de afgelopen jaren hoger dan gemiddeld in de rest van China, en de levensstandaard van de Tibetaan is gemiddeld hoger geworden. De Chinese overheid voert enkele grootschalige projecten uit in Tibet die zijn gericht op de ontwikkeling van de infrastructuur. Een groot deel van de investeringen komt terecht bij het deel van de stadsbevolking, dat niet Tibetaans is, bijvoorbeeld omdat de meeste arbeiders die gerekruteerd worden Han-Chinees zijn. Het merendeel van de etnische Tibetanen leeft op het platteland en profiteert veel minder van het Chinese ontwikkelingsprogramma. Ook op het terrein van de verdeling van banen worden Tibetanen gediscrimineerd ten opzichte van de Han-populatie. Hoewel zeventig procent van het totaal aan overheidsambtenaren uit

---

²⁰⁸ Zie voor een beschrijving van de veiligheidssituatie in Tibet paragraaf 2.3.

²⁰⁹ US Department of State, China Country Report on Human Rights Practices, maart 2002.

etnisch Tibetanen bestaat, is het percentage Han-Chinezen op invloedrijke posities relatief groter.²¹⁰

Tibetaanse identiteit en cultuur

Tibetanen bekritisieren de Chinese autoriteiten wegens het aantasten van de identiteit en cultuur van Tibet. Ontwikkeling van de regio gaat gepaard met destructie van oude wijken en tempels, waarvoor moderne gebouwen in de plaats komen. Het Chinees is steeds meer de gangbare taal op scholen. De Tibetaanse taal wordt op lagere scholen meestal één of twee jaar onderwezen.

Geboortebelid

Tibetanen mogen, net als de andere 55 erkende minderheden, twee kinderen krijgen. Tibetanen die woonachtig zijn op het platteland mogen drie kinderen krijgen.

Vrijheid van godsdienst overtuiging

In principe is vrijwel iedere Tibetaan aanhanger van het Tibetaanse boeddhisme. Deze godsdienst kan openlijk worden beleden. Artikel 36 van de Chinese grondwet beschrijft vrijheid van normale religieuze activiteit. Vele traditionele religieuze handelingen en uitingen van het geloof zijn toegestaan. De Chinese autoriteiten handhaven strikte controles op alle religieuze activiteiten, en op de gang van zaken in tempels en kloosters. Het komt voor dat religieuze activiteiten, zoals festivals, door de overheid worden gezien als uitingen van politieke onvrede of onafhankelijkheidsstreven. Hiertegen worden dan maatregelen genomen. Geregeld worden activiteiten verboden. Ook worden kloosters gesloten en worden monniken en nonnen opgepakt die beschuldigd worden van politieke gedragingen. In augustus 2002 deelde het buurtcomité aan Tibetaanse ambtenaren mede dat hun pensioen en baan op het spel stond indien zij naar de heilige berg Kalish in West-Tibet zouden reizen.²¹¹

In bepaalde perioden is meer openbare religieuze activiteit toegestaan dan in andere. Sommige religieuze festivals zijn verboden, omdat ze gezien worden als politieke activiteiten. In 2001 werden religieuze beperkingen iets minder streng gehandhaafd dan in de voorgaande jaren.²¹² In 2002 is er voor Tibetanen weinig veranderd. Er worden nog steeds restricties opgelegd aan religieuze activiteiten.²¹³

Het aantal Tibetaanse monniken en nonnen is volgens de Chinese overheid meer dan 46.000. Deze cijfers zijn sinds 1996 niet meer aangepast, hoewel de zogeheten 'patriottische onderwijscampagne', die door de overheid in kloosters werd gehouden van 1996 tot 2000, resulteerde in uitzettingen van vele monniken en

---

²¹⁰ US Department of State, China Country Report on Human Rights Practices, maart 2002.

²¹¹ Human Rights Watch, World Report China and Tibet 2003.

²¹² US Department of State, International Religious Freedom Report 2002 China, 7 oktober 2002.

²¹³ Human Rights Watch, World Report China and Tibet 2003.

nonnen uit de kloosters. In deze campagne die verplichte politieke training behelsde, werd de kloosterlingen gevraagd de Dalai Lama af te wijzen. Velen werden 'politiek ongeschikt' bevonden en moesten hun kloosters verlaten.²¹⁴ De patriottische onderwijscampagne wordt nog steeds voortgezet, hoewel minder intensief.

Aanstelling van hoge religieuze leiders vindt plaats na toestemming van de Chinese autoriteiten. De Chinese overheid houdt lijsten bij van monniken en nonnen, en controleert hun aantal.²¹⁵ Indirect heeft de overheid invloed op het bestuur van ieder klooster via het Democratisch Management Comité (DMC). Ieder klooster heeft een DMC dat voornamelijk uit monniken en nonnen bestaat, maar waar ook altijd een vertegenwoordiger van het lokale overheidsbestuur in zetelt. De samenstelling van het DMC moet worden goedgekeurd door het lokale bestuur, evenals belangrijke besluiten. De vertegenwoordiger van het lokale overheidsbestuur speelt daarbij een cruciale rol.²¹⁶ Inschatting is dat ongeveer vijftig procent van de Tibetaanse monniken en nonnen wordt betaald door de Chinese autoriteiten en aan hun kant staat.

Tibetaanse monniken in de provincies Sichuan, Gansu en Qinghai hebben meer vrijheid om hun religie te belijden.²¹⁷ De Chinese overheid voert echter regelmatig strafexpedities uit en houdt politieke hervormingscampagnes gericht op Tibetaanse monniken in deze provincies.

Religieuze leiders

De *Dalai Lama* is de hoogste boeddhistische leider van de Tibetanen. China erkent de Dalai Lama als religieus instituut, maar beschouwt de huidige Dalai Lama als een politiek activist die de onafhankelijkheid van Tibet voorstaat. Naar eigen visie is de Dalai Lama op zoek naar een oplossing waarbij Tibet weliswaar Chinese soevereiniteit accepteert, maar daar dan wel volledige autonomie en zelfbestuur voor terugkrijgt.

De huidige Dalai Lama bevindt zich sinds 1959 in ballingschap in India. De *Panchen Lama* is de tweede hoogste lama na de Dalai Lama. Na het overlijden van de vorige Panchen Lama in 1989, wees de Dalai Lama Gendun Choekyi Nyima aan als elfde Panchen Lama. In 1995 plaatsten de Chinese autoriteiten deze toen tienjarige jongen onder huisarrest. Aan China getrouwe monniken wezen vervolgens een eigen Panchen Lama aan, Gyaltzen Norbu. Er zijn daardoor twee

---

²¹⁴ US Department of State, International Religious Freedom Report 2002 China, 7 oktober 2002; Congressional Executive Commission on China Annual Report 2002, 2 oktober 2002.

²¹⁵ South China Morning Post, Lama Arrested Over Bombings, 7 mei 2002

²¹⁶ Congressional Executive Commission on China, Annual report 2002, 2 oktober 2002.

²¹⁷ US Department of State, International Religious Freedom Report 2002 China, 7 oktober 2002.

concurrerende Panchen Lama's. De 'Chinese' Panchen Lama woont thans in Beijing. Over het lot van de Tibetaanse Panchen Lama is niets bekend.²¹⁸ De derde hoogste lama is de *Karmapa Lama*. De huidige Karmapa Lama is de veertienjarige Urgyen Trinley Doje. Hij is de enige lama die zowel de goedkeuring heeft van de Dalai Lama als van China. De Chinese regering werd evenwel op 5 januari 2001 in verlegenheid gebracht door de heimelijke vlucht van deze zeventiende Karmapa Lama naar India.

Vrijheid van vereniging en vergadering

Voor zover bekend zijn er geen Tibetaanse politieke partijen actief binnen China. Tibetaanse boeddhistische monniken en nonnen zijn soms als politiek activist actief in China, in en rondom Tibet, waar veel etnische Tibetanen leven. Iedere politieke activiteit wordt door de Chinese regering onderdrukt en vaak worden pro-onafhankelijkheidsactivisten opgepakt.

Veel Tibetanen binnen en buiten Tibet bestrijden dat Tibet een provincie van China is en zijn gekant tegen de zo groot mogelijke etnische assimilatie van het gebied en zijn etnische bevolking door de Chinese autoriteiten. De Tibetaanse regering-in-ballingschap staat onder gezag van de Dalai Lama. In 2001 werd Samdhong Rinpoche door Tibetanen in ballingschap tot premier gekozen. De Tibetaanse regering in ballingschap streeft naar autonomie en recht op een Tibetaanse identiteit en cultuur.²¹⁹ Het streven naar autonomie voor Tibet van de Dalai Lama wordt door China geïnterpreteerd als een onafhankelijkheidsstrijd.

Arrestaties en detenties

Door de repressie zijn protesten door Tibetanen sporadischer geworden, hetgeen resulteert in minder politieke gevangenen in absolute aantallen. Volgens activisten bevinden zich ongeveer 100 monniken en nonnen in detentie.²²⁰ *Human Rights Watch* meldt dat in 2001 ongeveer twintig Tibetanen zijn gearresteerd of veroordeeld wegens separatistische activiteiten.²²¹

In 2002 werden enkele Tibetanen vervroegd vrijgelaten. In januari 2002 werd Ngawang Choepel vrijgelaten na zes jaar in gevangenschap te hebben doorgebracht. Hij was, na uit India te zijn teruggekeerd in Tibet, in 1995 veroordeeld tot 18 jaar cel op grond van spionage. Andere vrijlatingen betreffen

---

²¹⁸ UK Immigration and Nationality Directorate, China extended bulletin 3/2002, Tibet-Xizang Province China, Tibetan Refugees, Tibetan Diaspora, juli 2002.

²¹⁹ Congressional Executive Commission on China, Annual report 2002, 2 oktober 2002.

²²⁰ AP, China Campaigns To Change Foreign Image of Tibet, 18 augustus 2002; Rapport Tibet Information Network, 2002. Amnesty International meldt in september 2002 dat zich 180 Tibetanen (de meesten monniken en nonnen) in detentie bevinden.

²²¹ Human Rights Watch, China and Tibet World Report 2002.

Gyaltzen Drolkar, Tenzin Thubten, Ngawang Choekyi, Jigme Sangpo en Ngawang Choezom.²²²

Een invloedrijke Tibetaanse boeddhistische monnik en religieus leider, Tenzin Deleg Rinpoche, werd in april 2002 opgepakt op basis van de aanklacht betrokken geweest te zijn bij bomaanslagen in Chengdu, de hoofdstad van de provincie Sichuan.²²³ Hij werd opgepakt met de veel jongere Tibetaan Lobsang Dhondup. Op 2 december 2002 werden Tenzin Deleg Rinpoche en Lobsang Dhondup ter dood veroordeeld wegens betrokkenheid bij genoemde bomexplosies. Tevens werden zij beschuldigd van verboden wapenbezit en het aanzetten tot afsplitsing van Tibet. De processen vonden plaats achter gesloten deuren. Volgens berichten van mensenrechtenorganisaties zou Tenzin Deleg Rinpoche vanaf zijn inhechtenisneming tot aan zijn proces in eenzame opsluiting hebben doorgebracht en zijn gemarteld. Begin januari 2003 werd bekend dat beiden beroep aan konden tekenen. De uitspraak van het beroep op 26 januari was echter dat de straffen niet werden verlaagd. Dhondup werd op dezelfde dag geëxecuteerd. De doodstraf van Rinpoche is met twee jaar uitgesteld.²²⁴

Vier monniken die in verband met de hierboven genoemde bomaanslagen zijn opgepakt zitten nog steeds vast. Vijf anderen zijn inmiddels vrijgelaten. Een tiende man, Tserang Dondrup, die een petitie ter verdediging van Tenzin Deleg Rinpoche organiseerde, is veroordeeld tot vijf jaar cel.²²⁵

Mishandeling en foltering

De meeste gevangenen binnen Tibet die vast zitten wegens separatisme, naar schatting 200 Tibetanen, worden opgesloten in de Drapchi gevangenis in Lhasa. Dit detentiecentrum heeft een notoir slechte reputatie met betrekking tot de behandeling van gevangenen. Ook recentelijk vrijgelaten gevangenen rapporteerden over de slechte condities en mishandeling na overtreding van gevangenisregels.²²⁶ Ook in andere gevangnissen zou foltering een veel voorkomende praktijk zijn.²²⁷

Tibetaanse vluchtelingen

Er zijn naar schatting 250.000 Tibetaanse vluchtelingen.²²⁸ Gemiddeld vluchten

---

²²² Amnesty International, China: Serious Human Rights Violations and the Crackdown on Dissent Continue, september 2002.

²²³ Far Eastern Economic Review, 16 mei 2002.

²²⁴ In de regel betekent dat vaak omzetting van de straf in levenslang.

²²⁵ Human Rights Watch, Tibet: more Detentions in Sichuan Province, 11 maart 2003.

²²⁶ Amnesty International, Call for Accountability for Tibetan Deaths in Custody in Drapchi Prison, februari 2002.

²²⁷ US Department of State, China Country Report on Human Rights Practices 2001, maart 2002.

²²⁸ UK Immigration and Nationality Directorate, China extended bulletin 3/2002, Tibet-Xizang Province China, Tibetan Refugees, Tibetan Diaspora, juli 2002.

zo'n 2.500 Tibetanen per jaar naar Nepal volgens de UNHCR. In 2001 waren het er 1.381, wegens de onrustige politieke omstandigheden in Nepal in dat jaar. Officieel stuurt Nepal Tibetaanse vluchtelingen niet terug. Er zijn echter berichten dat de Nepalese autoriteiten in 2001 Tibetaanse asielzoekers gedwongen terug hebben gestuurd en veel Tibetanen gearresteerd werden wegens het ongedocumenteerd de grens oversteken.²²⁹ Mishandeling van Tibetanen die ongedocumenteerd de grens met Nepal proberen over te steken komt aan beide zijden van de grens regelmatig voor.²³⁰ In India zouden zich 100.000 Tibetaanse vluchtelingen bevinden (ook tweede en derde generatie).²³¹ Tibetaanse vluchtelingen worden daar zonder problemen opgevangen. Er zijn geen berichten dat Tibetaanse vluchtelingen door India worden teruggestuurd. UNHCR helpt Tibetanen die naar Nepal zijn gevlucht om door te reizen naar India.²³² Tibetanen kunnen uit ballingschap terugkeren naar Tibet, maar de procedure is omslachtig.²³³

3.5.2 Xinjiang²³⁴

Achtergrond

In Xinjiang (voluit: *Xinjiang Uighur Autonomous Region*, XUAR) vormen de Oeigoeren met 8 miljoen inwoners de meerderheid van de bevolking. Tevens wonen in Xinjiang 1,2 miljoen Kazachen en een miljoen mensen uit andere etnische groepen (o.a. Oezbeken, Kirgizen, Tadzjiken en Mongolen). Er is een grote instroom van Han-Chinezen in de provincie. De Oeigoeren vrezen op den duur een etnische minderheid te worden in hun eigen regio. Het aantal Han-Chinezen (in 1949 slechts 6,3%) is nu 41% (7,5 miljoen). Grote aantallen legereenheden en Han-arbeiders die tijdelijk in Xinjiang gestationeerd zijn, zijn daarbij niet meegeteld. Voor Han-Chinezen die vrijwillig in Xinjiang gaan wonen, wordt het één-kindbeleid minder streng toegepast dan in de rest van China. Er worden beloningen gegeven aan gemengde stellen die hun kinderen als Han-Chinees laten registreren.²³⁵

China voert in Xinjiang een beleid dat erop gericht is de Oeigoeren te laten assimileren. Al heel vroeg is het traditionele Arabische schrift afgeschaft en

---

²²⁹ Human rights in Tibet at a glance, Tibet Bureau, Genève.

²³⁰ Congressional Executive Commission on China, Annual report 2002, 2 oktober 2002.

²³¹ UK Immigration and Nationality Directorate, China extended bulletin 3/2002, Tibet-Xizang Province China, Tibetan Refugees, Tibetan Diaspora, juli 2002.

²³² UNHCR, US Committee for Refugees, World Refugee Survey 2002-China (including Tibet), juni 2002.

²³³ US Department of State, International Religious Freedom Report 2002 China, 7 oktober 2002.

²³⁴ Zie voor een beschrijving van de veiligheidssituatie in Xinjiang paragraaf 2.3.

²³⁵ Canadian Security Intelligence, Service Islamic Unrest in the Xinjiang Uighur Autonomous Region, Commentary no. 73, Spring 1998, updated 1 november 2000.

krijgen Oeigoeren op de lagere school Chinese les. Aan Oeigoerse namen van steden in Xinjiang zijn de Chinese namen toegevoegd. Oeigoeren worden beperkt in hun bewegingsvrijheid, omdat de Chinese overheid maar mondjesmaat paspoorten afgeeft.²³⁶

Onderwijs

Het onderwijssysteem in Xinjiang voorziet in onderwijs in de Chinese taal voor Han-leerlingen. Oeigoerse leerlingen krijgen tot hun vierde leerjaar les in het Oeigoers. Daarna wordt geleidelijk overgegaan op het Chinees als voornaamste instructietaal. Wanneer men afstudeert aan een Oeigoerse school heeft men vaak onvoldoende beheersing van de Chinese taal.²³⁷ De meeste minderheden in de grensgebieden van China hebben een lager opleidingsniveau dan gemiddeld het geval is in China.²³⁸ Sinds 1 september 2002 is het Oeigoers afgeschaft op de Universiteit van Xinjiang.²³⁹ Tevens werden in juni 2002 duizenden boeken in het Oeigoers en over de geschiedenis en traditionele ambachten van de Oeigoeren publiekelijk verbrand in Kashgar.

Economische ontwikkelingen

Om het westen van China te ontwikkelen vindt van overheidswege een grote investeringscampagne plaats die ook betrekking heeft op Xinjiang. China gaat door met het economisch ontwikkelen van deze regio, onder meer door de aanleg van een spoorweg die de regionale hoofdstad Urumqi verbindt met de westelijk gelegen plaats Kashgar. Sinds een aantal jaren bestaat een autoweg door de voorheen ontoegankelijke Taklamakan woestijn. Deze weg is gebouwd met het oog op de ontginning van daar gelegen aardolievoorraden. De constructie van een 4.200 kilometer lange pijplijn voor transport van natuurlijk gas naar Shanghai is begonnen en moet in 2005 voltooid zijn. Het project is een gezamenlijke onderneming van het Chinese staatsbedrijf PetroChina en een consortium onder leiding van Shell. Met de verbeterende transportinfrastructuur vestigen zich groeiende aantallen Han-Chinezen in de opengelegde gebieden. Meer dan 90% van de Oeigoeren in Xinjiang leeft onder de armoedegrens.

Onafhankelijkheidsstreven

In Xinjiang is het al jarenlang onrustig. Oeigoeren verzetten zich tegen de groeiende aantallen van en invloed door Han-Chinezen in de provincie. Veel Oeigoeren hebben separatistische aspiraties. Deze zijn eerder gebaseerd op etnisch-nationalistische gronden dan op de islam. Een kleine minderheid van de Oeigoeren grijpt naar geweld. Van tijd tot tijd vinden aanslagen plaats van militante Oeigoeren die strijden voor een onafhankelijk Oost-Turkestan.

---

²³⁶ Uyghur American Association, Statement on Book Burning (persbericht), 5 juni 2002.

²³⁷ US Department of State, China country report on human rights practices for 2000 section 5.

²³⁸ US Department of State, China country report on human rights practices for 2000 section 5.

²³⁹ South China Morning Post, University Told to Stop Teaching in Uygur, 30 mei 2002.

De Chinese overheid beoordeelt de onafhankelijkheidsstrijd in Xinjiang als volgt. In een artikel begin 2002 gepubliceerd door de Staatsraad (*Information Office of the State Council, IOSC*) wordt het volgende gesteld: '...in 60 v. Chr. werd Xinjiang onderdeel van het Chinese grondgebied. Sindsdien is de jurisdictie van de Centrale Regering niet onderbroken. Aan het begin van de 20ste eeuw verzon een aantal fanatieke Xinjiang separatisten en extremistische religieuze elementen de mythe van 'Oost-Turkestan'.²⁴⁰

Volgens hetzelfde artikel hebben de 'Oost-Turkestan' terroristen, vertegenwoordigd door o.a. de *East Turkestan Islamic Movement*, *East Turkestan Islamic Party*, *East Turkestan Liberation Organisation*, *The Shock Brigade of the Islamic Reformist Party* en de *East Turkestan Opposition Party* zich schuldig gemaakt aan verscheidene terroristische activiteiten in dichtbevolkte gebieden. Tussen 1990 en 2001 zouden 200 terroristische acties gepleegd zijn waarbij 162 mensen zijn omgekomen en meer dan 440 personen gewond geraakt. De belangrijkste terreurdaden waren explosies²⁴¹, moorden, aanvallen op overheidsinstanties, vergiftiging en brandstichting, het opzetten van geheime trainingskampen en het verzamelen van fondsen voor de aankoop en productie van wapens en munitie en het organiseren van ordeverstoring, opstanden en het creëren van een atmosfeer van terreur.

In diverse westerse nieuwsbronnen wordt een ander beeld geschetst. Beijing tracht met executies, foltering, geloofsvervolging en arrestatie van duizenden Oeigoeren de onafhankelijkheidsbeweging te breken.²⁴² De Chinese autoriteiten meldden bij navraag veel minder recente terroristische acties door Oeigoeren dan in het artikel van de Staatsraad staat vermeld.²⁴³

Strike hard campagne

De Chinese overheid treedt hard op tegen aanslagplegers en activisten (zie ambtsberichten China van 2000 en 2001). De in april 2001 gestarte *strike hard* campagne is in China en dus ook in Xinjiang nog in volle gang en sinds '11 september' zelfs geïntensiveerd. De Chinese autoriteiten beschouwen de campagne in Xinjiang als onderdeel van de wereldwijde campagne tegen terrorisme. Duizenden Oeigoeren zouden zijn opgepakt en velen aangeklaagd of veroordeeld. Het doelwit van de campagne zijn separatisten, criminele terroristen en religieuze extremisten. Protest van Oeigoeren wordt als separatisme aangeduid.

---

²⁴⁰ China Daily, True Nature of 'East Turkestan' Forces, Article released by the Information Office of the State Council (IOSC), 22 januari 2002.

²⁴¹ Op 9 september 2000 ontplofte bijvoorbeeld in de regionale hoofdstad Urumqi een vrachtwagen vol explosieven. Daarbij vielen 60 doden en raakten 173 mensen gewond.

²⁴² Volkskrant, Chinese Imams worden heropgevoed, Pekings strijd tegen terrorisme betekent meer onderdrukking Oeigoer-Moslims, 19 november 2001.

²⁴³ Zie ook paragraaf 2.3.

Oeigoeren worden onder meer veroordeeld voor illegale religieuze activiteiten en het in gevaar brengen van de staatsveiligheid (waarbij het verspreiden van geruchten ook als zodanig wordt aangemerkt).

In november 2001 werden in Aksu twee personen gerechtelijk geëxecuteerd en zesentwintig veroordeeld wegens separatistische activiteiten. In december 2001 werden negen personen in Byingoloin Mongol prefectuur gearresteerd, omdat zij illegaal zouden preken en de Koran zouden vertalen in lokale talen. In maart 2002 werd een aantal personen in Kashgar opgepakt voor separatistische en illegale religieuze activiteiten. In april 2002 werden in Hotal enkele vermeende separatisten veroordeeld tot straffen variërend van 7 tot 20 jaar.²⁴⁴

Op 11 maart 2002 meldde de belangrijkste rechter in China dat de campagne tegen terroristen geïntensiveerd wordt. Volgens rapporten van *Amnesty International* wordt veelvuldig gebruik gemaakt van foltering om bekentenissen af te dwingen.

Vrijheid van godsdienst en overtuiging

De Oeigoerse bevolking is moslim. De uitoefening van hun godsdienst wordt door de Chinese overheid nauw aan banden gelegd. De afgelopen jaren zijn islamitische scholen verboden en moskeeën met grote regelmaat gesloten.

Al voor 11 september 2001 was sprake van strikte campagnes van de Chinese overheid tegen religieuze activisten, specifiek gericht op Xinjiang. In 1997 is een *strike hard* campagne gestart tegen separatisten en religieus extremisten. Tijdens deze campagne zijn duizenden moslims in Xinjiang gearresteerd, gedetineerd en in sommige gevallen geëxecuteerd. Moslims die zich bezig hielden met politieke activiteiten werden eveneens hard aangepakt en zonder eerlijk proces opgesloten.

Op 15 maart 2001 startte een negen maanden durende politieke heropvoedingcampagne (de 'patriottische heropvoedingscampagne') bedoeld voor 8.000 imams. Na 11 september 2001 werd deze campagne verder geïntensiveerd. De nadruk in de campagne ligt op de 'anti-afscheidingswet', religieus en politiek beleid en de overheidsvisie op de geschiedenis van Xinjiang. Tevens zijn ambtenaren naar Xinjiang gestuurd om lokale ambtenarenkaders beter in de gaten te houden.²⁴⁵ De 40 belangrijkste imams in Xinjiang hebben een anti-westerse cursus bij moeten wonen, vasten tijdens de ramadan is verboden en vrouwen mogen geen sluiers meer dragen.²⁴⁶

Slechts personen van boven de 50 krijgen toestemming (middels een paspoort) voor de pelgrimstocht naar Mekka. Deze leeftijdslimiet is gesteld om te

---

²⁴⁴ Human Rights Watch, World Report China and Tibet 2003. Dit betreft geen uitputtende opsomming, maar dient slechts ter illustratie.

²⁴⁵ South China Morning Post, Mosque Leaders' Re-education Campaign Stepped up, 14 november 2002.

²⁴⁶ Volkskrant, Chinese Imams worden heropgevoed, Pekings strijd tegen terrorisme betekent meer onderdrukking Oeigoer-Moslims, 19 november 2001.

voorkomen dat jongeren teveel fundamentalistische invloeden zouden kunnen ondervinden in het buitenland.²⁴⁷

Uitleveringen

China oefent politieke druk uit op buurlanden om Oeigoerse asielzoekers te repatriëren.²⁴⁸ Eén van de eerste Oeigoeren die is uitgeleverd aan China door Pakistan, is Ismail Kadir die naar verluidt banden had met Osama Bin Laden. Verder heeft China gevraagd om uitlevering van 300 Oeigoeren die door de Amerikanen gevangen zouden zijn genomen in Afghanistan.²⁴⁹

In mei 2002 zijn twee vermoedelijke leden van de *East Turkestan Islamic Movement* (ETIM) door Kirgizië uitgeleverd aan China. Tevens is bekend dat Oeigoerse dissidenten zijn gerepatrieerd uit Kirgizië en Kazachstan. Na terugkeer in China staat deze dissidenten waarschijnlijk levenslange gevangenisstraf of zelfs de doodstraf te wachten.²⁵⁰

In augustus 2002 zijn twee mannen die verdacht werden van de moord op een Chinese diplomaat in Kirgizië uitgeleverd aan China. Van de twee mannen, etnische Oeigoeren, werd vermoed dat zij lid waren van een ondergrondse Oeigoerse separatistische beweging.²⁵¹

Doodstraf

De Hoge Commissaris voor mensenrechten van de VN, Mary Robinson, heeft gezegd dat sinds de aanslagen in de VS meer Oeigoeren worden gefolterd en geëxecuteerd.²⁵² Volgens *Human Rights Watch* zijn in 2001 minstens 24 personen, meestal Oeigoeren, geëxecuteerd voor vermeende terroristische activiteiten.²⁵³

Terugkeer

Oeigoeren die na verblijf in het buitenland terugkeren naar China worden doorgaans ondervraagd. Oeigoeren die het land hebben verlaten zonder de juiste procedures te volgen zullen erg kwetsbaar zijn wanneer zij terugkeren naar China. Dit geldt ook voor Oeigoeren waarvan de autoriteiten vermoeden dat zij politiek asiel hebben aangevraagd in het buitenland. Familie van naar het buitenland gevluchte Oeigoeren, of Oeigoeren die om andere redenen in het buitenland verblijven staan onder controle en worden soms onder druk gezet.

---

²⁴⁷ De Oeigoeren en de Staat in Xinjiang, Volksrepubliek China door Karel Depauw in NoordZuid Cahier, Universiteit van Gent, december 1997.

²⁴⁸ Uyghur Information Nieuwsbrief, Out in the Cold: Who Will Defend the Uighurs, 26 april 2002.

²⁴⁹ South China Morning Post, Pakistan Extradites 'Uyghur Terrorist', 28 mei 2002

²⁵⁰ Uyghur Information Agency, The Uyghurs - Terrorists or Victims of War on Terror?, 1 september 2002.

²⁵¹ AFP, Kyrgyzstan Hands over Two Suspects in Chinese Diplomat's Murder, 9 augustus 2002.

²⁵² Volkskrant, VN: China lijkt terreurstrijd te misbruiken, 10 november 2001.

²⁵³ Uyghur Information Nieuwsbrief, Out in the Cold: Who Will Defend the Uighurs, 26 april 2002.

3.5.3 Binnen-Mongolië²⁵⁴

Achtergrond

Na de val van het Mongoolse rijk in 1635 kwamen de Mongoolse stamleiders (*khans* of *chans*) in toenemende mate onder controle van de Mantsjoes, die daarna ook China veroverden. In de loop van de tijd kwam Binnen-Mongolië steeds meer onder Chinese invloed. In 1945 vestigden de Chinese communisten de *Inner Mongolian Autonomous Region*. Na 1949 werd Binnen-Mongolië het succesverhaal van het Chinese beleid ten aanzien van nationale minderheden. Hoewel de Han-Chinezen in Binnen-Mongolië toen al een overgrote meerderheid vormden, bestond de meerderheid van de regionale bestuurders uit Mongolen en werd een gematigd beleid gevoerd. Dit veranderde tijdens de Culturele Revolutie (1966-1976). Regionale bestuurders werden beschuldigd van afsplitsing, alle Mongolen werden uit de regering gezet, en velen gevangenen gezet. Een aanzienlijk deel van de gevangenen (23.000) overleed. Na de Culturele Revolutie werden de slachtoffers gerehabiliteerd. Hiertegen vonden in 1981 in de Binnen-Mongoolse hoofdstad Hohhot studentenprotesten plaats. De bevolking van Binnen-Mongolië bestaat thans voor ruim 80% uit Han-Chinezen.

In navolging van de acties op het Tiananmenplein in Beijing en in andere steden in China in mei en juni 1989 vonden ook in Hohhot studentendemonstraties plaats voor democratie. In de jaren negentig is het nog een aantal malen voorgekomen dat de Chinese autoriteiten in actie kwamen tegen activisme vanuit Binnen-Mongolië. Zo traden zij in mei 1991 op tegen twee kleine Binnen-Mongoolse organisaties die de bevordering nastreefden van de traditionele Mongoolse cultuur en identiteit. Ook vonden tussen november 1991 en februari 1992 in een aantal steden in Binnen-Mongolië grootschalige demonstraties plaats voor onafhankelijkheid. Ontevredenheid over de steeds maar voortgaande toevloed van Han-Chinezen en het daardoor verloren gaan van de eigen identiteit leidde in 1995 tot een aantal geweldloze demonstraties in Hohhot.

Economische situatie

De economische situatie is moeilijk in Binnen-Mongolië. Door de strenge winters en extreme droogte van de afgelopen jaren is veel vee omgekomen, en is er grote armoede ontstaan onder de nomadenbevolking. Ook heeft Binnen-Mongolië te kampen met overbegrazing. De afgelopen drie jaar heeft China meer dan 30.000 veehouders in Binnen-Mongolië hergevestigd in gebieden met een betere ecologische conditie. De komende zes jaar zijn de Chinese autoriteiten van plan nog eens 650.000 veehouders ergens anders te vestigen.²⁵⁵

---

²⁵⁴ Voor meer achtergrondinformatie over Binnen-Mongolië zie het algemeen ambtsbericht China van augustus 2000. Voor een beschrijving van de veiligheidssituatie in Binnen-Mongolië zie paragraaf 3.2.

²⁵⁵ Xinhua, 7 december 2002.

Discriminatie

Er is geen sprake van discriminatie van de etnisch Mongoolse minderheid in Binnen-Mongolië. De meeste Binnen-Mongolen zijn, mede onder invloed van het onderwijs, ‘verchineest’. Voor een etnisch Mongoolse Binnen-Mongool die uit het buitenland terugkeert, lijken er geen redenen te zijn te vrezen voor discriminatie of vervolging wegens zijn etnische achtergrond.

Activisme

Activisme gericht op afscheiding van Binnen-Mongolië wordt niet geduld en kan leiden tot het opgelegd krijgen van een meerjarige gevangenisstraf.

Protestbewegingen die openlijk streven naar een onafhankelijk Binnen-Mongolië zijn sinds 1995 niet tot nauwelijks meer actief in Mongolië. Indien een dergelijke beweging actief naar buiten zou treden, kan verwacht worden dat de Chinese autoriteiten onmiddellijk daartegen optreden. Volgens *Amnesty International* worden nog steeds Mongoolse intellectuelen in Binnen-Mongolië opgepakt wegens vermeende separatistische activiteiten, zoals het promoten van de eigen cultuur en etnische identiteit, het bekritisieren van het regeringsbeleid en het aan de kaak stellen van de mensenrechtensituatie.²⁵⁶

Zowel de Binnen-Mongoolse Volkspartij (IMVP) als de Zuid-Mongoolse Democratische Alliantie (ZMDA) zijn verboden in China. Deze partijen strijden voor de onafhankelijkheid van Binnen-Mongolië. Tenminste twee leden van de ZMDA zijn voor tien en vijftien jaar in de gevangenis beland voor hun strijd voor een onafhankelijk Binnen-Mongolië.²⁵⁷

Human Rights Watch geeft aan dat activisten die zijn verbonden aan de ZMDA worden vervolgd.²⁵⁸ De activist Hada zit nog steeds zijn in 1996 opgelegde straf van 15 jaar uit.²⁵⁹ Volgens de *South China Morning Post* werd Tegexi, in 1996 veroordeeld tot 10 jaar cel, op 20 december 2002 vrijgelaten.²⁶⁰

3.5.4 Hongkong

Staatsinrichting

Op 1 juli 1997 vond de soevereiniteitsoverdracht van Hongkong plaats, van het Verenigd Koninkrijk aan China. De burgerlijke en politieke rechten en vrijheden in Hongkong en China verschillen even wezenlijk van elkaar, zowel institutioneel als in de praktijk (*one country, two systems*), als voor de soevereiniteitsoverdracht.

---

²⁵⁶ Amnesty International, China Report 2002 (covering 2001).

²⁵⁷ ‘CHN38089.E4 December 2001’ Research Directorate, Immigration and Refugee board, Ottawa.

²⁵⁸ Human Rights Watch, China and Tibet World Report 2002, januari 2002.

²⁵⁹ Zie ambtsbericht China van 28 november 2001.

²⁶⁰ Reuters, 26 december 2002.

De burgerlijke en politieke rechten en vrijheden in Hongkong zijn gegarandeerd in de per 1 juli 1997 in werking getreden *Basic Law*, de Hongkongse grondwet en de schakel tussen het Hongkongse *Common Law* rechtssysteem en het rechtssysteem van China. Deze *Basic Law* garandeert Hongkong een hoge mate van autonomie. Alleen de integriteit van het grondgebied (defensie) en de buitenlandse politiek gereserveerd voor staten, vallen onder de centrale autoriteiten in Beijing. Daarnaast benoemt Beijing de Hongkongse regeringsleider en op diens voordracht ook de Hongkongse ministers. De Hongkongse autonomie vindt onder andere zijn weerslag in zijn eigen rechtssysteem, paspoort, toelatingsbeleid, munteenheid en deviezenreserves. Daarnaast is Hongkong een zelfstandige, aparte, douane-eenheid, zelfstandig lid van de WTO, APEC en andere internationale organisaties en zelfstandig partij bij vele multilaterale en bilaterale verdragen en overeenkomsten.

In overeenstemming met de bepalingen (en de geest) van de *Sino-British Joint Declaration* van 1984 heeft Hongkong na de soevereiniteitsoverdracht van 1 juli 1997, zijn eigen rechtssysteem behouden. Hongkong was en is een rechtsstaat. De rechterlijke macht is politiek onafhankelijk. Hongkong heeft ook een eigen politiek systeem. In Hongkong bestaan verschillende politieke partijen die vrijelijk hun mening kunnen verkondigen, zowel binnen als buiten het Hongkongse parlement. Hongkong is echter geen democratie. Het Hongkongse parlement, de *Legislative Council* (LEGCO), telt 60 leden. Daarvan zijn er 24 direct gekozen door de voltallige kiesgerechtigde bevolking, 30 door en vanuit sectorale kiesgroepen en 6 door een 800 leden tellende verkiezingscommissie. Aan de benoeming door Beijing van de Hongkongse regeringsleider, de *Chief Executive* (CE), gaan lokale verkiezingen vooraf. Echter, slechts de 800 leden van de hiervoor genoemde verkiezingscommissie zijn daartoe kiesgerechtigd.

De Hongkongse grondwet, de *Basic Law*, staat toe dat na 2007, in casu tien jaar na de soevereiniteitsoverdracht, zowel de CE als alle 60 leden van de LEGCO worden verkozen door de voltallige kiesgerechtigde bevolking. Voor een wijziging ten opzichte van het huidige systeem is een tweederde meerderheid vereist in de LEGCO en de instemming van de CE. Ook bij directe verkiezing van de CE zal zijn daadwerkelijke benoeming voorbehouden blijven aan de centrale regering in Beijing. De bevoegdheden van de wetgevende macht zijn geringer dan die in Nederland (*executive led government*).

Verdragen en protocollen

Hongkong is partij bij het *International Covenant on Civil and Political Rights* en het *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Hongkong is geen partij bij het Vluchtelingenverdrag. Wel is Hongkong partij bij het Verdrag tegen Foltering.

Mensenrechten algemeen

De mensenrechtensituatie in Hongkong heeft na de soevereiniteitsoverdracht aan China per 1 juli 1997 geen wezenlijke wijzigingen ondergaan. Dit is in overeenstemming met de bepalingen (en de geest) van de *Sino-British Joint Declaration* van 1984 en van de *Basic Law*.

Artikel 23 Basic Law

Sedert de tweede helft van 2002 is een voorstel voor de introductie van wetgeving ter bescherming van de nationale – *one country* – veiligheid punt van aandacht bij veel mensenrechtenorganisaties, politieke activisten en burgers in Hongkong.

Artikel 23 van de *Basic Law* verplicht Hongkong tot dergelijke wetgeving, die moet zien op de nationale veiligheid van de Volksrepubliek China. De kritiek en zorgen hebben betrekking op zowel de inhoud van de nieuwe wetgeving als op het feit dat de overheid lijkt te zullen volstaan met een maatschappelijke consultatieperiode op basis van een beschrijving van voornemens in plaats van een afgekaderde ontwerpwet.

Vanuit de maatschappij wordt aangedrongen op een tweede consultatieronde op basis van een ontwerpwet voordat deze wordt voorgelegd aan de *Legislative Council*. De regering heeft echter aangegeven daar geen heil in te zien en direct een ontwerpwet te zullen indienen in het parlement.

Volgens critici zal de nieuwe wetgeving de overheid in staat stellen om een organisatie als de in Hongkong legaal geregistreerde Falun Dafa (= Falun Gong) omwille van de nationale veiligheid te verbieden. De beleidsverantwoordelijke *Secretary of Security* bestrijdt dat.

Vrijheid van meningsuiting

In het politieke debat bestaat zowel binnen als buiten LEGCO volledige vrijheid van meningsuiting. Er worden, soms stevige, debatten gevoerd met de CE en/of zijn ministers en tussen de partijen onderling. De debatten zijn openbaar. Ook burgers kunnen hun mening vrij uiten.

Sommigen menen dat de media in Hongkong minder kritisch zijn ten aanzien van China dan voorheen. Veel media zijn in handen van mediatycoons met zakelijke belangen op het vasteland in China. Deze tycoons willen de Chinese overheid niet tegen de schenen trappen, zo is de indruk. Het is nog onduidelijk of, en zo ja, in hoeverre nieuwe wetgeving op basis van artikel 23 van de *Basic Law* de vrijheid van meningsuiting daadwerkelijk zal aantasten. Verwacht mag worden dat publicaties die aanzetten tot verraad, afscheiding en subversie verboden zullen zijn. De vraag is of daar bijvoorbeeld ook publicaties onder zullen vallen die een onafhankelijk Taiwan bepleiten. Demonstreren is mogelijk en er vinden regelmatig demonstraties plaats.

Vrijheid van vereniging en vergadering

In Hongkong bestaat geen verbod op politieke partijen en groeperingen. Er zijn daarom alleen legale politieke partijen. In de huidige, 60 leden tellende, *Legislative Council* zijn 8 politieke partijen vertegenwoordigd. De grootste zijn:

- *Democratic Alliance for the Betterment of Hongkong* (geldt algemeen als pro-Beijing);
- *Democrats* (bestempelt huidige structuur openbaar bestuur als ondemocratisch en is in oppositie tegen de *Chief Executive c.s.*);
- *Liberals* (geldt als pro Groot Kapitaal²⁶¹).

Er zijn in Hongkong op allerlei terreinen NGO's actief. Veel mensenrechtenorganisaties die de situatie op het Chinese vasteland volgen zijn in Hongkong gevestigd.

Vrijheid van godsdienst en overtuiging

In Hongkong bestaat vrijheid van godsdienst die ook in de praktijk wordt gerespecteerd.²⁶² Er zijn geen semi-legale of verboden spirituele bewegingen. De op het Chinese vasteland verboden, als *evil cult* aangemerkte Falun Gong, is in Hongkong een legaal geregistreerde organisatie die de naam Falun Dafa draagt. Falun Gong aanhangers kunnen vrijuit handelen en demonstreren. Vervolging doet zich niet voor. De bewegingsvrijheid van Falun Gong werd echter ingeperkt na het in januari 2001 in Hongkong gehouden internationale Falun Gong congres en de zelfverbrandingen op het Tiananmenplein in Beijing in diezelfde maand. Regelmatig worden sindsdien buitenlandse Falun Gong aanhangers de toegang tot Hongkong ontzegd. De heersende opinie onder waarnemers is dat zowel de centrale autoriteiten als de regionale autoriteiten in Hongkong niet dulden dat Hongkong wordt gebruikt als internationale basis voor acties en propaganda tegen het regime in Beijing. In juni 2002 werden zestien Falun Gong aanhangers veroordeeld wegens het versperren van de ingang van een overheidsgebouw bij een demonstratie in maart 2002.

Bewegingsvrijheid

Hongkong heeft een eigen toelatingsbeleid en een eigen paspoort, dat houders daarvan tot de meeste landen in de wereld, waaronder de EU-lidstaten, toegang verschaft.²⁶³ Houders van Chinese paspoorten behoeven een visum voor toelating tot Hongkong. Er is een streng bewaakte fysieke grens tussen Hongkong en het Chinese vasteland, met immigratie- en douanevereisten.

---

²⁶¹ In het algemeen betekent dit ook "niet ingaand tegen de wensen/opinies van de centrale autoriteiten in Beijing", gezien de grote zakelijke belangen van dat grootkapitaal in het Chinese vasteland.

²⁶² US Department of State, International Religious Freedom Report China 2002, 7 oktober 2002.

²⁶³ Een houder van een Hongkong S.A.R. paspoort (het eigen paspoort van Hongkong) heeft geen visum nodig voor de EU, zolang het voorgenomen verblijf de drie maanden niet overschrijdt.

Illegale migratie

Veel Chinezen afkomstig van het vasteland trachten naar Hongkong te emigreren. Velen hebben er familie of trachten er werk te vinden. De autoriteiten van Hongkong hebben een streng immigratiebeleid. Met grote regelmaat worden illegale grensoverschrijders opgepakt en direct teruggestuurd naar het vasteland.

4 MIGRATIE

4.1 Migratiestromen en –motieven²⁶⁴

4.1.1 Migratie uit China

Bestaande traditie

In drie zuidelijke provincies in China, de provincies Fujian, Zhejiang en Guangdong bestaat al eeuwen een migratietraditie. Generaties familieleden bevinden zich in het buitenland, en van jongeren die afkomstig zijn uit de migratiegebieden (bepaalde regio's in de genoemde provincies) wordt vaak verwacht dat ze naar het buitenland zullen gaan. Jongeren zijn doorgaans flexibel en maken een grote kans om het te redden in het buitenland. Ouders sturen hun kinderen weg met als doel geld te verdienen en een verblijfsvergunning of paspoort te verkrijgen. Men doet aan risicospreiding binnen de familie. Vaak blijft één van de kinderen in China om voor de ouders te zorgen. Het kind in het buitenland zorgt voor inkomsten.

Het familielid dat zich in het buitenland bevindt, geniet groot aanzien bij de thuisgemeenschap. Aanzicht of aanzien is van groot belang in China. Hoewel de situatie in het buitenland voor de illegale migrant niet altijd even rooskleurig is, geeft men dit niet altijd graag toe (vanwege “gezichtsverlies”) en zal het familielid dat hulp vraagt als potentiële illegale migrant, vaak worden aangemoedigd om eveneens de stap te wagen.

Economische situatie en vooruitzichten in China

De slechte economische situatie in het noordoosten van China maakt dat meer mensen de risico's van illegale emigratie voor lief nemen en vertrekken. Vanuit de provincies Liaoning, Heilongjiang en Jilin vertrekken veel mensen naar Zuid-Korea en Japan. De Chinezen uit de zuidelijke provincies die naar Europa vertrekken als migrant behoren niet tot de armste lagen van de bevolking. De zuidelijke provincies zijn juist de rijkere provincies, waar mensen zich de dure reis naar het buitenland kunnen veroorloven. Wat lokt is nog steeds het idee dat in het Westen meer geld te verdienen valt. Dit wordt ook bevestigd door familieleden die altijd terugkeren met veelbelovende verhalen en veel aanzien genieten bij de achterblijvers.

---

²⁶⁴ Bij deze paragraaf is onder meer gebruik gemaakt van Frank N. Pieke, Recent trends in Chinese Migration to Europe: Fujianese Migration in Perspective, maart 2002 en UK Immigration and Nationality Directorate, China extended Bulletin 4/2002, Looking for the Golden Country, augustus 2002.

Het onderwijssysteem is rigoureuus in China. Er moet hard gewerkt worden met hoge scores om op een goede school terecht te komen. Toelating tot een goede school, na zware examens, is een voorwaarde voor een goed betaalde baan. Wanneer niet geïnvesteerd wordt in een hogere opleiding rest voor jongeren het vooruitzicht om te gaan werken in fabrieken. De arbeidsomstandigheden zijn daar slecht en de salarissen laag. Is er in China geen kans op een goede opleiding (en dus goedbetaald werk) dan is het buitenland een voor de hand liggende keuze, ofwel voor studie, ofwel voor werk.

Mensensmokkelnetwerken

Gezien de lange migratietraditie bestaat in China en daarbuiten een groot netwerk van mensensmokkelaars, de zogeheten 'slangenkoppen'. Zij bieden allerlei reispakketten aan, waarbij vaak het organiseren van een paspoort en visum, illegaal transport, opvang bij aankomst etc. wordt gecombineerd. De potentiële migrant betaalt een fikse reissom, maar krijgt daarvoor een georganiseerde reis tot de eindbestemming terug. De 'slangenkoppen' variëren van verre familieleden tot professionele internationale smokkelnetwerken, met alles er tussenin. In dorpen wordt vaak door reisagenten geadverteerd, gespecialiseerde bureaus bieden uitnodigingsbrieven of valse diploma's aan en in veel kranten en tijdschriften wordt (studenten)visabemiddeling aangeboden.

Legale uitreis

Door het wegnemen van een aantal administratieve obstakels begin 2001, heeft de Chinese overheid de legale uitreis van Chinese staatsburgers aanzienlijk eenvoudiger gemaakt. Zo is de procedure voor paspoortafgifte versoepeld en is de controle op de eerste uitreis, die voorheen geschiedde door middel van een systeem van uitreisvergunningen, afgeschaft. Een uitnodigingsbrief is niet meer nodig om een paspoort te verkrijgen. De uitreis van de illegale migrant uit China geschiedt dikwijls legaal. Men reist daarna onder een valse naam verder. De reis eindigt veelal zonder papieren. Door de Chinese autoriteiten worden deze mensen niet als illegale emigranten beschouwd; zij hebben China immers legaal verlaten.

Vrijwel alle ambassades en consulaten hebben te maken met een groei van het aantal visumaanvragen. Chinezen reizen steeds meer, niet alleen zakelijk, maar ook als toerist.

Beleid Chinese autoriteiten

China kampt met tientallen miljoenen werklozen en arme boeren. Deze aantallen zullen de komende jaren toenemen. De Chinese autoriteiten hebben er om die reden op zich geen bezwaar tegen als hun burgers het land verlaten om zich ergens anders te vestigen. Bovendien brengen de *overseas Chinese* harde valuta terug het land in, door investeringen in hun oorspronkelijke woonplaatsen. Steden als Changle en Wenzhou, waar veel Chinese migranten uit afkomstig zijn, zijn

daardoor rijk geworden. Op sommige plaatsen (in Fujian bijvoorbeeld) stimuleert de lokale overheid illegale migratie zelfs, om met de terugkomende valuta de lokale economie te stimuleren.

Anderzijds geeft China, sinds in 2000 in Dover 58 Chinezen in een container om het leven kwamen, meer prioriteit aan het bestrijden van illegale migratie.²⁶⁵ Men beschouwde deze tragische gebeurtenis ook als gezichtsverlies voor de Chinese overheid, wat reden was om veel publiciteit te geven aan een voortvarende aanpak van de illegale migratieproblematiek. Straffen op mensensmokkel zijn verhoogd. Illegale migranten die voor vertrek uit China opgepakt worden, worden soms voor korte tijd heropgevoed of krijgen een boete. De overheid houdt op diverse plaatsen propagandacampagnes om mensensmokkel tegen te gaan. Series van televisieprogramma's en krantenartikelen zijn vervaardigd over de risico's van illegale migratie. Ook zijn controles op luchthavens, aan de grenzen en in de grenswateren toegenomen.

4.1.2 Migratie naar China

Noord-Koreaanse vluchtelingen

In de grensstreek met Noord-Korea in het noordoosten van China houden zich naar schatting tussen de 30.000 en 300.000 Noord-Koreanen op. Velen reizen heen en weer om in China geld te verdienen of eten te kopen. Hoewel China jaarlijks veel Noord-Koreanen oppakt en terugstuurt, was de situatie tot voor kort relatief stabiel te noemen. Activiteiten in de grensstreek, waar veel gehandeld wordt, werden door de Chinese autoriteiten oogluikend toegestaan. Er werd niet al te hard opgetreden, zeker niet in vergelijking met eerdere periodes. Alleen als een Noord-Koreaan een overtreding beging, werd hij door de Chinese autoriteiten teruggestuurd.

In maart 2002 forceerde een groep van 25 Noord-Koreanen (waaronder 11 kinderen) toegang tot de Spaanse ambassade in Peking. De actie was bedoeld om aandacht te vestigen op de situatie in Noord-Korea, dat sinds een jaar of zes geteisterd wordt door een economische crisis. Na onderhandelingen stond China toe dat de groep via Manilla naar Seoul kon vertrekken. Hierna volgden vergelijkbare incidenten elkaar snel op, ondanks het feit dat ambassades werden voorzien van prikkeldraad en extra bewaking. Het aantal Noord-Koreanen dat (alleen of in groepjes) in 2002 het terrein van buitenlandse missies in China, waaronder die van Canada, de VS, Duitsland en Zuid-Korea, invluchtten om asiel

---

²⁶⁵ In februari 2003 werd in Hongkong een 'slangenkop' veroordeeld tot vier jaar cel wegens zijn aandeel in de Doverzaak (Xinhua 10 februari 2003).

aan te vragen is ruim 200. Ongeveer 140 Noord-Koreanen zijn op deze wijze, via een derde land in Zuid-Korea aangekomen.²⁶⁶

De officiële positie van China is dat de Noord-Koreaanse migranten op zoek zijn naar betere leefomstandigheden. Volgens UNHCR gaat dit inderdaad op voor ongeveer 65 procent van degenen die de grens met China oversteken. Ongeveer 15 procent blijft iets langer in China, maar keert eveneens terug naar Noord-Korea. De resterende 20 procent wil definitief het land uit en tracht via China verder te reizen.

China heeft een overeenkomst met Noord-Korea dat de in China opgepakte Noord-Koreanen naar Noord-Korea worden teruggezonden. Het Chinese beleid ten aanzien van Noord-Koreanen die illegaal in China verblijven is verhard. China is tevens overgegaan tot het arresteren en berechten van personen die verdacht worden van hulp aan de Noord-Koreaanse vluchtelingen. De Chinese autoriteiten zouden ook premies uitkeren aan burgers die Noord-Koreaanse vluchtelingen en degenen die hen daarbij behulpzaam zijn (zoals zendelingen en ontwikkelingswerkers) aangeven. De gevluchte Noord-Koreanen op hun beurt zouden direct gevangen worden gezet en net zo lang ondervraagd totdat zij vertellen wie in China hen daarbij heeft geholpen.

Overige vluchtelingen

Eind 2001 verbleven er volgens de UNHCR meer dan 345.000 vluchtelingen en asielzoekers in China. De meesten komen uit Vietnam (voornamelijk etnische Chinezen). Een onbekend aantal, wellicht honderdduizenden, Kachin vluchtelingen uit Birma verblijven in de provincie Yunnan.²⁶⁷

4.2 Opvang in de regio

Onderhandelingen over een terugnameovereenkomst tussen de EU en China zullen worden gestart. Met Hongkong is in 2002 een terugnameovereenkomst gesloten. Er bevinden zich veel Tibetaanse vluchtelingen in Nepal en India. Met deze landen zijn door Nederland geen overnameovereenkomsten gesloten voor wat betreft personen afkomstig uit China.

---

²⁶⁶ Human Rights Watch, World Report China and Tibet 2003.

²⁶⁷ UNHCR, US Committee for Refugees World Refugee Survey 2002-China (including Tibet), juni 2002.

4.3 Activiteiten van internationale organisaties

UNHCR heeft geen toegang tot Noord-Koreaanse vluchtelingen die zich in China bevinden. China beschouwt deze Noord-Koreanen niet als vluchtelingen maar als economische migranten.

UNHCR helpt naar Nepal gevluchte Tibetanen om door te reizen naar India, waar de meerderheid van de Tibetaanse vluchtelingen leeft.

UNHCR heeft op 14 november 2002 laten weten dat het standpunt ten aanzien van de terugkeer van afgewezen Chinese asielzoekers onveranderd is gebleven ten opzichte van het standpunt zoals verwoord in het ambtsbericht China van november 2001. Het standpunt luidt dat terugkeer van een afgewezen asielzoeker naar China in beginsel mogelijk is, maar dat in ieder individueel geval voorzichtig te werk moet worden gegaan. Het aanvragen van asiel in het buitenland leidt op zichzelf niet tot vervolging.

4.4 Beleid van andere westerse landen

In EU-verband wordt een samenwerkingprogramma met China ontwikkeld gericht op het terugdringen van illegale migratie en mensenhandel uit China. Tevens zijn er onderhandelingen gaande over een *Approved Destination Status* (ADS) toerisme-akkoord met China. Duitsland heeft reeds een ADS-overeenkomst met China gesloten.

In vergelijking met de eerste acht maanden van 2001, is het aantal asielaanvragen van Chinezen in 23 geïndustrialiseerde landen (Europa, Noord-Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland en Japan) in de maanden januari tot en met augustus 2002 gestegen met 17%.²⁶⁸

Het aantal Chinese asielzoekers in *België* bedroeg in 2001 84. In 2002 vroegen 197 Chinezen asiel aan in België. De toename komt geheel voor rekening van de groep Tibetanen en heeft te maken met de reeds aanwezige, relatief grote groep Tibetanen in België. België heeft goede ervaring met terugkeer naar China op vrijwillige basis.

In *Denemarken* wordt elk asielverzoek individueel beoordeeld. Er vindt uitzetting plaats naar China. In 2001 waren er 42 aanvragen van Chinese asielzoekers. In 2002 waren dat er 50.

---

²⁶⁸ UNHCR, trends in Asylum applications January-August 2002, 25 september 2002.

In *Italië* worden asielverzoeken individueel behandeld. Verwijderingen naar China verlopen zeer moeizaam. Minderjarigen kunnen alleen worden verwijderd indien er opvang door de familie is in het land van herkomst. In 2001 zijn er 8 asielaanvragen ingediend door Chinezen. In 2002 hebben 5 Chinezen asiel aangevraagd.

In de oordeelsvorming van *Noorwegen* wordt onderscheid gemaakt naar categorie (onder andere Oeigoeren, Falun Gong aanhangers, godsdienst, één kindbeleid). Afgewezen asielzoekers kunnen worden uitgewezen naar China. Han-Chinezen worden teruggestuurd naar Beijing. Noch praktische hindernissen noch de persoonlijke veiligheid van betrokkenen worden als substantiële beletselen gezien. In 2001 werden 19 asielverzoeken ingediend. In 2002 werden 87 asielverzoeken ingediend door personen afkomstig uit China.

Het *Verenigd Koninkrijk* stuurt afgewezen asielzoekers terug naar China. Identificatie van ongedocumenteerde illegalen vormt daarbij een praktisch probleem. In 2001 werden 2.415 asielaanvragen ingediend door Chinezen. In 2002 waren er 3.745 asielaanvragen afkomstig van Chinezen.

Terugkeer naar China wordt door *Zweden* niet verantwoord geacht voor asielzoekers met een hoog profiel in organisaties die in oppositie of verzet zijn gekomen tegen de Chinese autoriteiten. Ondanks technische beletselen, worden overige afgewezen Chinese asielzoekers door Zweden daadwerkelijk uitgezet naar het land van herkomst. In 2001 waren er 65 aanvragen van Chinese asielzoekers. In 2002 waren er 64 asielaanvragen uit China.

In *Zwitserland* worden alle aanvragen individueel beoordeeld. Uitzijning van afgewezen asielzoekers naar China wordt voor alle etnische groeperingen redelijk geacht. Normaal gesproken is er voor minderjarigen een netwerk van relaties in China en is uitzijning geen probleem. In 2001 hebben 161 Chinezen in Zwitserland asiel aangevraagd. In 2002 waren er 398 asielaanvragen van Chinezen.

5 SAMENVATTING

In maart 2003 volgde Hu Jintao Jiang Zemin op als president van de Volksrepubliek China. De voornaamste zorgen van de huidige regering zijn het handhaven van het primaat van de Chinese Communistische Partij, het bewaren van de territoriale eenheid, het vermijden van sociale onrust, het scheppen van werkgelegenheid en het reduceren van de kloof tussen rijk en arm.

Een geleidelijke liberalisering van de economie wordt nog steeds voortgezet. Er wordt echter niet geduld dat de machtspositie van de Chinese Communistische Partij wordt aangetast. De Chinese regering is gevoelig voor (grote) goed georganiseerde groeperingen die, ongeacht hun aard, het gezag van de communistische partij aan zouden kunnen tasten. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om een vakbeweging, een godsdienst, een democratiseringbeweging of een spirituele beweging. Een andere bedreiging voor het gezag van de communistische partij is corruptie.

In China worden de mensenrechten op verschillende terreinen geschonden.

Er bestaat geen persvrijheid in China. Ook het gebruik van internet wordt gecensureerd. Het is niet toegestaan om onafhankelijke partijen op te richten die zich kritisch tegenover de Chinese Communistische Partij opstellen. Pleiten voor meer democratie wordt niet geduld. Onrusthaarden in het land, zoals diverse arbeidersdemonstraties in Noordoost-China in 2002, worden door de regering neergeslagen. De binnenlandse bewegingsvrijheid is door het *hukou*-systeem aan beperkingen onderhevig. Arrestanten en gevangenen lopen de kans mishandeld te worden. Het aantal doodstraffen nam in 2000 en 2001 toe.

Religieuze stromingen in China zijn verplicht zich te registreren, worden aan strikte regels gebonden en worden streng gecontroleerd. De aanpak van ongeregistreerde kerken lijkt in 2002 te zijn verscherpt. De Falun Gong is een verboden sekte en aanhangers worden door de Chinese autoriteiten zeer actief vervolgd. Volharden Falun Gong aanhangers na intensieve anti-Falun Gong studiesessies in hun overtuiging, dan worden zij vaak zonder proces voor korte of langere tijd naar heropvoedingskampen gestuurd. Leaders van de Falun Gong worden onmiddellijk in deze kampen opgesloten. Ook worden veel Falun Gong aanhangers in psychiatrische detentiecentra opgesloten.

Door de nieuwe wet op de gezinsplanning is het geboortepanningsbeleid voor het eerst landelijk vastgelegd. Deze wet geeft verdere invulling aan de beperkte constitutionele voorzieningen die tot voor kort de enige richtlijnen vormden voor lokale regelgeving voor dit onderwerp.

Verbetering van het rechtssysteem krijgt veel aandacht van de Chinese autoriteiten. Anderzijds vormt het rechtssysteem nog steeds een middel voor de CCP om macht uit te oefenen en is het recht ondergeschikt aan de politiek. Veel verdachten hebben slechts zeer beperkt toegang tot een advocaat. Met grote regelmaat vinden processen achter gesloten deuren plaats.

Homoseksualiteit is in China niet strafbaar. Sociaal is homoseksualiteit echter nauwelijks geaccepteerd.

Er bestaat een dienstplicht in China. Er zijn mogelijkheden tot uitstel. Ook vrijstelling is mogelijk, maar niet op basis van gewetensbezwaren.

Voor zover bekend zijn er geen Tibetaanse politieke partijen actief binnen China. Politieke activisten zijn voornamelijk Tibetaanse boeddhistische monniken en nonnen. Iedere politieke activiteit wordt in Tibet door de Chinese regering onderdrukt en vaak worden pro-onafhankelijkheidsactivisten opgepakt.

De aanslagen van 11 september 2001 in de Verenigde Staten vormden voor China de gelegenheid de interne strijd tegen terrorisme in Xinjiang internationaal te legitimeren. Na 11 september 2001 nam het aantal arrestaties van verdachte separatisten sterk toe, waarbij naar schatting duizenden mensen werden opgepakt en verscherpte controles plaatsvonden op moskeeën en universiteiten. Politieke indoctrinatiecampagnes vinden plaats, en ook gewone Oeigoeren worden de mond gesnoerd.

Activisme gericht op afscheiding van Binnen-Mongolië wordt niet geduld. Protestbewegingen die openlijk streven naar een onafhankelijk Binnen-Mongolië zijn sinds 1995 niet of nauwelijks meer actief in Binnen-Mongolië.

De mensenrechtensituatie in Hongkong heeft na de soevereiniteitsoverdracht aan China per 1 juli 1997 geen wezenlijke veranderingen ondergaan.

Gezien de lange migratietraditie bestaat in China en daarbuiten een groot netwerk van mensensmokkelaars. De uitreis van de illegale migrant uit China geschiedt vaak legaal. De reis eindigt veelal zonder papieren.

Andere westerse landen achten het verantwoord afgewezen Chinese asielzoekers naar het land van herkomst terug te sturen. Ook UNHCR is van mening dat terugkeer van een afgewezen asielzoeker naar China in beginsel mogelijk is, maar dat in ieder individueel geval voorzichtig te werk moet worden gegaan.

BIJLAGE I: GERAADPLEEGDE BRONNEN

Amnesty International (www.amnesty.org)

- China Report 2002 (covering events from January-December 2001), 2002
- China: State Control of the Internet in China, november 2002 (ASA 17/007/2002)
- China: Establishing the Rule of Law and Respect for Human Rights: The Need for Institutional and Legal Reforms, oktober 2002 (ASA 17/052/2002)
- China: Serious Human Rights Violations and the Crackdown of Dissent Continue, september 2002 (ASA 17/047/2002)
- China: The Death Penalty in 2000, juli 2002 (ASA 17/032/2002)
- China: Labour unrest and the suppression of the rights to freedom of association and expression, april 2002 (ASA 17/015/2002)
- China: Detained and imprisoned labour rights activist, april 2002 (ASA 17/014/2002)
- China's anti-terrorism legislation and repression in the Xinjiang Uighur Autonomous Region, maart 2002 (ASA 17/010/2002)
- China: Call for accountability for Tibetan deaths in custody in Drapchi Prison, februari 2002 (ASA 17/009/2002)
- Human rights in China in 2001-A new step backwards, 3 september 2001 (ASA 17/028/2001)
- Persberichten

Central Intelligence Agency (CIA) (www.odci.gov/cia/publications/factbook)

- The World Factbook 2002: China, 1 januari 2002

Committee to Protect Journalists (CPJ) (www.cpj.org)

- Attacks on the Press 2001: China
- News Alerts China

Economist Intelligence Unit (www.eiu.com)

- Country Profile 2001
- Country Reports, november 2001 tot en met november 2002

European Union (www.europa.eu.int)

- Annual Report on Human Rights 2002, 21 oktober 2002

Foreign and Commonwealth Office (www.fco.gov.uk)

- China Country Profile, 23 april 2002

Human Rights in China (www.hrichina.org)

- China Rights Forum, summer 2001

Human Rights Watch (www.hrw.org)

- World Report China and Tibet 2003
- World Report China and Tibet 2002
- World Report China and Tibet 2001
- Report: The invisible exodus: North Koreans in the People's Republic of China, november 2002
- Report: Dangerous Minds, Political psychiatry in China today and its origins in the Mao era, 13 augustus 2002
- Report: Dangerous Meditation, China's campaign against Falun Gong, januari 2002
- Report: Paying the Price, Worker unrest in Northeast China, juli 2002.
- Backgrounder: China: Human rights concerns in Xinjiang, oktober 2001
- Persberichten

IOM International Organization for Migration (www.iom.int)

- Frank N. Pieke (University of Oxford), Recent Trends in Chinese Migration to Europe: Fujianese Migration in Perspective, maart 2002

Ministerie van Buitenlandse Zaken (www.minbuza.nl)

- Algemeen Ambtsbericht China, 28 augustus 2000 (DPC/AM-665588)
- Ambtsbericht Minderjarigen in China, 9 april 2001 (DPC/AM-709612)
- Algemeen Ambtsbericht China, 28 november 2001 (DPC/AM-733856)

Persberichten en (kranten)artikelen uit o.a. Far Eastern Economic Review, Reuters, AP, ANP, Xinhua, China Daily, South China Morning Post, International Herald Tribune, Volkskrant, Internationale Spectator

Transparency International

- Global Corruption Report 2001, East Asia and the Pacific

UNHCR (www.unhcr.ch)

- US Committee for Refugees, China (including Tibet) World Refugee Survey 2002, juni 2002
- China World Refugee Survey 2001

UK Foreign and Commonwealth Office (www.fco.gov.uk)

- China Country Profile, update 23 april 2002

UK Immigration and Nationality Directorate (www.ind.homeoffice.gov.uk)

- China Assessment, oktober 2002

- China Assessment, april 2002
- Revolution of the Wheel - The Falun Gong in China and in Exile, november 2002
- China extended bulletin 4/2002, Looking for the Golden Country: illegal people-traffickers (including returns to China), augustus 2002
- China extended bulletin 3/2002, Tibet – Xizang Province China: Tibetan Refugees; Tibetan Diaspora, juli 2002
- China bulletin 1/2002, Religious freedom Update (including Falun Gong), januari 2002

US Department of State (www.state.gov)

- China Country Report on Human Rights Practices 2001, 4 maart 2002
- China International Religious Freedom Report 2002, 7 oktober 2002
- China International Religious Freedom Report 2001, 26 oktober 2001
- Background Note China, januari 2002
- Background Note Hongkong, november 2001

Wereldbank (www.worldbank.org/gender)

- China Country Gender Review, juni 2002

BIJLAGE II: VISA

Hongkong en Macao

De kosten voor een vergunning om naar Hongkong te reizen kunnen sterk variëren. Een vergunning voor een toeristisch bezoek kan alleen worden afgesloten bij reisorganisaties, die daarvoor een tarief hanteren tussen 200 en 1200 RMB per persoon. In de toekomst zullen inwoners van Guangzhou die ouder zijn dan 60 of jonger dan 16 slechts nog hun *hukou* nodig hebben om een reisdocument voor Hongkong en Macao aan te vragen. Deze maatregel is genomen om ouderen en jongeren uit de provincie Guangdong aan te moedigen hun familie in Hongkong en Macao op te zoeken.²⁶⁹

De volgende documenten dienen bij een visumaanvraag te worden overgelegd:

Voor een aan **zaken** gerelateerd bezoek:

- identiteitskaart
- *hukou*-registratie
- bedrijfsvergunning
- arbeidscontract
- belastingopgave van het bedrijf

Voor **familie**bezoek:

- identiteitskaart
- *hukou*-registratie
- bewijs van familierelatie

Voor **toeristisch** bezoek:

- identiteitskaart
- *hukou*-registratie

Rusland

De volgende documenten moeten voor alle visa overgelegd worden:

- compleet ingevuld aanvraagformulier
- origineel paspoort (minstens 6 maanden langer geldig dan de vertrektijd uit Rusland)
- drie professionele pasfoto's

Behalve de bovengenoemde documenten, moeten de volgende aanvullende documenten per soort visum worden overgelegd:

---

²⁶⁹ China Daily, Guangdong People to Enjoy Easier Access to SARs, 10 oktober 2002.

Voor een **toeristenvisum**:

- standaard bevestiging van een bekend reisbureau of hotel in Rusland
- garantie van het reisbureau
- begeleidende brief van het desbetreffende reisbureau (namen van groep, data, routebeschrijving in Rusland en namen en telefoonnummer van de referentie)

Voor een **gastenvisum**:

- voor een gastenvisum dient de referentie in Rusland een garantstellingsverklaring op te halen bij de lokale immigratiedienst in Rusland. Deze dient bij de aanvraag te worden gevoegd.

Voor een **zakenvisum**:

- uitnodiging van het Russische ministerie van Buitenlandse Zaken, het ministerie van Binnenlandse Zaken, een lokale overheidsinstelling of een daartoe bevoegde instantie
- HIV-test (voor verblijf langer dan 3 maanden)
- een begeleidende brief van de werkgever

Voor een **transitvisum**:

- een visum van het (de) land(en) van bestemming
- kopie bevestigde trein- of vliegtickets of andere bevestigde tickets

Voor een **studentenvisum**:

- een brief of uitnodiging van het Russische ministerie van Buitenlandse Zaken of van het regionale bureau waar de school/universiteit zich bevindt
- kopie van diploma of certificaten
- gezondheidsverklaring
- een kopie van HIV-test voor verblijf langer dan 3 maanden
- bewijs van betaling van de universiteit of instituut of college waar men gaat studeren

Frankrijk

Frankrijk geeft visa uit volgens de Schengen-regels. Er zijn verschillende soorten visa, waarvoor bij aanvraag verschillende documenten overgelegd moeten worden. Er zijn familievisa, studentenvisa, professionele visa en visa voor medische behandeling.

De volgende documenten moeten voor alle visa overgelegd worden:

- ingevuld aanvraagformulier
- recente pasfoto
- geldig reisdocument (minstens drie maanden langer geldig dan de periode waarvoor een visum aangevraagd wordt)
- documentair bewijs van onderkomen in Frankrijk

Voor **familievisa** moeten de volgende aanvullende documenten worden overgelegd:

- documenten die de sociaal-professionele situatie bewijzen, zoals: pasje van werkeenheden, salarisstrook, school-/universiteitsdiploma's, studentenpas, boekje met reçu's voor opname van pensioen, bewijs van pensioen, etc.
- documentair bewijs van familie- of privé-verwantschap in Frankrijk
- verklaring dat men geen arbeid zal verrichten in Frankrijk
- documentair bewijs van voldoende financiële middelen tijdens verblijf in Frankrijk
- documentair bewijs van lichamelijke gezondheid

Voor **studentenvisa** moeten de volgende aanvullende documenten worden overgelegd:

- vliegticket voor de heen- en terugreis
- documentair bewijs van de te volgen opleiding
- documentair bewijs van voldoende financiële middelen tijdens verblijf in Frankrijk
- bewijs dat een ziektekostenverzekering is afgesloten

Voor **professionele visa** moeten de volgende aanvullende documenten worden overgelegd:

- documenten die de sociaal-professionele situatie bewijzen, zoals: pasje van werkeenheden, salarisstrook, school-/universiteitsdiploma's, studentenpas, boekje met reçu's voor opname van pensioen, bewijs van pensioen, etc.
- documentair bewijs van familie of privé verwantschap in Frankrijk
- werkvergunning
- documentair bewijs van medische kostendekking

Voor **visa voor medische behandeling** moeten de volgende aanvullende documenten worden overgelegd:

verklaring van financiële verantwoordelijkheid:

- schatting van de kosten van ziekenhuisopname door de accountant van het ziekenhuis
- bewijs van vooruitbetaling van de kosten door een organisatie of solvabele instelling in China of Frankrijk

medisch dossier:

- recente medische documenten die de ziekte beschrijven
- geschreven overeenkomst met het te bezoeken ziekenhuis dat de persoon in kwestie toegelaten zal worden, ondertekend door het hoofd van de afdeling die de persoon zal aannemen
- certificaat van de medische autoriteiten dat de persoon in kwestie de medische behandeling niet in China kan volgen

Joegoslavië

Voor een visumaanvraag dienen Chinezen de volgende documenten te overleggen:

- compleet ingevuld aanvraagformulier
- geldig paspoort
- uitnodigingsbrief (bij een zakenbezoek moet het een uitnodiging van een bedrijf zijn) of een reçu van een Joegoslavische reisorganisatie
- twee pasfoto's
- er kunnen additionele documenten gevraagd worden, te weten: retourvliegticket en bewijs van voldoende financiële middelen door het overleggen van harde valuta

Italië

Italië geeft visa uit aan de hand van de Schengenregels. Italië geeft geen groepsvisa of toeristenvisa uit. Alle aanvragen worden naar Italië gestuurd, waar de volmacht voor het uitgeven van de visa wordt verleend. Zowel in Italië als in China worden veiligheidscontroles uitgevoerd.

BIJLAGE III: IDENTITEITSKAART

Volgens de wet- en regelgeving van de Chinese Volksrepubliek dient elke Chinese burger te allen tijde zijn persoonsgebonden identiteitskaart (ID-kaart) bij zich te dragen en dient hij ervoor te zorgen dat deze ID-kaart in goede staat verkeert. Daarenboven kan elke Chinese burger – in de hierna genoemde omstandigheden – zijn ID-card tonen om zich te legitimeren:

1. bij registratie als kiesgerechtigde;
2. bij persoons- (dan wel verblijfs-) registratie (Mandarijn: *hukou*);
3. bij registratie voor militaire dienstplicht;
4. bij huwelijksregistratie;
5. bij toelating tot school en/of werkgelegenheid;
6. bij notariële handelingen;
7. bij reizen naar speciale economische zones of grensgebieden;
8. bij aanvraag reizen naar het buitenland;
9. bij aanvraag rijbewijzen en andere vergunningen voor het besturen van motorvoertuigen, schepen en andere vervoermiddelen;
10. bij betrokkenheid bij rechtszaken;
11. bij aanvraag van individuele zakelijke vergunningen;
12. bij het doen van persoonlijke betalingen;
13. bij het afsluiten van sociale verzekeringen en/of aanvraag van een uitkering;
14. bij inchecken vliegtuig;
15. bij inchecken hotel;
16. bij uitschrijven van cheques (betalingsopdrachten) en het ophalen van poststukken;
17. bij het via consignatie verzenden van goederen;
18. bij andere handelingen.

Het ministerie van Openbare Veiligheid (= *Ministry of Public Security*, MPS) noemt een aantal “andere handelingen” (punt 18):

1. registratie voor toelatingsexamen van een hoger opleidingsinstituut of andere professionele scholen;
2. het opnemen van een voorschot op een deposito die voor lange tijd vaststaat, aangifte van verlies van stortingsbewijzen, of het trekken bankwissels, promesses (verhandelbare schuldbekentenissen), cheques, traveller’s cheques, credit cards, of het wisselen van geldbedragen;
3. het afsluiten van verzekeringen voor familiebezittingen en/of personen;
4. (wettelijke) handelingen in het kader van gezinsplanning;

5. aangifte van persoonlijk belastbaar inkomen, registratie van belasting, betaling van belasting;
6. het uitvoeren van (wettelijke) handelingen in het kader van werk(gelegenheid), inhuren en pensionering;
7. aanvraag van papieren om naar grensgebieden, speciale economische en gemilitariseerde zones te trekken;
8. aanvraag van een buitenlandse visakte of akte voor vissersboot;
9. (wettelijke) handelingen bij de douane;
10. registratie voor deelname aan sportieve, literaire en kunstzinnige evenementen;
11. registratie van particulier onroerend goed bezit;
12. het kopen van artikelen met cheques;
13. bij veilingen, verpachting en verhuur van zaken, en verkoop van afgewerkte metalen;
14. bij behandeling van publicatie-aangelegenheden;
15. het graveren van (handels-)merken;
16. het opeisen van zoekgeraakte kinderen of artikelen/bezittingen;
17. het lenen van stukken uit openbare archieven;
18. bij toegang tot afdelingen van de Partij, de regering en het leger;
19. bij de aanvraag voor het houden van vergaderingen, marsen en demonstraties;
20. andere handelingen waarbij legitimatie verplicht gesteld is voor Chinese burgers.

De Administratie van de Openbare Veiligheid (Mandarijn: *gong an ji guan*) is daarenboven bevoegd de ID-card van een Chinese burger te checken om zijn identiteit te verifiëren:

1. gedurende een gerechtelijke (voor-)onderzoek of wanneer ontsnapte criminelen worden vervolgd, verdachten zijn opgespoord en bij diegenen die al zijn aangeklaagd voor het plegen van een strafbaar feit;
2. het opsporen van iemand die de openbare veiligheid heeft verstoord (onder andere bij handhaving orde spoorwegen, snelwegen, waterwegen, luchtwegen, en bij reguliere patrouilles);
3. tijdens een onderzoek ter plekke van een ongeluk;
4. het uitvoeren van *hukou*-registratie en –inspectie.

Aangetekend zij dat in bepaalde gevallen zoals hierboven genoemd, in plaats van de ID-card het huishoudregistratieboekje (Mandarijn: *hukou ben* of *hukou bu*) gebruikt kan worden. Bij het aanvragen van bijvoorbeeld een rijbewijs kan zowel de ID-card als het huishoudregistratieboekje gebruikt worden. In andere gevallen, bijvoorbeeld bij het inchecken op vliegvelden, kan alleen de ID-card worden gebruikt, aangezien het huishoudregistratieboekje geen foto's bevat. De *hukou (ben)* kan slechts worden gebruikt als de beeltenis van de persoon in kwestie niet

geverifieerd hoeft te worden. Bovendien, omdat de *hukou (ben)* de gegevens van het gezinshoofd en alle gezinsleden bevat, is het praktisch gezien lastig om in het dagelijks gebruik het huishoudregistratieboekje te gebruiken in plaats van de persoonsgebonden ID-card.